

Date

**kovara
kultur**

Nr.13, Payız-Zimistan 2000

Vate

Kovara Kulturi

Nr. 13

Payîz-Zimistan 2000

Serredaktor:

Malmîsanij

Redaksiyon:

Haydar Diljen, J. Îhsan Espar,
Malmîsanij, Mehmet Uzun

Însiyatîfê destpêkerdişî:

Osman Aytar, Yildiray Beyazgul,
Çeko, Mûnzûr Çem, Memo Darrêz,
Nîhat Elî, Cemîl Gundogan, Lerzan Jandîl,
Huseyîn Kulu, Seyîdxan Kurij,
Robîn Rewşen, Kamer Soylemez,
Kazim Temurlenk, Şukrî Urgan

Temsilkarê Almanya:

Mûnzûr Çem

Faks: +49 - 30 - 611 33 19

Seba aboneyîye û tîkîliye (Almanya de):

Vate

Postfach: 30 21 07

10 752 Berlin/Almanya

Temsilkarê Norveçî:

M. Darrêz

Box: 2545

7001 Trondheim/NORVEÇ

Temsilkarê Hollanda

Ferhad Amedî

Delfzyl Str. 81

6835 CM Arnhem/HOLLANDA

Tel: +26-323 26 95

Şertê aboneyîye:

Welat	serrêk	6 aymî
Tirkiya:	40 DM.	20 DM.
Almanya:	40 DM.	20 DM.
Swed:	250 SEK.	125 SEK.
Welatê bînî:	70 DM.	35 DM.

Vayî: 10 DM./50 SEK.

Îlan:

Riperrêk: 200 DM./1000 SEK.

Nêm riperr: 100 DM./500 SEK.

Çarêgriperr: 50 DM./250 SEK.

Çap: Apec Tryck & Förlag, Stockholm

ISSN: 1401-2995

Postgiro:

Kurdiska Kultur och Språkföreningen

475 16 98-4 SWEDEN

Adresa tîkîliye:

Ihsan Türkan

Odd Fellowvägen 29

S-127 32 Skärholmen/SWEDEN

Tel: +46-(0)8-97 76 56

E-mail: ihsan.turkan@swipnet.se

Berpîrsiyariya ber nuştî ya nuştîxî/nuştîxî bi xo ya.

TEDEYÎ

Wendoxan rê	3
Derheqê Kirmanckî de Kombîyayîşê Heştine	5
Hamdî Ozyûrt	
Vatişê bêvate	34
Hunermende Sozdar	
"Ez Wazena Kirmanckî kî Zê Lehçeyanê Bînan Raver Şoro"	35
Doxanê Çêrmûge ra Di Şîrî	40
Hişyar Pîran	
"Yan Terk Bike Yan Zî Şo Esker"	42
Rojda ra Di Şîrî	50
Xeca Xidîrî	
"Dewa Ma Kerde Xan-Xirave"	52
C. Zerduş Pîranîj	
Azadî	60
Sinan Sutpak	
Kovara Vateyî Ser o	62
Çeko	
Xone û Merre	64
Seyîdxan Kurîj	
Hîrye Lacî Padîşahî	67
Fîrat Çelkerî ra Şîrî	73
Huseyîn Gunduz	
Şartê Paşay	75
Mehmet Sabrî Aytekinî ra Şîrî	78
Mihanî Licokic	
Hera Herrîne	81
Heydo Keçanîcî ra Şîrî	92
Tahsin Eriş & Daimî Bektaş	
Ripelê Fîqrayan	94
Seyîdxan Kurîj	
Çewlîgî ra Hîrê Deyîrî (Kîlamî)	98
Mûnzûr Çem	
Karê Zîwan û Kulturê ma de Gamêda Newîye: ÎKK	100
Wendoxan ra	103
Celadet Ali Bedirxan	
Ferhenga Kurdî (Kurmancî)-Frensî-XIII	106
Alfabe	112

WENDOXAN RÊ

Wendoxê delalî,

Yewna roşanê remezanî û serrnewe (serê serre) ame. Serra 2000î zî amey şî.

Aşmanê peyênanê na serre de, Tirkîya de hepisxaneyan de, bi hezaran hepsîyan vera zor û tada dest bi grevanê vêşaniye (vêşaniye) kerd. La berpirsîyanê (mesulanê) dewlete herunda ke heqê hepsîyan bidê û fek zulm û tada ra verradê, peynîya serre de esker û polisî şawitê (riştê) înan ser; tayê hepsî veşnay, kiştê, bîrîndar kerdê; reyna gonî rişnay. Hepsî zorkanî şawitê hucreyanê hepisxaneyanê tîpa F (F tipi). Wina (inahewa) berpirsîyanê dewlete nawit (musna) ke "demokratîk cumhurîyet" sanikê (yew estanike) ya.

Na hûmara ma de nuştêyê nuştexanê neweyan hîna zaf ê. Ma hepisxaneyanê Sigmalcılar, Saray (Tekirdag), Semsûr û Bursa ra mektub û nuştêyî girewtê. Gama ke ma nê mektuban de cumleyê sey "Ma tayê embazî mabênê xo de kirmancî (zazakî) ser o xebetînimê" yan zî "Ez o dimilkî jew roman nusena" wendê, ma zaf keyfweş bî. Winî aseno ke Vate nêzdîyê hedefanê xo beno. Mektub û nuştêyanê nê wendoxanê ma, hêviya ma xurte kerde. Nînan ra tayê, mavajî yê ke hepisxaneyanê Sigmalcılar û Semsûr ra nusenê, eke wina dewam bikerê meşte do eseranê hîna hêcayan binusê. Ma wazenê wendoxanê winasîyan rê ardim bikerê, ma amade yê ke çî ke ma dest ra bêro înan rê bikerê.

Verê ke serra 2000î biqedîyo "Derheqê Kirmancî de Kombîyayîşê Heştine" virazîya. Sey kombîyayîşanê bînan nê kombîyayîşî de zî gelekî (xeylê) çeku û termê muhîmî tesbît bîyê. Çeku û termê ke nê

Qate _____

kombîyayîşan de tesbît benê hem karê nuştoxan hem zî karê wendoxan asan kenê. Kesê ke kîrmanckî (zazakî) nusenê ganî nê çeku û terman ser o zaf vinderê. Na hûmara Vateyî de ma meylanê nê kombîyayîşî weşanenê (neşr kenê).

Mizgîna ma ya na hûmare "vateonline" a. Kovara Vateyî nîhayet dekewte Internet. Yewine ra heya diwêsine (1-12) metnê (tekstê) heme hûmaranê Vateyî, alfabeya kîrmanckî (zazakî) û Ferhengê Tirkî-Kîrmanckî (Zazakî) nika Internet de estê. Eke ti wazenî/wazena nînan Internet de biwanî/biwana, adresa "vateonline" na ya:

www.vateonline.com

Na adrese vila bike, bide hevalan (embazan) û nas û dostanê xo zî. Wendoxê hêcayî,

Wa (va) roşan û serrneweyê şima xeyrên bo. Xo vîr a mekerê, ma rê binusê.

Qate

DERHEQÊ KIRMANCKÎ DE KOMBÎYAYÎŞÊ HEŞTINE

Stokholm, 23.12.2000 - 27.12.2000

Roja 23yê menga (aşma) kanûne, Stokholm de kirmancî (zazakî) ser o kombîyayîşê heştine dest pêkerd û panc rojî ramit. Nê kombîyayîşî de nê yewendes kesî amade bîy:

Yildiray Beyazgul (Gimgim)

Mûnzûr Çem (Dêrsim)

Haydar Diljen (Sêwregi)

J. İhsan Espar (Pîran)

Wisif Kaymak (Pîran)

Çeko Kocadag (Gimgim)

Seyîdxan Kurij (Çewlîg)

M. Malmîsanij (Pîran)

Selîm Mûrat (Pali)

Mehmet Taş (Dêrsim)

Şukrî Urgan (Hêni)

Nê kombîyayîşî de amadebîyayoxî nê meseleyan ser o vindertî û meylê xo tesbît kerdî:

1. Rastnuştîş (Yazım kuralları)
2. Tayê çekuyî (Bazı sözcükler)
3. Termê merdimîye (Akrabalık terimleri)
4. Nameyê tayê hacetan (Bazı aletlerin adları)

Cêr ra ma nê xusûsan de meylê kombîyayîşî nusenî.

Tîya de çekuya nêrî (bi tirkî "eril sözcük") ver de (n), çekuya makî (bi tirkî "dişil sözcük") ver de (m) nusîyayo. Tayê çekuyanê nêrîyan dime

(dima) suffiksê "-e" yan zî "-ye" nusîyayo. No yeno a mana ke, eke formê nêrî dime "-e" yan zî "-ye" ame, a çekuye bena makî. Nimûne: şehîd, -e. Yanî, çekuya "şehîd"î nêrî ya (lajeko yan zî camêrdo şehîd), eke na çekuye dime "-e" ame, bena "şehîde" û na çekuya "şehîde" makî ya (kêneka yan zî cinîya şehîde). Tayê cayan de, çekuyanê makîyan dime herunda "-e" de "-i" yena, tayê cayan de zî ne "-e" ne zî "-i" yena.

1) RASTNUŞTÎŞ

1.1. Nameyê makî yê ke bi "-e" ("i") qediyênê û karê estbîyene

Nameyê makî yê ke xo ser bi herfa "-e", "-i" qediyênê, gama ke cumle mîyan de karê (fîlê) estbîyene (franskî de "être", îngilizkî de "to be") ra ver bêrê, na herfa xo ya peyêne (yanî "-e" yan zî "-i") nêvajîyêna û nênusîyêna. Nimûne:

meylê kombîyayîşî formê bînî

Na dar a. (Bu ağaçtır.) Na dare a./Na dari a.

Na qelem a. (Bu kalemdir.) Na qeleme a./Na qeleme a.

Nê nimûneyan ra "dar" û "qelem" gama ke xo ser ê, bi "-e" yan zî "-i" vajîyênê (dare/dari, qeleme/qeleme). Labelê cumle mîyan de karê estbîyene ke nê kelîmeyan dim a ame, di herfê vengînî (sesli harf) pê dime yenê û semedo ke vatişê xo zor o, nê venginan ra vengina verêne, yanî "-e" yan zî "-i" kewena. Ma vajî cumleya "Na dare a" yan zî "Na dari a" de "-e" yan zî "-i"ya "dare"/"dari" kewta, cumle bîya "Na dar a". (Seke ma cor ra zî nuşt, tayê cayan de çekuyanê makîyan dime ne "-e" ne zî "-i" yena.)

1.2. Rastnuştîşê tayê çekuyan

meylê kombîyayîşî formê bînî

peyser pêyser, pey ser

peyê cû peyêcû, pêyê cû

badî cû badîcû, badê cû

2) TAYÊ ÇEKUYÎ

tirkî-kirmanckî (zazakî)

meylê kombîyayîşî formê bînî

akşam: şan (n) şon (n), şûn (n), son (n)

Alevî: elewî, -ye, qizilbaş, -e

Alevilik: elewîyîye (m),

elewîyênî (m), elewîyîye (m);

qizilbaşîye, qizilbaşênî, qizilbaşîye

arka: pey (n) pêy (n)

peynî (m), peynîye (m) pêynîye (m), pêniye (m), pêynî (m),
pênî (m)

arka arka gitmek: b. geri geri gitmek

arka arkaya: pê dime pê dima

pêpey ra

têpey ra têpêy ra

têpey de têpêy de

arkadan: pey ra pêy ra

arkasında: pey ... de pey ... di, pêy ... de

arkasından: dime dima

pey ra pêy ra

arkadaşlık: hevalîye (m)

embazîye (m) embazey (m), emazey (m),

umbazey (m), imbazê (m), albazîye (m),

alvazîye (m), albozîye (m), olbozîye (m),

olvozîye (m)

art: pey (n) pêy (n)

peynî (m), peynîye (m) pêynîye (m), pêniye (m), pêynî (m), pênî (m)

ardından: dime dima

... ra dime ra dima

dime ra dima ra

art arda: pê dime pê dima

pêpey ra

têpey ra têpêy ra

têpey de têpêy de
az: kêmf kêmf, kemf
bebek (çocuk biçimindeki): veyveke(m) ... veyvike (m), veyviki (m),
 veyeki (m), vêke (m), vêki (m)

beden: beden (n), wucud (n)

govde (n) guvde (n)

bir yılını doldurmuş olan buzağı: parone

birlikte: pîya

pa

reyra

reyde reydi

bi ... ra ebi ... ra, ebe ... ra, eve ... ra

bi ... ya ebi ... ya, ebe ... ya, eve ... ya

bögür (boş bögür): kaleke (m) kaleki (m)

kışte (m) kışti (m), kışt (m), kışti (m),
 kisti (m), kist (m)

bütün: pêro pîyeri, pîyer, pîyor, pîyori, pêri

heme hemi

têde têdi

top tip

büyük baş hayvan: dewar dawar (n), dowor (n), door (n)

çile (iplik vb. çilesi): gaje (m) gaji (m), gaci (m), gac (m)

fitile (m) fitili (m)

maşla (m)

çuval: ciwal (n) çuwal (n), çuwale (m), çuyal (n)

çünkü: çünke, çike çunkî, çimke, çimkî, çiki, çigi

daima: tim timi, timo, timû

daîma dayîma

değirmen: arê (n) areye (n), arye (n), ayre (n)

dergi: kovare (m)

doğmak (insan için): bîyene bîyayene

dayîke ra bîyene dayke ra bîyayene

maya xo ra bîyene mowa ho ra bîyayene

marda xo ra bîyene marda xu ra bîyayene

ameylene dinya ameyîne dinya
 ameyene cîhan ameyîne cîhan
 maya xo ra kewtene (argo) mowa xo ra kotene
 marda xo ra kewtene (argo)

doğmak (hayvan için): zayene (ta-
 yê heywanî)

bîylene bîyayene
 maya xo ra bîylene mowa ho ra bîyayene
 marda xo ra bîylene marda xu ra bîyayene

doğurmak (insan için): ardene

ardene dinya
 ardene cîhan
 xelisîyayene xelesîyayene,
 xeleşîyayene, xeleşîyayêne
 welidîyayene weledîyayene
 barê xo ronayene
 qic ra qedîyene
 cêra verra diayene

doğurmak (hayvan için): 1) zayene (ta-
 yê heywanî)

2) ardene
 3) leyîr ardene (tayê heywanî) leyrek ardiş
 4) teleqîyene (dele û s n) telliqîyayîş

dokumacı: çulag, -e çulagi (m), çolagi (m)

dokumacılık: çulagiye (m) çulagey (m), çolagey (m)

dokuma tezgahı: dezgehê çu-

lagîye (n) dezgey çulagey (n), dezgey çolagey (n)

durak: ding (n)

otobüs durağı: dingê otobuse (n)

dûn: vizêr (n) vizyer (n), vizyêr (n), vijêr (n)

dûnkû: vizêrên, -e vizyerin, -i, vizyêri, vizyêrini, vijêrin, -e

eksik: kêmf kêmf, kêmf

eklem: mobike (m) moviki (m)

el veya parmak eklemi:	mobika destî (m)	
eski:	kehen, -e; kan, -e	keyen, -i, keye, kihon, kihûn, kean, -i, kon, koon, -e,
evcil:	kedî, -ye; cayî, -ye	
evcil hayvan:	heywano kedî (n), heywana kedîye (m); heywano ca- yî (n), heywana cayîye (m)	
fecir:	sipêde (n)	sipêder (n)
	dosere (n)	doserera (n), cûsera (n)
	şefeq (n)	şefaq (n), sefaq (n), şıfaq (n), sıfaq (n)
	serê şodirî (n)	serê sodirî (n)
	serê şewdirî (n)	
	fecir (n)	fecîr (n)
gazete:	rojname (m)	rozname (m)
	gazeta (m)	qezeta (m), qezete (n)
gece:	şewe (m)	sewe (m), şew (m), şow (m), şo (m)
gece gündüz:	şew û roj	şew û roc, sew û roz, şew û ruec, şew û ruej, roz û sewe
	peroj û peşewe	peroz û pesewe
geri:	1) tepîya	têpîya, tepya, tapa
	apey	
	2) peyser	pêyser
	peyser de	peyser di, pêyser de
geri geri:	peykanî, peypeykî	
	peyser	pêyser
geri geri gitmek:	peykanî şîyayene	
	peypeykî şîyayene	
	peynîye ser şîyayene	
	peyser şîyayene	pêyser şîyayêne
	qineser şîyayene	
	qineserkî şîyayene	
geride:	pey de	pey di, pêy de
gerisingeri:	b. gerisingeriye	

gerisingeriye: tepîya têpîya, tepya, tepa
 apey
 peyser pêyser
 peyser de peyser di, pêyser de
gövde: govde (n) guvde (n)
 beden (n)

Kombîyayîşê Kirmanckî yê Heştine ra grubê

göz çukuru: çalika çimî (m) çala çimî (m), çalikey çimî (m),
 çalikê çimî (m)
 paga çimî (m)
 korta çimî (m)
gözbebeği: bîbike, bîbika çimî (m) bîbiki (m), bîbik (m),
 bîwiki (m), pîpîke (m)
 lîlike (m)
gündüz: roj (n) roz (n), roc (n), ruc (n), ruej (n)
harar: xirare (m) xirari (m), xerare (m), xirar (m),
 xerar (m)

Uate _____

xaşîye (m) xeyşa (m), xêşa (m)
harman: cuwen (n) cuwe (n), cuyin (n), cuyun (n),
cun (n), con (n), ciwen (n), ciweyn (n),
ciwî (n), cûwen (n)

harman makinesi: makînaya cu-
wenî (m)..... makîné ciwênî (m), makîna cunî (m).
makîné ciweynî (m)

hayat: cu (m)

heyat (n) hêyat (n)

hayır: ney nê, nîye

xêr xeyr

nexêr nexeyr

nêherê

hep (her zaman): tim timî, timi, timo, timû

daîma dayîma

hep (bütün): pêro pîyeri, pîyer, pîyor, pîyori, pêri

heme hemi

têde têdi

top tip

hep birlikte: pêro pîya pîyeri pîya, pîyer pîya, pîyor pîya,
pîyori pîya, pêri pîya

heme pîya hemi pîya

heme têreyde heme têreydi

heme têreyra

top pîya tip pîya

têde pîya têdi pîya, têdir pîya

têvter pîya

kulî pîya

hepsi: pêro pîyeri, pîyer, pîyor, pîyori, pêri

heme hemi

têde têdi, têdir

têvter

top

kulî

çi ke estê	çiki estî
çi ke bî	çiki bî
her: her	hur, wir
heme	hemi
her biri: her yew	her gû, her go, wir gû, wir go, wir yew, her jew, her ju, her zu
her ikisi: her di	hur di, wir dî
heybe: heqîbe (n)	heqbe (n), heqîve (n), haqîve (n)
büyük heybe: gale (n)	
heybenin iki tarafından	
her biri: gale (n), pare (n)	
ikindi: êre (n)	yere
ile: 1) bi	ebi, ebe, eve, ve
bi ... ra	ebi ... ra, ebe ... ra, eve ... ra, ve ... ra
bi ... ya	ebi ... ya, ebe ... ya, eve ... ya
2) pê	pey
3) reyde	reydi
reyra	
4) û	
kaburga: parsû (m)	parsu (m), persû (m), parsîye (m)
qabirxa (m)	qarxa (m)
caxe (m)	caxi (m), cax (m)
kayış: qayîş (n)	qayış (n)
kemer (bel bağı): kember (n)	kemere (m)
kuşak üzerine bağlanan bir	
çeşit kemer: kaşinge (m)	
kemer (yünden yapılıp	
kadınlarca kullanılan): zîlî (m)	
kemik: este (n)	aste (n), heste (n)
kate (n)	
kıkırdak: kirtik (n)	
korku: ters (n)	tars (n)
kurum (müessese): dezgeh (n),	
muessese (n)	

kuruluş (tesis): sazgeh (n), tesîs (n)

kuşak: mûndî (m) mundî (m), mund (m)
mîye (m)

kuş sürüsü: ref (n)

ebre (m) ebri (m), ebr (m), ebur

küçük baş hayvan: pes (n), mal (n)

dewar (n) dawar (n), dowor (n), door (n)

küçük baş hayvan sürüsü: pes (n)

kerî (n)

dewar (n) dawar (n), dowor (n), door (n)

bol (n) boll (n), boli (m), biyel (n),

buel (n), bêle (m)

terş (n) tarş (n)

mal (n)

kürtcü: kurdperwer, -e;

kurdperest, -e

kürtçülük: kurdperweriye (m),

kurdperestiye (m)

kürtlük: kurdiye (m), kurditiye (m)

leş: leşe (m) leşi (m), leş (m), lese (m)

mesel (kısa öykü): mesela (m) mesele (n), mersela (m), mersila (m)

mesele (sorun): mesele (n) mesela (n), mersela (m), mersila (m)

perse (m)

problem (n)

mücadele: mucadele (n), têkoşîn (n)

mücadeleci: mucadelekerdox, -e;

têkoşer, -e

nere: kure kura, kora

kamca kanca, konca, komca, kûmca, koca

ça

kotî

Nerelisin?: Ti kure ra yî/ya?

Ti ça ra yî/ya?

Ti kotî ra yî/ya?

Ti kamca ra yî/ya?

nihayet: 1) peynîye (m), peynî (m) pêynîye (m), pênfîye (m),
pêynî (m), pênfî (m)

2) peyêne (m) peyeni (m)

peynîye de pênfîye de, peynî di

okka: weqa (m) hoqa (m)

omurga: moraya mîyanî (n) muraya mîyanî (m), mora mîyanî (m),
murê mîyonî (m), muray mûnî (m),
mura mênî (m)

öğle: teştare (n) taştare (n), tiştare (n), taşdere (n)

peroj (n) peroz (n), perroz (n)

nêmroje (m) nêmrueci (m), nîmeroc (n), nîmroj (n),
nêmruej (n), nîmrueci (m)

dihîre (m) dihîri (m), dehîre (m), deyîr (m)

hele (m) heli (m), hel (m), hili (m), huli (m)

öğleyin (öğle vakti): teştarey teştarê, taştarey, tiştarey, taşderey

peroj peroz, perroz

nêmroje de nêmrueci di, nîmeroc de, nîmroj di,
nêmruej di, nîmrueci di

dihîre de dihîri di, dehîre de, deyîr di

hele de heli di, hel di, hili di, huli di

ömür: emr (n) amr (n), umr (n)

pir (Alevilikte): pîr (n)

baba (n) bava (n)

pirlik (Alevilikte): pîrîye (m) pîrey (m)

pîrênî (m), pîrtîye (m)

babayîye (m) babayey (m), bavayîye (m)

babayênî (n) bavayênî (m)

problem: b. sorun

saat (aygıt): saete (m) seet (n), seate (m), seat (m),
saet (n), saate (m), sate (m)

saat (60 dakika): saete (m) seeti (m), seate (m), seat (m),
saet (m), saate (m), sate (m)

sabah: nimaj (n) nimac (n), nemac (n), nemaj (n)

şodir (n)	sodir (n)
şewdir (n)	
siba (n)	sibha (n), se'ba (n), siva (n), siwa (n)
sabahleyin: nimajê	nimacê, nimacî, nemacî, nemajî
şodir	sodir
şewdir	
sipêde ra	
serê sibay	serê sibhay, sêr sibayî, ser se'bay, serî sivay, ser siway
siba ra	sibha ra, siwa ra
sevgili: waşte (n), waştâ (m);	
waştî, -ye; yar, -e	
sığır: dewar (n)	dawar (n), dowor (n), door (n)
sığır sürüsü: naxir, baqur	
sığircık (sığircık kuşu): reşle (n)	
çûkreş (n)	çukreş (n)
son: 1) pey (n)	pêy (n)
2) peynîye (m), peynî (m)	pêynîye (m), pêniye (m), pêynî (m), pêni (m),
3) peyên, -e	peyen, -i
4) berko	
Bu adamın sonu ne olacak?	
(Peynîya nê merdimî se bena?/	
Peyê nê merdimî se beno?)	
sonunda: peyêne	peyeni
peynîye de	pênîye de, peynî di
sonra: badî	bedî, badê, bado, bedo, bandî, bendî, bacî, bacê, barcî
-den sonra: ... ra dime	... ra dima
... ra pey	... ra pêy
... ra tepîya	... ra têpîya, ra tepya, ra tepa
ondan sonra: ey ra pey	
aye ra pey	
cuwa pey	cuwa pê

dima cû	dima coy
peyê cû	peyê co, pey co, pey do, pêyê conî, peyê cûnî
badî cû	bedê co
sonuç: peynîye (m)	pêynîye (m), pêniye (m), peynî (m), pêynî (m), pêni (m)
netîce (m)	netica (m)
sonuçlandırmak: peynîye ardene	pêynîye ardene, pêniye ardene, peynî ardene, pêynî ardene, pêni ardene
peynîye piro ardene qedênayene	qednayene
sopa: çu (n), çuwe (n)	çiwe (n), çuwa (m), çiwa (m), çuye (m) zope (n)
terrik (n)	terik (n)
soru: pers (n)	pars (n)
sual (n)	sewal (n)
sorun: mesele (n)	mesela (m), mersela (m), mersila (m) perse (m) problem (n)
sual: b. soru	
surat: surot (n)	sirot (n), sirote (m), surete (m), sûrete (m)
sürü: garane (m)	garrane (m) suriye (m)
b. kuş sürüsü, küçük baş hayvan sürüsü, sığır sürüsü	
şafak: sipêde (n)	sipêder (n)
dosere (n)	doserera (n), cûsera (n)
şefeq (n)	şefaq (n), sefaq (n), şıfaq (n), sıfaq (n)
serê şodirî (n)	serê sodirî (n)
serê şewdirî (n) fecir (n)	fecîr (n)
tan (tan vakti): sipêde (n)	sipêder (n)
dosere (n)	doserera (n), cûsera (n)
şefeq (n)	şefaq (n), sefaq (n), şıfaq (n), sıfaq (n)

Qate

serê şodirî (n) serê sodirî (n)

serê şewdirî (n)

fecir (n) fecîr (n)

tane: tene

hebe (m) hebi (m), heb (m), heve (m),
hev (m), hew (m)

iki tane: di teneyî, di hebî

tarım: b. ziraat

telis: telîse (m) telîs (n)

tosun: keli (n)

taze: teze (n)

teza (m), tezîye (m), tezê (m), tezî (m)

Taze elma yiyor. (Saya teza/tezîye/tezê/tezî weno.)

tûmü: pêro pîyer, pîyeri, pîyor, pîyori, pêri

heme hemi

têde têdi, têdir

têvter, top, kulî

çi ke estê çiki estî

çi ke bî çiki bî

tûmü birlikte: pêro pîya pîyer pîya, pîyeri pîya, pîyor pîya,
pîyori pîya, pêri pîya

heme pîya hemi pîya

heme têreyde heme têreydi

heme têreyra

top pîya tip pîya

têde pîya têdi pîya, têdir pîya

têvter pîya

kulî pîya

türkçü: tirkperwer, -e; tirkperest, -e

türkçülük: tirkperwerîye (m),

tirkperestîye (m)

türklük: tirkîye (m), tirkîtiye (m)

uçkur: doxîne (m) doxine (m)

şilabend (n) şilawînd (n), şilamund (m),

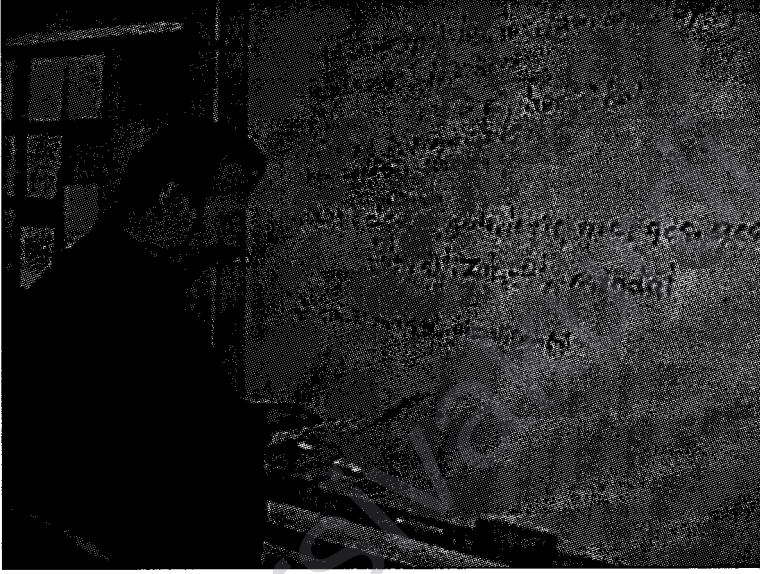
şelamundî (m), şuwalêndî (m),

şuyalendî (m), şilwalindî (m)

uzak: dûrî durî, dur

vahşî: kovî, -ye; koyî, -ye kûvî, -ye

wehşî, -ye

Mûnzûr Çem, Kombîyayîşê Kirmanckî yê Heştine de

vûcut: wucud (n), beden (n)

leşe (m) leşi (m), leş (m), lese (m)

yakîn: nêzdî nezdî, nîzdî, nuzdî

yaprak (defter vb. yaprağı): pel (n) ... pelge (m), pele (m), perr (n), perre (m)

yaprak (ağaç yaprağı): 1) pel (n) perr (n), perre (m)

2) velg (n)

yarîn: meşte (n) meste (n), meşti (n), meşti (n), meşde (n)

siba (n) sibha (n), se'ba (n), siva (n), siwa (n)

yaşam: cu (m)

heyat (n) hêyat (n)

yatsî: eşa (n) îşa (n), eyşa (n)

yasi (n)

yeni: newe (n)

newa (m), newîye (m),

newê (m), newî (m)

teze (n)

teza (m), teziye (m),

tezê (m), tezi (m)

yol: rayîr (n) rey (m), raye (m), ray (m); rayir (n),

rayer (n), rahar (n), rar (n), rer (n)

yumak: ginda (m)

gindêlike (m) gilêndike (m)

yük: bar (n)

bir sııra yüklenip çekilerek

taşınan yük: kaşane (m) kasane (m), kaşûne (m)

üzerine bağlanan yükü

çekilmek suretiyle taşımakta

kullanılan sıırık: darê kaşane(n) ... darê kaşûne (n)

yük bağlamakta kullanılan

organın ucuna bağlanan

çatallı ağaç parçası: gacik (n) gaçik (n)

gastar (n) gastare (n), gastar (n), gasar (n)

yüz: rî (n) rû, ru, ri

ziraat: zîret (n) zîreat (n), zîreet (n), zîrat (n), zenet (n)

3) TERMÊ MERDIMÎYE

abla: ate (m) ati (m), at (m)

atike (m) atiki (m)

wake (m) waki (w), way

waye (m) way

waya pîle (m)

abla (hitap hali): atê, wayê, wakê, aba

ablacık: wakile (m)

ablacığım (hitap hali): wakilê (m)

ağabey: kek (n)

birayo pîl (n) birawo pîl (n), biraw pîl (n), biro pîl (n)

ağabey (hitap hali): keko, kekê

ahret kardeşi: birayê axretî (n) biray axretî (n)

misayîb (n) misayîv (n)

ahret kardeşliği: birayîya axretî (n)

misayîbîye (m) misayîvîye (m)

misayîbênî (m) misayîvênî (m)

aile: keye (n) kîye (n), çeye (n), çê (n), çe (n)

aile büyüğü: pîlê keyeyî (n) pîlê kîyî (n), pîlê çeyî (n), pîlê çêyî (n)

pîla keyeyî (m) pîley kîyî (m), pîla çeyî (m),
pîla çêyî (m)

aile yöneticisi: sermîyanê keyeyî (n) sermênê keyî (m), sermîyonê kîyî (n),
sermîyanê çeyî (n), sermîyûnê çêyî (n)

sermîyana keyeyî (m) sermêna keyî (m), sermîyoney kîyî (m),
sermîyana çeyî (m), sermîyûnê çêyî (m)

akraba: merdim, -e mordem, -e, mêrdim, -i, merdim, -i,
merdum, -i

wêret, -e

xisim, -e xisim, -i

aqreba (n, m) aqruba (n, m)

akrabalık: merdimîye (m) mordemîye (m), mêrdimî (m),
merdimîye (m), merdumîye (m)

wêretîye (m)

amca: dat (n), ded (n), ap (n)

amca kızı: datkêna (m) datkeyna (m)

dedkêna (m) dedkeyna (m), dedeçêna (m),
derçêna (m)

kêna apî (m) çêna apî (m)

amca oğlu: datîza (n), deza (n) daza (n), dayza (n), dereza (n)

lajê apî (n) lazê apî (n)

amca karısı: naciîye (m) najîye (m), najî (m), nîyajî (m)
datcinî (m), dedcinî (m)

emcînî (m) amojîne (m), amocine (m), emci (m),
enci (m), emciki (m), enciki (m)

amcazade: b. amca oğlu, amca kızı

ana: b. anne

anne: maye (m) ma (m), may (m)
mare (m) mari (m), mar (m)
dayîke (m) dayki (m), dayçi (m), dayk (m),
deyk (m), dake (m)
dadî (m) dade (m)

anne (hitap hali): dayê, dadê, aba

anneanne: b. nine

annecik: dakile (m)

anneciğim (hitap hali): dakilê

aşîret: eşîre (m) eşîri (m), aşîr (m)
êle (m)

ata: 1) b. baba

2) b. dede

3) bav û kal, kalik û pîrik

baba: pî (n), pêr (n)

baw (n) bawç (n), bayk (n), beyk (n), bak (n)
babî (n) bay (n), bayî (n)

baba (hitap hali): baba, bawo,

babo; keko

babaanne: b. nine

babacık: bakil (n)

babaciğim (hitap hali): bakilo

bacanak: bacenax (n)

baç: waye (m) way (m), wa (m)
wayike (m) wake (m), waki (m), wak (m)
ware (m)

baldız: balduze (m) baldûzi (m), balduz (m), baltûze (m),
baltize (m), boltize (m)

bibi: b. hala

büyükana: b. büyükanne

büyükanne: b. nine

büyükbaba: b. dede

çocuk: gede (n), geda (m), zak (n)

leyîr, -e leyîri (m), leyr (n), lêr (n)

doman , -e domon, -e

qeçek, -e qeçeki (m)

qic, -e qij, -i; qiz, -e; qeç, -i

tut, -e tût, -i

mindal, -e

ilk çocuk (ailede): gilçije (n), gilçice (n)

gilçija (m) gilçica (m)

nuxrî (n) muxrî (n)

pîzeyo verên (n) pîzewo verên (n), pîzo verên (n)

son çocuk (ailede): qulpê peyî (n),

efara (m)

damat: zama (n) zoma (n), zûma (n)

dayı: xal (n)

dayı karısı: xalcinî (m), xalcinîye (m) ... xalojine (m), xalocinî (m), xalcênîye (m),
xalciki (m)

dayı karısı (hitap hali): xalcinî xalocinî, xalcê

dayı kızı: xalkêna (m) xalkeyna (m)

kêna xalî (m) keyna xalî (m), çêna xalî (m)

dayı oğlu: xalîza (n) xalza (n)

lajê xalî (n) lazê xalî (n), lacê xalî (n), lac xalî (n)

dayı (hitap hali): xalo

dayızade: b. dayı oğlu, dayı kızı

dede: kalik (n) kaliç (n)

bawkal (n), pîrik (n), pîrbab (n), pîrbav(n)

bapîr (n) bapîrik (n)

düğün: veyve (n) veyvi (n), vêve (n), vêwe (n)

dünür: xinamî, -ye xilomî (n)

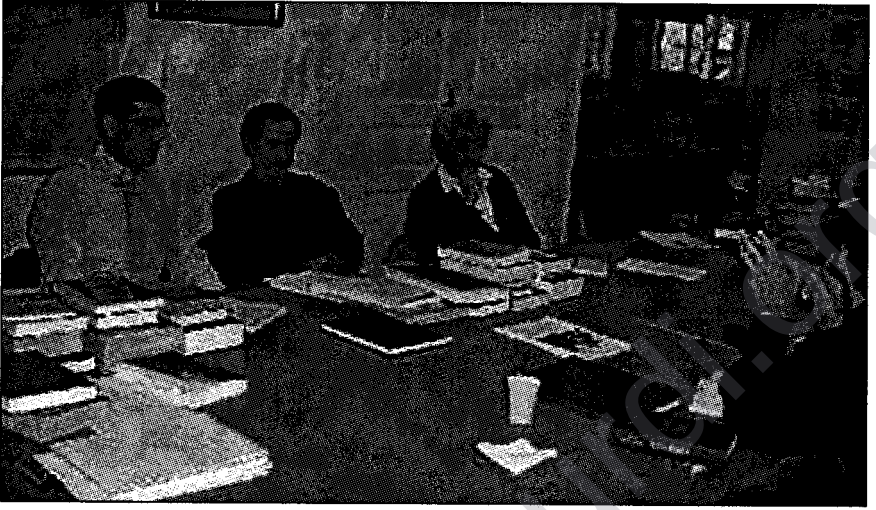
dünürlük: xinamîye (m) xinamey (m), xilomê (m)

xinamênî (m)

ebe: dêke (m) dêki (m), dêk (m)

- pîrike (m) pîriki (m)
 eba (m) ebîye (m), aba (m)
ebeveyn: may û pî ma û pî, ma wû pî
ecdat: 1) bav û kal, kalik û pîrik,
 ecdad (n)
 2) b. dede
elti: veyve (m) veyvi (m), vêv (m), vêw (m)
 cêrîye (m)
enişte: zama (n) zoma (n), zûma (n)
gelin-I: veyve (n) veyvi (n), vêve (n), vêwe (n)
gelin-II (evlenmek üzere
süslenmiş kız ya da yeni
evlenmiş kadın): veyveke (m) veyvike (m), veyviki (m), veyeki (m),
 vêke (m), vêki (m)
görümce: zeyîye (m)
 gorime (m) gorimi (m), guerim (m)
hala: eme (m) ame (m), emi (m), em (m)
 emike (m) amike (m), emiki (m)
hala kızı: emkêna (m) emkeyna (m)
 kêna emike (m) keyna emiki (m), çêna amike (m)
hala oğlu: emiza (n) emza (n)
 lajê eme (n) lacê emi (n), lacê em (n)
 lajê emike (n) lazê amike (n), lacê emiki (n)
ikiz: dilete (m) diletî (m)
 cêwî (n), hevalco (n)
 hevalcêwî (n) hevalcêvî (n)
kabile: qebîla (m)
kardeş (erkek kardeş): bira (n), birar (n)
erkek kardeşin kızı: birakêna (m) birakeyna (m), biraçêna (m)
 birarkêna (m) birarkeyna (m)
 birazaye (m)
erkek kardeşin oğlu: biraza (n),
 birarza (n)
süt erkek kardeşi: biraşit (n)

- birayê şitî (n) biray şitî (n)
- kardeş** (kız kardeş): b. baci
- kız kardeşin kızı**: warkêna (m) warkeyna (m)
- warezaye (m) werezaye (m)
- kız kardeşin oğlu**: wareza (n) wariza (n), warza (n), wereza (n)
- süt kız kardeşi**: waşite (m)
- waya şitî (m) way şitî (n)
- kayın**: b. kayınbirader
- kayınbaba**: vistewre (n) vistowre (n), vistore (n)
- kayınbirader**: vistewre (n) vistowre (n), vistore (n)
- kayınpeder**: b. kayınbaba
- kayınvalide**: b. kaynana
- kaynana**: vistirî (m) visturîye (m), visturî (m), vistirîye (m)
- kuma**: wesnî (m), hewîye (m)
- ev işlerini yapmakla görevli olan kuma**: verdestîye (m)
- nine**: pîrike (m) pîriki (m)
- dapîre (m) dapîri (m), dapîr (m)
- dêke (m) dêki (m)
- nişanlı**: waşte (n), wašta (m); waştî, -ye
- nişankerde (n), nişankerda (m) nişonkerde (n), nişonkerda (m)
- nişanbîyaye (n), nişanbîyaya (m) nişûnbîyaye (n), nişûnbîyaya (m)
- oğlan**: lajek (n) lazek (n), lazeç (n), lacek (n), lacik (n)
- lawik (n) layik (n), layek (n)
- zak (n)
- oğul**: laj (n) laz (n), lac (n)
- law (n)
- oğul** (hitap hali): biko buko
- lêro lero, leyro
- oxil
- sözlü**: namger, -e nûmger (n)
- sozdar, -e suezdar (n)
- waşte (n), wašta (m); waştî, -ye

Kombîyayîşê Kirmanckî yê Heştine ra grubê

sût kardeş: b. sût erkek kardeş, sût kız kardeş

sût erkek kardeşi: biraşit (n)

birayê şitî (n) biray şitî (n)

sût kız kardeşi: waşite (m),

waya şitî (m) way şitî (n)

teyze: xale (m), xalike (m) xali (m), xal (m)

yay (m), yayke (m) yayki (m), yeyki (m)

teyze (hitap hali): xalê, xalikê

yayê, yaykê yay

teyze kızı: xalekêna (m)..... xalikeyna (m), xalkêna (m)

kêna xale (m)..... keyna xali (m), çêna xale (m),
çêna xalike (m)

yaykêna (m)..... yaykeyna (m), yaykkeyna (m),
yeykkeyna (m)

**teyze oğlu: yaykeza (n) yaykiza (n), yaykza (n), yeykiza (n),
yeykza (n)**

xaleza (n) xalza (n)

lajê xale (n) layê xale (n), lazê xale (n), lacê xali (n),
lacî xali (n)
lajê xalike (n) layê xalike (n), lazê xalike (n), lacê
xaliki (n), lacî xaliki (n)

teyzezade: b. teyze oğlu, teyze kızı

torun: torn, -e tuern, -e

erkek torunun kızı: kêna tornî(m) ... keyna tornî (m), çêna tornî (m),
keyna tuernî (m)

kız torunun kızı: kêna torne (m) keyna torne (m), çêna torne (m),
keyna tuerni (m)

erkek torunun oğlu: lajê tornî (n) layê tornî (n), lazê tornî (n),
lacê tornî (n), lacî tuernî (n)

kız torunun oğlu: lajê torne (n) layê torne (n), lazê torne (n),
lacê torni (n), lacî tuerni (n)

üvey anne: mêrrî (m)

damêrrî (m), dêmarî (m) dûmarî (m), dûmirî (m)

üvey baba: pîyare (m), babalix (n)

üvey çocuk: xurt, -e xuert (n)

üvey evlat: b. üvey çocuk

üvey kız: zirkêna (m) zirkeyna (m), zirçêna (m)

4) NAMEYÊ TAYÊ HACETAN

anahtar: mifte (n) mefte (n), mehtef (n), matef (n),
mitaf (n)

ziwanê kilitî (m) zonê kilitî (n)

kilit (n) kilit (n)

anaxtar (n)

araba: erebe (n) ereba (m), arebe (n)

at arabası: parxêle (m)

el arabası: erebeyê destî (n) erebê destî (n), ereba destî (m)

öküz arabası: b. kağı

balta (büyük balta): tuwerzîn (n) torzên (n), torzîn (n), tuwerzî (n)
tore (n), balte (n)

- beşik:** derguşe (n) derguşi (m), derguse (m), gerguş (m)
 bêşige (m) bîşigi (m)
- bıçak:** kardî (m) kerdi (m), kard (m)
- bıçkı (büyük testere):** darbir (n)
 xizar (n) zizar (n)
 bıçxe (n) bıçixe (n), bışxi (n), bixşi (n)
- bıçerdöver:** bıçere (m)
- boru:** borî (m), borîye (m)
 lulî (m), lulîye (m) lûlî (m)
- burgu:** burxî (n) birxû (n), birxu (n), burxi (n)
- cetvel:** cetwel (n) cetvel (n)
- cıvata:** cıvata (m) cîwata (m)
- cicim:** cacim (n) cazim (n)
- çapa:** kulbe (n) kulve (n)
 yewfek (n), eşfe (n)
- çekiç:** çakuç (n) çakûç (n), kakuç (n)
 çakut (n)
- çengel:** çengal (n) çengar (n), çongal (n), çangil (n),
 çûngal (n), çungal (n), çungil (n),
 çanqal (n), çonqal (n), çanqil (n), çaqil (n)
- ot burma işinde kullanılan**
- bir çeşit çengel:** qîçik (n)
 çengal (n) çungal (n), çungil (n)
- çıra:** çila (m) çiley (m)
- çömlek:** dêze (m) dêza (m), dîyeza (m)
 dêzike (m) dêziki (m), dêzik (m), dîyezik (m)
- çul (palanın altında hayvanın**
 sırtına êrtülen çul): sercil (n)
 palas (n) pelas (n), polos (n)
- çuvaldız:** goçîne (m) goçîni (m), goçênî (m), gueçîn (m),
- demir testeresi:** birrekasin (n) birrikasin (n)
 birrekê asinî (n) birrikê asinî (n)
- dibek (içinde bulgur vb. dövülen**
 büyük havan): hewane (m) hewen (m)

cirne (m)	cirni (m)
dinge (m)	ding (n)
soqî (m)	
dibek tokmağı: konîyê cirne (n)	konî cirni (n)
desteyê cirne (n)	destey cirni (n)
darê dinge (n)	darê dingî (n)
darkut (n)	
darsoqî (n)	
darhewan (n)	
toqmaq (n)	
ding: denge (m)	dengi (m), deng (m), dinge (m)
diren: b. dirgen	
dirgen (iki çatalî dirgen): digoşe (m) ...	digose (m), digueş (m), dimgûşi (m), dimgueş (m), dingûşi (m), dongoşi (m)
dirgen (üç çatalî dir- gen): hîrêgoşe (m)	hîrigueş (m)
sêgulî (m)	
eğ: berradî (m)	
dîyerpue (n)	durpî (n), dîyerpu (n), dupî (n)
êge (n)	yege (n)
eyer: zîn (n)	zên (n)
elek: moxle (m)	moxli (m), muexil (m)
êlege (m)	
fırça: fırçe (n)	
gelberi: pistî (m)	pisti (m)
astamî (m)	astomî (m), astûmî (m), ostomî (m), istamî (m), istomî (m)
gem: gem (n)	
hızar: xizar (n)	zixar (n)
iğne: derzîne (m)	derzîni (m), derzîn (m), derzênî (m), derzinî (m), dêrzîn (m), darzîni (m)
kağnı: parxêle (m), erebane (n)	
erebeyê gayan (n)	erebê gayan (n), arebeyê gayî (n), ereba gayan (m)

Özet

kap (yemek kabı): firaq (n)

qab (n) qav (n)

tahtadan yapılmış kap: kod (n) ... kued (n)

tahtadan yapılmış

derin kap: darên (n)

kodik (n) kuedik (n)

tahıl vb. şeyleri ölçmek için

kullanılan tahtadan yapılmış

büyük kap: kod (n) kued (n)

karasaban: b. saban

**kazma: zengen (n) zengene (n), zengni (n), zengile (n),
zenge (n)**

difek (n)

tuwerzîn (n) torzên (n), torzîn (n), tuwerzî (n)

**kepeçe: kondêz (n) kewndêz (n), kundîyez (n), kunîyez (n),
kundêz (n), kunêz (n)**

gepeçe (n), çemçe (n), çemçik (n)

patik (n)

kerpeten: gaze (m) gazi (m)

kelpetane (m) kelpetîne (m), kerbetîn (m)

keser: qedum (n) qedim (n), qedûm (n), qedûk (n)

hurak (n) wirak (n), wurag (n)

kevgir: kefgîr (n) kefgir (n), kefgêr (n)

kıldan yapılan bir çeşit

basit kilim: palas (n) pelas (n), polos (n)

astir (n)

kilit (asma kilit): keseke (m) keseki (m), kesik (m)

topa kilitî (m) topa kilitî (m)

zerze (n) zirze (n)

kilit (n) kilit (n)

qefil (n) qeflik (n), qifil (n)

sürgü-kilit (sürgülü)

kapının): zerbe (n) zarbi (n)

surgî (n)

küfe: sele (m) seli (m), sel (m)

qufa (m) qufe (m), qufi (m)

küp (büyük küp): karaz (n)

xile (m) xili (m)

dore (m) dori (m)

den (n) dene (n)

kupe (m) kupi (m), kup (n)

küçük küp: xilike (m) xilik (n)

küre: huye (n) huy (n), huwe (n), hu (n), hiwe (n),
wuye (n), wiye (n)

kurege (m)

ateş küreği: arkozik (n)

carut (n) carrut (n), carit (n), carrit (n)

astamî (m) astomî (m), astûmî (m), ostomî (m),
istamî (m), istomî (m)

loğ: bangêre (m) bûnger (m), bargîni (m)

loxe (m) loxi (n), luex (m)

matkap: metqeb (n) metqap (n), metqab (n)

nacak-I (küçük balta): necax (n) nicax (n)

nalçix (n) nalcix (n)

nacak-II (kesici tarafı yarım

daire biçiminde olan bir savaş

aleti): nalçixê dewrêşan nalçixê dewrêşû (n)

necax (n) nicax (n)

balte (n)

bir tarafı sivri bir tarafı

yassı olan kesici ve

kazıcı bir alet: kuling (n)

palan: cile (m) cili (m), cil (m)

palane (m) palon (m), palûn (m)

kurtane (m) kurtûn (m)

saban: alete (m) aleti (m), haleti (m), halet (m)

hengazî (m) engazî (m), engaz (m), hingazî (m),
hengajî (m)

sacayağı: dêwezan (n) dêwezûn (n)

dêzlig (n), xaçirgan (n)

sacayak: b. **sacayağı**

salıncak: hêlaneke (m) hêlike (n), helenco (n)

salıncak (içinde çocuk uyutulan sa-

lincak): kengula (m), çinçolike (m)..... kengulay (m), gengula (m), gengola (m),
gûngualê (m), engola (m), kergula (m),
çincolike (m)

satır: satore (m) satori (m), satuer (m)

sele (büyük sele): mekube (m) mekubi (n), nikuv (m)

zembîle (m)

sawe (n) sawi (n)

semer: semere (m)

sepet: sele (m) seli (m), sel (m)

küçük sepet: seleke (m) seleki (m), selike (m), seliki (m),
selik (m)

sepete (m) sepeti (m), sepet (n)

qufa (m) qufe (m), qufi (m)

qufike (m) qufiki (m), qufik (m)

altında yiyecek ve eşya saklamak

için de kullanılan büyük

yayvan sepet: mekube (m) mekubi (n), nikuv (m)

zembîle (m)

sawe (n) sawi (n)

içine üzüm vb. şeyler konan

derin ve büyük sepet: elle (n),

sangar (n)

soku: hewane (m) hewen (m)

cirne (m) cirni (m)

dinge (m) ding (n)

soqî (m)

soku tokmağı: konîyê cirne (n) konî cirni (n)

desteyê cirne (n) destey cirni (n)

darê dinge (n) darê dingî (n)

- darkut (n)
darsoqî (n)
darhewan (n)
toqmaq (n)
süpürge: gezi (n) gezi (n), gezik (n), gez (n)
havêlik (n)
çalı süpürgesi: desta (m)
seqavêl (n) siqafil (n), saqol (n)
tahra: darey (m) darîye (m), darê (m), dehrî (m)
teker: b. tekerlek
tekerlek: goger (n), gund (m)
tekere (m) tekeri (m), toker (m)
tekeleke (m) tekeleki (m)
testere: birrek (n) birrik (n)
destere (n)
testi: destî (n)
dore (n) dori (n), dueri (n)
meru (n) meri (n)
kuz (n) kuze (n)
cer (n)
tezgah: dezgeh (n)
dokuma tezgahı: dezgehê çu-
lagîye (n) dezgey çulagey (n), dezgey çolagey (n)
tırmık: goşine (m) gueşin (m)
tirmixe (m) tirmix (m), dirmixe (m), dirxime (m)
tokaç: banku (n) bonku (n), bonko (n), bûnku (n),
bûnkuwe (n), bûnke (n)
kone (n) kûni (n)
şonik (n) şûnik (n)
darçe (n) darçi (n)
darsoq (n), topîç (n)
tuzak: dame (m) domi (m), dûm (m)
dafe (m), dafike (m)
feqe (m) feqi (m)

Hamdi OZYURT

vatişê bêvateyt

SOZDAR:

"EZ WAZENA KIRMANCKI KI ZE LEHÇEYANE BINAN RAVER ŞORO"

Roportajkerdox: Aydin BINGOL

Aydin Bingol: -Ti xêr ama. Sifte ti beşê kena wendoxanê ma rê xo biderê naskerdene?

Hunermende Sozdar: -Namê min Sozdar a. Ez serra 1975 de Gimjim (Varto) de ama dinya. Pîyê mi malim bî. Seba naye ra ma Tirkîya de zaf cêrayme. Namê mi asil Mavîş Güneşer a.

-Qeyî muzîk? No fikir kotî ra vecîya? Cuya (heyatê) to de çî tesîr kerd ke ti muzîk de elaqedar bîya û to lawikî (deyîrî) vatî?

-Qey muzîk? Herkes belkî nê cevabî dano. Mi kî (zî) domantiye (gedeyî) de kilamî vatêne. Zaf tesîrê pîyê mi mi ser o bî. Hertim waştêne ez şorê mektebê muzîkî, ez muzîkî ser o bivindî. Zaf bawerîya xo bi mi estbî. Vatênê "Çêna mi zaf weş vana, mihaqaq va çêna mi nê karî ser o bivindo". Waxta ke ez şîyêne ortaokul pîyê mi ez berda ju (yew) musabeqaya "Türk halk müziği". A wext mi tirkî vatêne. Ez uca bîya bîrîncî. Uca zaf malimî bî. Yanî muzîkî ser o. İnan pîyê mi de qesey kerd, va "Na çêneke bere, va qurs bicêro". Uca muzîkî ser o ju mekteb bî, ez peynîya hefteyî de şîyêne uca. Hinî (winî) mi dest kerd karê muzîkî. Amator bî ama mi waştêne lîse biqedênê, pey do konservatuvar de biwanê. Hinî proje-plan serê mi de ame viraştene. Ama kulî (pêro) tesîrê pîye mi bî. Ê fikir dênê mi.

-Pekî, çê to ra kesêde hunermend bî? Yanî kesê enstruman (enstruman) de elaqedar bîyêne? Saz kuyêne (cenaynê), yan kî beste viraştêne?

-Nika xalê mi a wext ju band viraşt. Xalê mi Almanya de şîyêne veyvan de, şewan de vatêne. Yanî Gimjim de destê zaf kesî de saz esto.

Hunermende Sozdar

Çê ma de vengê herkesî weş o. Pîyê mi weş vatêne, maya mi weş vatêne. Pîrika mi zaten Gimgim de serê meyîtan de zaf weş axitî wendêne. Mesela ju dewe de jukek merdo. Pîrika mi nas mekerê kî, kulî cinîyan amêne lê (leyê) daye, a guretêne pîya şîyêne serê mezele de axit vatêne. Aye kî mi ser ra zaf tesîr kerd. Zonê (ziwanê) ma bî. Mi rê zaf temaşe amêne. Mi zaf çî hîs kerdêne.

-To çî waxt dest bi muzîkê kurdî kerd?

-Nika ê mi zaf têwerte bî, Ez tayê xêxe bîya. Şima zanê, ciwanî tayê xêxê. İnsan ciwanîye de her çî keno. Ez şîyêne lîse. A waxt pîyê mi merd. Psîkolojîyê mi zaf xirabin bî. Serra 1992 de. A waxt mi hevalê welatperwerî nas kerdî. Inan dinya mi zaf kerde weş. Hetê psîkolojî ra wertê dîna de mi xo kerd top. Mi dîne rê kî kilamî vatêne. O taw kirmanckî, yanî zonê ma tayê vecîya meydan. Ma domantîye de goş nêne Şivan Perwerî, Gulîstane ser. Ama çend serrî yanî hetanî serra neway ma qe goş nina (nêna) kurdî ser. Ama neway ra tepîya kurdî defêna (reyna) kewt çê ma. Tirkîya de bandê kurdî vecîyayî. Tesîrê înan kî mi ser o zaf bî. Hîrê serrî hinî derbaz bî. Mi hesna ke İstanbul de Mezopotamya Kûltür Merkezi (MKM) esto. Ez şîya uca û mi uca de raşte-raft dest kerd muzîkê bi kurdî.

-Sozdar, enstrumento ke ti kuna (cenena) esto?

-Ez şîkîna teyna tayê gîtar bikuyî.

-To hetanî na roje çî kar ardo huzbar? Ti şîkîna tayê qalê gureyê xo bikerê?

-Ez ju serr û nêma Koma Agirê Jîyan de xebetîya. Uca de ez zaf çî musa. Pîyê mi malim bî, ma zaf cêrayme. Coka kî ez welat de nêbîbîya pîl, kulturê min ê kurdî zayîf bî. MKM de mi o guret. Mi zaf goş na kurdî ser. Kewta zerrê mîletî, kewta wertê şarê xo. Verê coyî mi de xorabawerîye çîne bî. Uca de mi bawer kerd ke ez şîkîna muzîk virazî. Mi MKM de dî ke insan biwazo şîkîno çîyê bikero. Pey do 1996 de ez kewta zîndan. Ez ju serre zîndan de menda. Ez zîndan de zaf berba (bermaya). Mi va "Indî ez nêşîkîna muzîk ser ra bixebetîyê, her çî qedîya, ez hertim îta de manena". Zaten zîndan de psîkolojîyê henên kewt mi ser ke, mesela ver de ez qe nêfikirîya ez kilaman virazî. Zerre de ez xo bi xo gîtar musa. Bi gîtarî mi kilamî virastî. Uca de mi kilamê kirmanckî (zazakî) virastî. Mi qayît kerd fekê mi ra kirmanckî vecîno. Mesela insan hevalanê xo ra durî yo, maya xo ra, birayê xo ra durî yo. Teber (tever)

nêvînenno, teyna asmên vînenno. Yanî însan zaf beno pirr. Mi bi o hîs ra kilamî viraştî. Ju serre ra dime ez vecîya teber. Teber ra kî ez kilamanê xo ser ra xebetîya. Şenerî (*) mi rê zaf alîkarîye kerde. Ma pîya kilaman ser ra xebetîyayîme. Serra 1998 de mi ju band (kaset) viraşt. Namê bandî Kejê yo. Zerrê bandî de hîrê kilamê Şenerî estê, juye gelêrî ya, ê bînî kî ê min ê. Teyna kilama gelêrî bi kurmanckî ya, ê bînî kirmanckî yê.

-Fikrê to ra gore kam zaf goş dano bandê (kasetê) to ser? To senî reaksiyonî gurettî?

-Ez vana pîr û kalî qe goş ninanê ser. Inan ci ra hes nêkerd. Çunkî

Sozdar û hevalê xo (Keso ke gîtar cineno Şener o.)

ez tam nêşikîna name pira nî ama çîyo ke mi viraşto modern o. Ya kî giranîye de tay slow o. Enstrumentê ke amê gurênayene ê rojawanî (batî) yê. Kilamî giran ê. Hetu bîn ra mi zaf bi qirika kurdkî nivato. Yanî muzîkê mi karê kurdkî nêbî, teyna vateyî kurdkî bî. Seba naye ra kî mîletî ci ra zaf hes nêkerd. Vanê "Vengê to zaf weş o ama to qeyî hînî vato?" Ama gencê ke goş danê "rock", "jazz" û "pop"î ser, inan ci ra hes kerd. Ju kî kaset de performans çînê bî. Yanî ma zaf giran şîme. Ama waxto ke mi kaset viraşt mi zanîtêne hînî beno, hînî reaksiyon cêno. Mi

* Şener hunermendê kurd o. Demê endamê Koma Agirê Jîyan bî.

waşt ke ez teynîya xo bîyarê werte. Yanî Sozdare çik a? Sozdare çi virazena?

-To ser o tesîrê kamcî welatan yan kî stîlan esto?

-Zaten nika kulî dinya de çîyêde henên esto, teyna kurdan de nê. Mesela "Wört musik" vanê. Mesela Afganîstan, Iran, Iraq, kulî welatê Rojhelatêmfyanênî (Ortadoğu) muzîkê Ewropa de sentez virazenê. No tesîr ma ser ra kî bî. Ciwanî vecîyê zê "pop"î vanê, "rock" vanê. Formê "rock"î cênê kenê "halk müziği". No çi kulî dinya de esto. Çünke kulturî kunê têwerte û tesîrê xo jubînî ser o esto. Mi ser o ki tesîr esto. Mi MKM de otantîk vatêne. Pey do tesîrê Şenerî mi ser ra zaf bî. Serê sahneyî de hunermendê kurdî zaf ciddî bî. Sereyê ma de tayê tersî bî. Ez lê Şenerî de hêdî hêdî bîya rehet. Mesela teze no di serrî yo ez vengê xo nas kena. Ez se şîkîna vacî? Mesela ez şîkîna "jazz" kî vacî, "rock" kî. Yanî ez xo sinasnena. Ez nêşîkîna vacî ke "Temam, mi terzê xo dîyo" lê ez raver şona. Fîkrê "jazz"î nika sereyê mi der o. Mi kerdo qafika xo ke gere ez şorî mektebê "jazz"î.

-Sozdar, ti bi çend ziwanan kilaman vana? Repertuvarê to de bi çend ziwanan kilamî estê?

-Nika repertuvarê mi de kirmanckî û lewe de kî kurmanckî esto. Gegane tayê cayan de tirkî kî wazenê. Ez wazena sorankî û ermenîkî kilaman bimusî. Ez hes kena fariskî kî vacî. Zaf meraq kena, hem wazena bimusî hem kî kilamê dîna zaf şonê weşa mi.

-Lawîkê ke to bi xo viraştê estê?

-Ez bi kirmanckî besteyan virazena. Hem mi rê berpersîyarî ya hem kî ez kirmanckî ra zaf hes kena. Mesela ez kurmanckî kî vana ama ke kirmanckî vacî hîn zafêrî hîs kena. Seba naye ra kî ez wazena pêro besteyanê xo bi kirmanckî virazî. Kejê, Lawo, Domano, Bêrî û Asîman besteyanê mi ra tayê yê.

-Tesîrê kamcî hunermendê kurdan to ser o esto?

-Şivan Perwer, Ciwan Haco. Ez doman bîya, kilama kurdkîya en verêna ke ez musa Kurdistana Min Kurdistan bîye. Aye ra tepîya mi zaf goş da Şivanî ser. Tesîrê na kilame mi ser ra zaf bî. Nika kî Ciwan Haco mi ser ra zaf tesîr keno. Ez goş dana Şakiroyî û Meyremxane kî ser. Ez Meyremxane zaf meraq kena. A mi rê zaf cinîkêda jêhat û weş êna. Heto bîn ra ez wazena goşê mi de hertim vengê muzîkê klasîkî bibo.

-Kovara Vateyî ser o fikrê to çik o?

-Ez hona Tirkîya de bîya mi kovara Vateyî dîye, gurete û wende. Zaf şîye weşa mi. Lê no problemê kurdan o herhalde. Mesela Ez Gimgim ra wa, ez fekanê bînanê kirmancî ra fam nêkena. Mi ke reya verêne wendî fekê bînî mi rê zaf temaşe asayî. Dima ez fikirîyaya û mi va "Gereke seba fekê Dêrsimî, Çewlîgî (Bîngolî) û ê bînan kî toleransê mi bibo; ez gereke zaf biwanî ke înan kî fam bikerî". Ez wazena kirmancî kî zê lehçeyanê bînan raver şoro û bibo zono netewî. No xebatêde zaf hêca wo.

-Wendoxanê Vateyî rê çi mesajê to esto?

-Ez vana "Ma kovara Vateyî ra hes bikerîme, biwanîme, bidîme wendene û wayîr vecîme".

-Seba roportajî ez to rê zaf sipas kena, bexudar be.

-Şima no derfet da mi ke mi bi wendoxanê Vateyî xo da naskerdene. Seba nê ez şima rê zaf sipas kena û xebatê şima de serkewtene wazena.

DOXANÊ ÇERMÛGE RA ŞIRI

AX GULA SÛRE

Ax gula sûre,
Qe mebermi barî barî
Tî roşnaya mina ê şewanê tarî
Zeki ti zana şew tarî ya.
Ax gula mi,
Na raya ma hem derg û hem barî ya
Tî kihoyîna na zerrîya mina veşatî ya
Tî mi rê zeki vilika wesarî ya.
Senî ravêrdê hendayê serî?
Mîyanê zîlmetî û dîlmetî
Amey ziwan, hîr û qîrrî.
Ax gula sûre,
Tî delal a
Şaş û maş a to dest di ez hinî lalayi.
Tî mi rê vaje, no çî hal o?
No çî hal o, no çî kar o?
Şarê dinya pêro xo rê şad ê
Kul û belay, derd û qeday hemî ma rê mendê.
Ax gula sûre,
Hezar belay ê varenê ma ser
Zey torgî, zey torclî yenê ma ser
Tî hem pîl a hem jî pîr a
Hem jî nê halê dinya ra bol weş zana
Tî hem rih a hem jî gan a
Bê mi rê vaji gula mi,
Tî nê halî rê qe se vana?

KANÇA TERS

Ey kançê!
Kança sere sevcêr
Tî kança koyê ma ya
Ê Koyê Veyva
Embaza mina ê şew û rojan.
Ez wazena zey to bî
Koyan ser o tim xoser bî.
Ey kançê!
Kança sûr û perrkihoî
Çimê mayan zê ê to hîyê
Mirin û lej û şewatî ra biyê.
Laj û keyneyî nika (neka) binê herr di yê.
Herê kançê, ti dermana zerrî ya,
Ez wazena tim to het bî
Xoser ciwîyayî, wa qe neweşê sed serr bî.
Ey kançê,
Ti bermena
To ra hesrî çilkî kenê
Ê çilkî sîyan bîle qul kenê
Istare yê hesranê to di berqîyenê.
Ey kançê,
Kança lemderg û barî
Tî vilika sûr û perrkihoî
Ez wazena ti tim biba
Tim biba û tim xoser ba.

"YAN TERK BIKE YAN ZI ŞO ESKER"

Hişyar PIRAN

Ersan Topoxlu hergû roj (roc) hameynî dikan, pîyê mi ra mi persaynî vatînî "Xal Hesên, durimê Umerî senîn o? Gozaltî ra vejîyayîşî (vecîyayîşî) ra pey tikê xo hameyo?" Lakîn (lakim) ez zî zana û Xal Hesên zî zano ke (ki) derdê mêrikî weşîye yan nêweşîya mi nîya. Hema Xal Hesên zî mi dejneno (decneno), vano "Ti illehîm zanî nê hergû roj çi rê yenî û to persenî". Eya raştâ zî ez zana la ez nîşîno Xal Hesên ra vajo (vaco) ke "Ê yenî to cor di gênî. Ê wazenî bizanî Umer keye di yo yan keye di nîyo; şewî cay ra şono, keye di rakeweno yan nê..." De ê vanî veynî xebera Xal Hesên mi ra esta. Xora ez zî zana ke mêrikan ez qestî ra "tutuksuz yargılanmak üzere" veradayo ke "çaringe şêra qula xo ser". Ez nînan zana lakîn sereyê mi sewbîna têmîyan kewte yo. Çi rê? Çimkî gozaltî di tay çîyan mi ra persaybî, mi fam kerd bi ke yew merdim (mêrdimo) ke nîzdîyê min o înan rê xebitîyêno. Helbet o wext mi weş nêzanaynî kam o la di-hîrê serran ra pey ey bi xo xo eşkera kerd. Na polîtîkaya hukmatî ya: merdimê to yê nîzdî reyra to kişena.

* * *

Yew şefeqê ez şîya çarşu. Çarşu ra ez û İbrahîm ma pîya şî xestexane, xestexane ra agêray (ageyray) hamey dikan di ronîştî. Eynî roj fekê mexrebî bi ez şîya keye. Baba û birayê min pîl Mehmed zî çarşu ra hamey keye, ma xo rê ronîştî. Teber ra hêdî hêdî dijîni (varan) varena. O sire di cenêki va:

-Umer, êkî ti hewna (reyna) veyşon bîyî, ma biney çîy bîyarî pey çay bori.

Mi zî va:

-Eya.

La Muruwetî (cenêka mi) va:

-Keye di non qedîyawo, vîndî ez şêra key Mehmedî ra non bîyara.

Ez û Mehmed zî ma têkiştî di ronîşte yî. Mehmedî va:

-Muruwet, vîndî ma şêrî; xora ez zî wardeno şono keye.

Mi va:

-Mehme, vindi ez şona nan ana. Ez nan bora û to rê biney qalan bika, hema şo.

Mehme ronîşt, ez û Muruweti ma berê oda ra şî heyati. Heyati di ma têqirrike kewtî (ma munaqeşe kerd). Muruweti va:

-Emşo teber ra kutikî zaf lawenî, ti mey, ez tena şono, yeno.

Mi zî qebul nêkerd, mi va:

-Madem ke wina (ûna) ya, ma pîya şonî.

Key Mehmedî zî, kê (kes) ke berê ma ra vejîyênî vera ma di yo. Yanî beyntarê key ma û key Mehmedî en zaf panc-şes metreyî yo.

Ma ber ra vejîyayî teber, şî berê Mehmedî ver, ber kut, Ibrahîmî ber akêrd. Ma yew nana xo girewti û mi Ibrahîmî ra va:

-De berê xo biqefelni.

Ibrahîmî va:

-Dato, ti şo, key ki şima şî zerre hema ez şono zerre.

Mi zî pîzeyê xo di va "Hella hella! Gelo nê çi rê ende mi rê tersenî? Kê vanî qey yewî şesderb (dabançe) milê mi ser nayo". Mi Ibrahîmî ra eynî wina va:

-Ibrahîm, eke Dato vano "Berê xo biqefelni", biqefelni. Bilasebeb mi berî ver di meedelni (mevindarne)!

Willay o vatiş di Ibrahîmî ber qefelna, ma zî xora ca di agêray.

Ti mevaji wexto ke ez berê keyeyî ra vejîyayo, kontrayan (tîman) banê ma û Mehmed Akincî ser ra diyo ke ez şîya berê Mehmedî ver. Ê vanî qey ez şîya key Mehmedî. Ê banî ser ra yenî diwar, inhewe (nara) nêveynenî ke ez şîya mi nan girewto û ez ca di agêraya. Vanî qey ez şîya zerre û ez hanîk a zerre di ronîşte ya.

Ez şîya keye. Ez û Mehmed ma ronîştî çay şimenî (wenî). Beyntar ra en zaf des deqîqeyî vîyartî, ma dî yew bomba teqay, dima zî tifinganê otomatîkan dest pêkerd (pakerd) erzîyayî. Veng zaf nîzdî ra yeno, ez wina mat mendo. Babay va:

-Qeşabu, nê çi tifing î? Seki zaf nîzdî ra bierzî. Ti texmîn kenî ino çi beno?

Mi va:

-Willay ez nêzana la ina bomba elbombasî bî. Veng vengê elbombasî bi.

Eştîşê bomba û tifingan panc-şes deqîqeyî dewam kerd, dima edelîyay (vindertî). La edelîyayîşî ra pey inhewi Leweyê Zîyarey Şêx Meydîn

Efendî ra ozel tîman (özel tim) dest pêkerd. Tifinganê xo texmînkî erzenî. O sire di datê mi Hacı Isay telefon kerd va:

-Zonî bomba eşta key Mehmedî û tifingî bonê ey ra nay, lez vazdê!

Babay telefon rona, va:

-Vazdê key Mehmedî!

Ma çik bî, urz û eyel pêro têreyra vazday teber, şî berê Mehmedî ver, eke ber hanî yo peyser (payser) di akerde yo. Zerreyê keyî tef û duman bîyo, çim çimî nêveyneno. Eke İbrahîm hanî yo cayo ke qelebîyabi eynî uca (ewca) di kewto, wişk bîyo, bîyo se kerra (kemere). Yew fîşegi raştê qelbê ey ameya û ca di merdo. Maya ey zî xo dekerdo binê sedirî. Gedeyê bînf hanî yî destê aye (yay) di yî û temaşeyê İbrahîmî kena. Lal bîya, nêşîna vengê xo bika. Di gedeyî zî vengê bomba ra xeriqîyayî.

Babay û Dat Isay veyva ma Gurseni veti teber. Mehmed zî, kê vanî qey İbrahîm lajê (lacê) ey nîyo, zaf sakîn o; xo şaş nêkerdo, vano "Vecê teber". Destê mi zî tepîştî, moral dano mi, vano "sakîn bi, sakîn!"

Welhasilî ma telefonê qereqolî kerd, ma va hal û mesela wina, "bêrê". Ozel tîmî va "Temam, ma yenî".

Ma pawit, pawit, nêhameyî. Tersaynî. Ma zî İbrahîmî hiç tênêdanî. Eynî o hewa hanî yo kewte yo. Ma pawenî.

Şefeqê roj zirqitîya, ma dî ozel tîmî hamey, va:

-Adamları gördünüz mü hiç?

Waya mi Emîna bîy giraneyê (yaxeyê) yew ozel tîmî ro va:

-Gördüm, sendin! Ben seni gördüm ve tanıdım. Zaten sen daha önce evde arama yaparken her seferinde "Bu eve bir gün gerek bomba atayım" diyordun.

Raştî zî tim wina vatinî. Hacı Isay waya mi tepîştî uca ra berdi.

Welhasilî şefeqê der "tahqîqat" ra pey ma cilê İbrahîmî vetî, şut. Tena yew fîşegi raştê qelbê ey hameybî. Eynî serê çijeyê ey ra şîybî qelbê ey mîyan. Tira pey ma berd wedarî (defn kerd).

Helbet hedefê mêrîkan ez bîya la İbrahîmo feqîr mi vera kişîya. Yanî rîyê mi ra. Çend rojî ra pey ez û Mehmed ma hanî yî keye di ronîştî, tereqnenî, ma dî baba çarşu ra hame keye, eke moralê ey seke heremîyaye bo. Va:

-Qereqol ra Bînbaşî Ersan Topoxluy telefon kard, vono "Xal Hesên, da-vîst deqîqeyon ra pey ti û Umer hetonî qereqol bêrê. Dîyarbekir ra yew qomutan omewo, wazeno şima reyra qalî biko".

Mi va:

-Baba, xora mi texmîn kerdnî.

Babay va:

-Qey to kura (kotî) ra texmîn kardnî Qeşabunê Şeytonî?

Winî (ana) hêrsî reyra vano ki... Mehmedî va:

-Temam baba, ti şo dikon, ez û Umer ma to dima yenî.

Baba şî, ma zî dima şî dikan. Dikan ra ez û baba ma pîya şî qereqol.

Çarşu di zî naşta-daşta (nata-weta) ma va "Ma ha na mesela ser o şonî qereqol". Çimkî beno ke kê şonî qereqol di vîndî (vinî) benî, tira pey zî qereqol vano "Ney heyran, yewo inasarên nêhameyo qereqol!"

Ma şî, lakîn verê ke ma şêrî babay Mehmed temên kerd va "Mehme, eki ma yew seeti ra pey nêhomey, telefon biki vaji 'Ez wazeno Ersan Topoxluy reyra qalî biko'. Qestî ey ra vaji 'Zehmet nêbo pîyê mi bipersi veynî mehtefê (mifteyê) kasay dikonî yê d' o yon nê? Ez geyreno, nêveyneno'. Eki mi va 'Ha tonekdey mi di yo, megeyri bide', bizoni ki ma cayê ra nêbenî, sakîn bi. Eki mi ûna nêva, ti, Misfay Mehemî û Hac Feyzîyo Bazbendij bêrê qereqol, biparsê veynî ma sera bardî û çî rê bardî".

Ma da piro şî berê qereqolî ver. Yew ûzman çawîşo ke muşterîyê dikanê babayî yo berî ver di bi, va:

-Dat Hesên qey xeyr o, ti çî hamey?

Babayî va:

-Willay Bînbaşî Ersan Topoxluy veynda (venga) ma dawo, coka ma hetonî wita (tîya) eware bî.

Baba zî wina tikê nermkî (nemirkî) qalî keno. Wexto ke o wina qalî keno kê vanî "Ecêba kê nê merdimî rê se bikî?"

Ûzman çawîşî zî qalîkerdişê babayê nermkî ser ra va:

-Bê bê Dat Hesên, bê zerre; teber ra mevinde, cay ti xerîb î!

Vatişê ûzman çawîşî pîzze ra yî. Va:

-Dat Hesên, madem xebera Bînbaşî esta, bêrî ma şêrî dîyar (cor).

Willay ma ûzmanî dima şî qatê serênî û ma berê odaya Bînbaşî ver di tikê pawit.

Ma dî ber abi. Abîyayîşê berê odaya bînbaşî reyra ma û di hebî pîranîjê bêşereffî hamey tê ri. Her dîyine (wir dînî) senî ke ma dî, sur bî, sur bî, bî sey çeyleyê adirî. Pî înan ra nêvejîya, nîşaynî alîya xo qirrike ro diwar (cêr) kî. Inan ra yew Bilikan ra bi û nameyê ey Weysî bi. O bîn

zî Huseyîn Can bi. Senî ke bînbaşî ma dî, -dêmek ke sewbîna merdimî zî odaya ey di bî- ma berdî yewna oda di roşanayî, va:

-Xal Hesên, şîma roşê, ez hanî yo yeno.

Wîna va û vejîya teber. Senî vejîya teber, teber ra va "şîlp" yew lemati (sîlla) day yewî ro. Mi hêdî va:

-Ûzman çawîşê feqîrî lemati werdi, veng hame to?

Babay va:

-Heşî Qeşabu, heşî!

Winî mi ra hêrs bi. Keyfan ver huyîyê (wîyîyê) mi hameynî la mi tersa babay ra nîşîyaynî bihuya.

Ma ronîştî, ronîştî, epey zeman ra pey ma dî ber abi, hamey zerre. Ersan Topoxlu, Ferhat Başçawîş (Nê Ferhatî gelekî dewê Pîranî veşnaybî) û çendna tenî. Nînan ra çend hebî herhalde Dîyarbekir ra hameybî, ez nameyê înan nêzana.

Dest bi qalan kerd, babay rê "felsefe kerdinî". Va:

-Dat Hesên, ma ti baş sax kerdî; lajê to Mizafer teber ra yo, lajê to Evdila hepisxane di yo û aqubeta Umerî zî ha beylu ya. Çimkî kê Pîran di kam kerra hewa nanî, nameyê ey ha bin di nuşte yo. Pekî, gore bi (bê) to, to kura xeta kerda ke nê eyelê (domanê) to ende xapîyay? Hetta şew yenî tornê to zî kişenî.

Yanî mêrikî resmen vanî ke "Lajê toyo ke teber ra yo, banê to taramîş kerdî". Wexto ke vanî, rîyê înan zî nêdejeno (nêdeceno).

De baba zî winî fesal-fesal qalî keno la zaf weş qalî keno. Babay va:

-Willay durimê mi baş o, eki baş nêbînî ez ka vaco "Gedey mi veyşon-teyşon mendî, cora goş mi nêna". Eki tonekey (taneka) yînî tim pîrrê perey nêbînî ez ka vaco "Bêpereyey ver xapîyay yon zî goş mi nêna". Başefendîyê mi, de ewta (tîya) ra pey şîma vacê, çimkî ewta ra pey hêşê mi nêgêno ki inê çî rê ûna kenî.

Taneka pîyê mi di tim Yasîno Şerîf bi, o vet, va:

-Willay, bîlley, ez destê xo dono Quron ro ki herçî Umerî ra feqîrêr, sakînêr çew (kes) çin o. Kamo ki şîma ra deraqê Umerî di çîy vono, hela baş ey sax bikê, yew şaşey (şaşîye) esta. Ez nêvono "Ay mêrdimî zurî kenî", la yew şaşey esta.

Baba suwend waneno la suwendê babayî ca di yo, cora suwend waneno. Raşta zî ez zaf feqîr o, raşta zî mi çî rey (ray) yew xo ra nêdejnayo, raşta zî babay çî rey yew şaşîya mi nêdîya. O sire di înan ra

yewî qala babay birnay, va:

-Hesen Efendî, Umerî vera suwend mewani. Ma zî to rê suwend wanenî ke Umer to xapêneno. Willay Umer to xapêneno yaw!

Ersan Topoxluyî zî va:

-Dat Hesen, ti roşi, hela wa Umer yew deqîqa mi dima bêro!

Baba ronîşte yo, ez înan reyra şîya yewna oda. Ersan Topoxluyî va:

-Umer, to dî o Ehmed bi ya, o ameyo to beno Dîyarbekir ("Ehmed" o ke vano zî "Yeşil" o ke Tirkîya di namedar o, o yo). Lakîn sewke ti zî sey cenîya (...) ma rê bixebitî, to nêbeno.

Mi va:

-Willay benî wa berî. Gureyê mi nê gureyî mîyan di çin o. Çi rê ez wardena sereyê xo dekena bela? Çi gureyê mi fesadîye reyra esto? Çi derdê mi esto ke ez şîma rê xebitîyêna! Ney, benî wa berî! Ez 31 roj bilasebeb kuta, eke rehet nêbîyê wa hewna berî. La inhewi wa mi bikişî hîna rind o. Eke ti şênî, xeyrê xo kesanê ke mi benî ra vaji "Umerî bikişê". Na hewli (hole) ti bikî baş beno.

O sire di mi dî yewî ber akêrd, milê (vîyeyê) xo sey milê qaze (qonzi) derg kerd zerre, senî ke ez dîya ca di milê xo kaş kerd zerre la mi dî, o Ehmed (Yeşil) bi. Senî ber abi, Ersan Topoxlu sur bi sey çeylî, vejîya teber. Epey zeman ra pey hame, va:

-Hadê ma şêrî odaya bîne!

Ma şî oda eke babayîni ha ronîşte yî, yewî ra zî pit nêvejîyêno la seke (hezeki) mi bipawî. Lakîn wexto ke ez rîyê babayî ra ewnîyaya mi fam kerd ke keyfê ey weş nîyo. Înan va:

-Umer, ma pêrê (pîyê) to reyra yew qerar girewto, wa pîyê to vajo hina baş beno.

Babayî va:

-Umer lacê mi, biewnî başefendîyîni vonî ki "Ma kam kerra hewa nonî Umer bin ra vecîyêno". Madem ûna vonî, ûna vacîyêna, ma di rayîron (rayan) to ver nonî: Ey (yê) yewini, Başefendî vono "Wa herra Dîyarbekirî ra vecîyo. Şono Îstanbul, Anqara, Antalya, sera şono wa şêro". Ey dîyini zî ez vono "Wa ponc-şeş aşmî ra pey şêro esker". La Başefendîyîni vonî "Wa ca di şêro esker", yonî "çar-ponc aşmî nêpawo". Kirra (kilma) qalî, ti gonî Pîron di, Dîyarbekir di, na herri ser o nêvindî, terk bikî şêrî. Tî se vonî? Biney duşunmîş bi!

Mi va:

-Willay, şima xo gore zaf weş vanî la hela xo dekê herunda mi. Kinaro yew ra, yew birayê mi vejîyayo teber; de cay tuşk nîyo ke ez vaja "Şîyo yaban ra vîndî bîyo". Yê dîyine, yew birayê minê bînî xo rê yew kêneke (keyneke) ardi ke binawno (bimusno) ma, nêtê ey bi ke bizewijîyo; tîman kêneke berdi kuti, tersnay, se kerdî kerdî, bî sebebê birayê mi; birayê mi berd dekerd hepîsxane. Yê hîrine, yew lajê birayê mi hema pancês-şîyêsserre bi, "failî meçhûl" bi, o zî şî. Yê çarine, ez hema newe zewijîyayo, hema yew serra mi nêdebîya. Bilasebeb-bilaheq şima ez di rey berda Dîyarbekir di kuta, perîşan kerda; ez hameya keye di kewta. Zewaj pîrnikanê min û cenîya mi ra ame. Ê nika (inkey) zî şima vanî "Yan terk bike yan zî şo esker". Qey yê (ey) mi zî gan nîyo la! Hela xo rind dekê herunda mi û tikê bifikirîyê, şima ko (do) heq bidê mi.

Nê vatişê mi dima, babay tikê qestî tikê zî pîzze ra hesirî diwar (war) kerdî. Înan ra yewî va:

-Wa bo, ma to zî fikirîyênî. Ti zî fikrê xo vaji. To zî raşt va. Yanî ma hetanî ke tîya (ewta) yew qerar nêgêrî, ma na mesela pa nêdanî.

O sire di birayê mi Mehmedî telefon kerd, babay ra cayê mifteyê kasa bander bi (musa).

Tira pey ez rîyê babay ra ewnîyaya ke durimê ey baş o; mi fam kerd ke vateyê mi weş bi (bê) ey şî. Mi va:

-Başqumandanê mi, şima di rayîrî mi nawitî (musnayî). Eke şima yew roje musade bidî mi, ez cenêka xo ra bipersa, ma pîya yew rayîr tesbît bikî û ez şima rê vaja se beno?

Va:

-Tabî, tabî; hay hay, hay hay! Biewnî no vateyê to heme vateyanê to ra weşêr bi. Şo, yew roje to va, di rojan zî ez dana to, bi hîrê rojî. Hîrê rojan ra pey ma eware meke, ti se vanî vaji. Hîrê rojan ra pey ti ganî qerarê xo ma rê vaji!

Mi va:

-Temam.

Babay zî va:

-Temom, wekilê hîrê roconê yê (ey) zî wekilê qerarê yê zî ez o; soz, ez û yo (o) hewna pîya yenî.

Ma da piro şî dikan. Babay va:

-Qeşabu, to ê çar qalê weşî kardî, to ez zî pa rehet kardo. Lakîn lacê mi, a xafila ke ma dîy ra pey ez terseno ke nêtê inîyo (nînan) xirab o.

Mi va:

-Baba, ti vatişê înan rê se vanî?

Babay va:

-Ez qarişê ay qerarî nêbeno. Çimkî ez vaco "Şo esker" û to esker di bikişî, ez binê ecrê to ra nêvecîyêno. Ez vaco "Pîronî tark biki", wexto ki inê vacî "Ma to kişenî", ti şêrî kura zî, eyro (ewro) bo meştî bo, to veynenî. Hûmay to mihefeze biko, ez sewbîna çiyê nêvono.

* * *

Ez ê hîrê rojan mîyan di naşt-daşt embazanê xo ra persaya. Qeraro ke mi da eskerşîyayîş bi. Mi va:

-Baba, ez şona esker. Ez hinî nîna qereqol, ti şonî vanî. Lakîn eke ti bişî musade bigîrî, ez wazena yewna hewte Pîran di bimana. La ti înan ra vaji ke ti wazenî ez yew hewte to hetî bimana. Mevaji "Umer wazeno" ha!

Yew şefeqê babay telefonê keyeyî kerd va:

-Lacê mi, qereqol ra vonî "Tî zî bê hetonî qereqol", ma to pawenî.

Ez şîya qereqol, Bînbaşî va:

-To û cenêka xo yew qeraro zaf baş dayo. Lakîn pîyê to zî vano ke "Wa yewna hewte mi hetî bo", ez zî qaydê (qandê) xatirê Xal Hesenî rê yew hewte nê, des rojî musade dana to.

Kaxida huwîyetê mi mi ra girewte, va:

-De şo, des rojî ra pey ti se "73/1 devre kaybî" şonî esker.

Des rojî ra pey ez şîya mi ewraqê xo girewtî ke mi rê Erzingan (Erzincan) vejîyayo. Babay va:

-Ez to tena nêersaweno.

Bînbaşî Ersan Topoxluyî rê telefon kerd, va:

-Ez zî Umerî reyra şono, wa xebera to biba.

Topoxluyî va:

-Xal Hesen, ti şonî şo la ca verdi agêrî! Çimkî pancês rojan ra pey agêreno yeno keye, des rojan ra pey erşawenî (şawenî) cayêna!"

Ez, baba û datîzayê xo ma bi (pey) yew taksî şî Erzingan. Ê çar rojan ra pey agêray. Ez vîst û yew roje ra pey daya Edîrne. Edîrne di eskerîya mi zafane (zafîney) odaya dîsîplînî di vîyarti. 1995 di ez şîya Pîran. Yew aşmî Pîran di menda, mi rê xeberî amey ke mi hîrê serrî û new aşmî ceza werda.

Ez 1999 di Saray di tepîşîyaya û nika Hepisxaneyê Saray (Tekirdag) di ya.

ROJDA RA DI ŞÎÎRÎ

DÊRSIM

Nika wisar amo,
gul û sosinû kerdo ya;
teyr û tûr, veyvê xo yo
gilê dar û berî ra.
Vayê koyonê to,
jê lawike wo goşûnê mi de;
awa derûnê toya zelale,
hêstîrê çimanê min a,
son û sodîr te de erjîna.
Nika to ra durî kotûne,
mevaze ke ti mi vîr ra şîya;
ti ya jê adirê binê sojî,
zerreyê mi de vêsena.
Koyê toyê berzî,
warê toyê honikî,
tîjîya toya sodirî,
domonê dewûnê to,
hesreta zerrê min a.
Ez to çitur xo vîr ra bikerî?
Ti ya kulê zerrê mi,
ti ya dermanê derdê mi.

DARA TUYE

Kam çi zoneno çiqas mîlet,
çiqas mal û ga vêrd ra şî siya to ya honike ra.
Raya hênî lewê to ra vêrdêne ra,
verva peroji cênî û camerdî siya to de amêne pêser.
Tî şahidê honde zur û rastîye biya.
Çi esto ke bêzon biya ti.
Tawayo ke to ra amêne, goşdayene biye;
to xo rê goş dêne.
Siya to de bibî pîl domonê pitonikî,
xort û çenekê ozevî onciya uca eseqîyabî ro jubînî.
Siya to de hêrdîs û porrî bî sipê,
hama ti onciya kî jê veyvika tejiye,
jê vilika wisarî,
serre bi serre biyêne kewe,
to jîl dêne.

Xeca Xidirî:

"DEWA MA KERDE XAN-XIRAVE"

Roportajkerdox: Mûnzûr ÇEM

Mûnzûr Çem: *Najnî (emcînî), to rê zahmet nêbo, sifte ti xo dana naskerdene? Nameyê to çik o (çi yo), ti kamcî dewe ra ya?*

Xeca Xidirî: *Nameyê mi Xece ya. Ez Pardîye ra wûne. Dewa ma girêdayîye qeza Tuncelî Pilemurîye ya.*

Xeca Xidirî

-Nameyê pîyê to, ê maya to çik o?

-Nameyê pîyê mi Xidir o. Xidirê Mursayî. Ê maya mi kî Xatune ya.

-Hesnayena mi ra gore, Xidirê Mursayî çê Mistefayê Hesênî ra yo.

Wintî (hen) nîyo?

-Ya.

-Mi xêlê kesan ra hesno, vanê "Çê Mistefayê Hesênî qewxa de zaf pêt bîyê. Demê Herbê Cihanî yê Verênî de, siro ke eskerê ûrisî eşto Dêrsimî ser, înan zaf xo ver do", rast a?

-Ya. Siro ke ûris amo, dêsmizî bîyê top, tey do pêro; çê ma ra kî tayê şîyê. Ê meseleyî ser o kilamê esta, a kilame de nîya vanê:

"Aşîrî bîyê top, son de şîyê Bonê Tosnîye ⁽¹⁾

-
1. *Tosnîye (Tasnîye):* Mîyanê Pilemurîye û Qisle (Nazmîya) de dewê ya. Na dewe, merkezanê Bava Mansuran ra yew a û te de ocaxe esta. Dêrsim de jîyarêda (zîyarêda) muhîm a.

Ûris do arê, kerdo duzonê Seterîye." (2)

Çê ma ra hîrê teney uca kîşîyê. Nînû ra ju kî pîyê min o.

-Ê bînî kam ê?

-Ju derezayê (datîzayê) pîyê mi Sey Usênê (Uşênê) Kalî yo. O herb de nayê hetê ma, yanê mordemê çê pîyê mi zof xo ver danê; ûrisî peyser çarnenê ra, benê dêm danê dohêm, hetê Seterîye. Verva Pilemuriye, Koyê Sulvisî vajîno koyê esto, verê ê koy de ginenê ro ci, kîşînê. Mordemê ma uza kîşînê. Çitur ke kîşînê kî ordîyê ûrisî rê telefon sono, vanê "Berxdarê kirmancû kîşîyê, qewxa cêwişîye". Yanê ke pilê kirmancû kîşîyê.

-Pîyê to êno ra to vîrî?

-Nê, o ke amo kîştene ez diserrîye bîyûne."

-Ma zobîna (sewbîna) kam şîyo o herb?

-Zafî şîyê. Nînû ra ju kî Usên (Uşên) Axayê Porrkû bîyo. O Usên Axa, no Alî Kiliçê (3) ma esto ya, elewîyû de gureyeno, kalîkê dey o. Zovîna nameyî nînê ra mi vîrî.

Memed (Lajê Xece): -Ez wazen naza de çîyê vajîne. Meseleyê ê mordemonê ma nîya beno: Ê eskerê ûrisî de danê pêro. Peyê Pilemuriye de Cankurtaran (4) vajîno cayê esto, uza de benê dohêm, hetê Seterîye. O werte de ginenê ro ci, kîşînê. Eke kîşînê, qerargaha ûrisî rê xebere sona, vanê "*Pilê kirmancû -yanê Kûrtlerin büyükleri-* kîşîyê". Naye ser o eskerê ûrisî peyser cêreno ra, êno hucim keno, êno. Sarê ma o waxt kewto sik ke ê mordemê ma eve destê sawelîyû amê kîştene. Çike qersune pey ra gina ro ci. Tayê vanê ke begê çarekû Mistefa Begî pîlan virasto, eve destê sawelîyû dê kîştene. Maya mi qal ard ra ke çê ma ra hîrê xortî amê kîştene hama nameyê juyî nêvat. Xortê hîrêyinewo ke kîşîyo nameyê xo Mistefayê Kalî yo.

2. *Seterîye*: Raya Pilemuriye û Erzînganî ser o, mîyanê Pilemuriye û Mutî de dewê ya.

3. No *Alî Kiliç* serekê verênê (kanê) Federasyonê Elewîyan ê Ewropa yo.

4. *Cankurtaran*: Koyo ke peyê Pilemuriye de raya Erzînganî ser o yo, kertê (geçit) ey o. Nameyê xo yo rast Kertê Bexî yo. Zimistanê ucayî zaf sert o û pira (tira) şîyene û ameyene zor a. No sebeb ra kî dewlete uca cayêde (istasyonêde) ardimî (yardimî) viraşt; kesê ke zimistanî raye ra bimanê, bikuyêne tenge, înan rê ardim kenê. No sebeb ra kî nameyê ucayî bi tirkî kerdo "Cankurtaran".

-Ma bado se bî najnî? Pîyê to ke kîşîya, ti kotî menda, senî (çitur) bîya pîle?

-Ez çê apê xo de bîyûne pîle. Çê apê xo Hemedî de. Siro ke Hîris û Heşt de dewê ma kerdî tol, sar rusna surgin, mintîqa ma kerde yasaqe, apê mi bar kerd şî Qemperiye. Qemperiye, lewê Fême der a.

Bado apê mi uza ame kîştene. Çê Culay vajîno çêyê bî, o çê ra di birawû con (cuwen) de kîşt. Hemedê Culayî ve Qemerê Culayî ra kîşt. Apê mi con de, verê kelandêşî de rakewte bîyo. Hemo Qudî vajîyêne mordemê bî, ey tatikîye kerda, xebere da ê hur (her) di birawû, ê kî amê kîşt. Siro ke kîşîya ez ci ra tenê dot hewn de bîyûne. O tatik, yanê Hemê Qudî ame venga mi da vake "Apê to ame kîştene".

-Peyê cûnî se bî?

-Ma se bî? Êris cêra ra şî, na ra kî tirkî ameyî, Hîris û Heşt ame.

-O yo ke to qese ardo ra, tenê qalê Hîris û Heştî (1938î) bike, o wext se bî, şîma çî dî?

-Hîris û Heşt de îxbarcî gerre kenê, vanê ke Xidirê Alî ⁽⁵⁾ ve tayê mordemonê xo ra Soxariye ⁽⁶⁾ de çê Usênê Girmikû der ê.

Heca Xidirî û Mûnzûr Çem

O werte de kî dewlete wesênawî birayê Usênê Girmikû Alî ser, berdîvî Pilemuriye; uza sifte estîvî zerre, bado kî kîştîvî. Çitur ke gerre beno ke Xidirê Alî Soxariye de wedarde yo, esker erzeno Soxariye ser. Soxariye kî mazra dewa ma wa, ci ra zof nêzdî ya. Esker ke êno, Xidirê Alîyê kunê durî, sonê. Uca Usênê Girmikû ve mordemonê xo ra verva eskerî ênê, danê pêro. Bado esker kuno Soxariye, Soxariye vêsno ⁽⁷⁾. Hama Usênê Girmikû era dest nêkuno, beno qaçax, sono ko.

5. *Xidirê Alî*: Pîlanê aşîra Heyderan ra Xidê Alê Isme yo.

6. *Soxariye*: Mezra Dewa Pilemuriye Pardîye ya. Çê Girmî na mezra de mendê.

7. Nê meseleyî ser o, yanê kîştîşê Alî û pêrodayîşê Soxariye ser o na lawike ama vetene:

Ax Alîyê mi, birayê mi!

Rozê esker dorme ro Pardîye cêno, şeş mordemonê ma dano arê,
beno Qereqolê Tosnîye.

-*Kam û kam bîyê ê mordemî?*

-Nameyî pêro mi vîrî de nîyê. Ayê ke ez zonen: Mursayê Ilyasî, Qemer

Ti ve heqê birayênî kena,

Dîna de, de derdo,

De wax, de Alîyê mi, -mi va- bira, wîy!

Heq adirê derdonê dîna wedaro!

Vano:

"Aşîrêne, bexte vazê.

Alî Begî ke eve Usênî ra

Çekê xo girê dêne

Ordîyê ûrisî dîna de nêamêne (*).

Ezo sevetanê to biray ra

Çilêda momine bijêrîne, bifetelîne

Wertê des û di aşîronê Dêrsimî ra.

Birayênî zor a,

Kotî ra bivênî bîyarî tayîsê canê to ra?"

Vano:

"Bira, meberve!

Sevetanê mi ra, pîyo, meberve!

Çar ve çar lazê to wes ê;

Ci ra ju ke nê ju vêjîno çengê mi ra".

Sevetanê to birayî ra ezo kewtû ra raye,

Ko ve koyê Dêrsimî fetelîyûne,

Axirî leminê, bêvetan o, bira, bira!

Ax Alîyê mi, birayê mi!

Soxarîye romerdîyo, bivêso cêncênîya to rê,

Çik ve pira nîso!

Pey ra de sona şuye.

Mi va:

"Gos ro mi ne, ti bê meso.

Meso ve mêrata qeza Pilemurîye.

Xo tade

(*) Naca de peyser şono, qalê pêrodayîşê şarê Dêrsimî û ûrisî yê wextê Cengê Dinyayê Yewine keno. Şeke roportaj de ame vatene, o ceng (herb) de nê hîrê xortî yew roje de amê kiştene.

Xeca Xidirî û lajê xo Memed

tornê Mursayî û Xidirê Kalî yê.

-*O ra dime?*

-Çêna Ap Qemerê Kalî uza çê Memê Qemî de zewejîyayîye bîya.

-*Tasnîye de?*

-Ya. Lazê Qemerê Kalî ve lazê dedê mi ra xortî bîyê. Ixbarciyê ke ê
ixbar kerdê, vato ke "Esas derezayê Usênê Girmî nê hur dimêna yê.

Zerê qeza Pilemuriye de tabura hetê Bayburtî,

Birayê mi, qaçax taburiye.

Lazê Kekî Axayî gerrê ma kerdo vato:

'Des û di tenê Heyderû ve Xidirê Alî ra

Amê şiyê Soxariye, çê Girmî meymaniye."

Mi va:

"Nêbo, nêbo!

Bira se bî pošta mi to ra şikîye, wîy?"

Vano:

Non ê danê ci, çeke ê danê ci”.

-*Danê kamî?*

-Danê Usênê Girmikû. Usên ko ra wo ya, danê deyî. Eke hen îxbar bîyo, qereqolî ê hur di xortî berdê kîştê. Peyê Tosnîye de, berdê dohêm, peyê suye de kîştê.

-*Çend teneyî kîştê?*

-Ê ses (şêş) mordemî pêro pîya uza kîştê.

Nara a çêna Qemerî ke heşîya pê ke mordemê xo amê kîştene, nêvineta şîya yaxê Mudirî gureto, vato ”To mordemê mi kîştê. Di gencê ke sima kîştê dîne ra ju birayê min o ju kî lazê dedê mi. To nê mordemê

”Bira, ez ke Pilemurîye nêşîyêne

Qaymeqamê Pilemurîye

Dewrê çar serr û nê m o

Ma rê keno evqatîye.”

Usêno birayê to vano:

”Heq adirê derdonê dîna wedaro!

Dirvetîya mi seket gîrê davî,

To Alîyê birayî na wa kerda newîye, wîy!”

Soxarîye bivêso!

Bira, de çik ve pira nîso!

De Heq kena Alîyê mi,

Ver de sono hênî yo, wîy!

Ti ra merdena xo ver mekuye,

Na dîna de kes baqî nêmaneno.

Kerdena ke to rê kerda,

Rew bo, herey bo,

O kî to dima yolqî yo.

Fekê kamî ke cêreno, vanê:

”Xojî ve Usênê Girmî bo,

Hêfê birayê xo fetelîyo, amo destê dey ra cêrîyo.”

Bira, ti ra merdena xo ver mekuye.

Mileto ke naver-bover ra mendo,

Têde seyîdulan o;

Verê xo çarno ra Kerbela,

Seyîd bîyo (**).

(**) Na kilame bandê (kaset) Şaîr Usênê Areyizî ra ama guretene.

mi qey kıştı?"

-Nameyê a cinîke çik bî?

-Nameyê xo Çeker a.

-Mudir se vano?

-Mudir vano "Çimê to korî bê, eke ê gencî mordemê to bî, ti rew bîyamêne. Ti bîyamêne ma raverdêne. Ma di-îrê rey ardî çêver ke raverdime, îxbarçiyû va ke 'Esas derezayê Girmikû nê yê, ê non û çeke danê ci'. No sebeb ra kî ma kıştı." (8)

-Ti nameyê ê her di gencan reyêna vana?

-Ju lazê dedê min o, nameyê xo Qemer o, ju kî lazê Qemerê Kalî yo, nameyê xo Xidir o. Ê lazê dedê mi ra kî Lazê Alfîyê Mursayî vanê. O Xidir, Pardîye ra Sayîr Uşên (Şaîr Usên) esto, lawîkû vano, pîyê dey o.

-Ma ê mordemê şima qey berdî kıştı, înan se kerdîbî?

-Qe çiyê kî nêkerdîbî. Hen bêsebeb berdî kıştı. Xora qirim bî, hetê ra mîlet qir kerdêne.

-Dewa şima kî vesnê?

-Nê, dewa ma nêvêsnê, riznê, kerde xan-xirave. Mîlet kî rusna surgin. Ayê ke şî surgin, new serrî ra dime peyser cêrayî ra, ameyî hardê xo ser.

-Sima kî neftî kerdî?

-Nê, ma nêşîme. Pîyê domononê mi o sire de Sola Xibêre (9) ser o gureyêne, ma çê ra Xibêre de ware de bîme. Eskerî ke Pardîye riznê, kerde xirave, bonê ma û çiyê ma pêro şî hama ma era dest nêkewtîme; eve o hal surgin ra xeleşiyayîme.

-Nameyê mêrdê to çik bî?

-Usên bî. Usênê Feratî vajîyêne ci ra. O kî lazê dedê min o, keso pêse niyo. Dewlete vistewrê mi, yanê Feratî surgin kerd hama ma mendîme.

-Ma Çê Girmî se bî, ê kî neftî kerdî?

-Ê na bado ameyî têslîm bî, rusnayî neftî.

-O mesele çitur bî?

8. Qeseyê winasî (nîyanênî) mi tayê kesanê bînan ra kî hesnê. Eskerî mîlet berdo qir kerdo, o ra dime kî vato ke "Îxbar bî, coka ameyî kıştene". Inan bi no tore wasto ke guna xo berzê vilê kirmancan ser û inan yewbînî rê bikerê dişmen. Ti vana qa ke kesê kesêde bînî îxbar bikero, heqa eskeran esta ke şarî bikişene.

9. Xibêre: dewêda Pilemurîye ya, te de sole vejîna.

-Eke qirkerdiş vêrd ra, Pilemurîye de memûronê dewlete sarî ra pers kerd, vato "Kam şîkîno Girmikû bîyaro teslîm bikero? Miletî kî vato ke "Eke bîyaro bîyaro Dursinê Fatose ano".

Dursinê Fatosewo ke vanê kî lazê amika min o. Waxtê ra dime, rozê ma nîyada ke Girmikû vejîyayî ameyî çê Dursinî. Uza ke derga-derg qesey kerd, îne Dursinî ra vake "Ma hetê Rabatî ⁽¹⁰⁾ ser some, ti kî so xevere bide hukmatî. Hama di memuronê dewlete lewê xo de bîya". Tersenê ke dewlete kîşena, coka hen vanê. Roza bîne sodir, seke vato, ê eve o tore şî birr de xo dard we, Dursin kî şî Pilemurîye, di memurî gureti peyser ame. Corê Rabatî de, Pirdê Xanime vanê Çemê Harçîge ser o pirdê esto, uza de Girmikû ve Dursinî û memûrû ra resenê pê.

Lazê amika mi qesey kerd va "Çitur ke ma ameyîme uza, xaftela ma nîyada ke cêr o eskerê suyarî vejîyayî, ramit ve ma ser. Eke hen kerd, lesa mi pêro recefiye, ez tersûne, mi va "Nika Girmikû pêroyîne qir kenê". Hama hen nêkerd, nêkîştî, ma kewtîme ra raye, şîme. Esker aspar o. Raye ra esker sat rey ke erzeno ci sono, yanê astorû verdano ci, kuno durî, bado têpîya cêreno ra ma ser. Ma eve o hal şîme ve Pilemurîye".

Eke sonê Pilemurîye, qaymeqam uza pers keno vano "Girmoxlî, ça to honde neferê dewlete qir kerdî?"

Usên cêreno ra qaymeqamî ser, vano "Ma ku yo Al? Ku yo Al? Ku yo Al?"

Alo ke vano birayê xo Alî yo. Yanê vano ke "Ma sima qey birayê mi kîşt?"

Qaymeqam veng nêkeno. Girmikû di-îrê rojî uza manenê, peyê cûnî hukmat îne rusneno surgin.

New serrî ke vêrdî ra peyser ameyî dewonê xo, dewê xo têpîya kerdî şênî. A na bado kî reyna dewî vêsnaî, millet surgin kerd, her parçe na ve cayê ra. Nika tayê Yalova der ê, tayê Almanya de, tayê cawonê bînû de. Hergû ju hetê ser şîyo.

-Zovîna qeseyêda, vatenêda to esta?

-Nê, ma çi bibo bawo? Heq weşîya sima bido.

-Mi ti qefelna (betilnaya). Ez zaf teşekkur ken, emrê to derg bo.

-To ra kî Heq rajî bo.

10. *Rabat*: Başûrê Pilemurîye de (mîyanê Pilemurîye û Pirdê Surî de) dewê ya.

AZADI

C. Zerdušt PIRANJ

Germ o, germ o, germ!
Kê kijik benê.
Mezgê kê peyjiyêno, estey kê veşeno,
kê teqenê, bajiyênê.
Ew ma nimaj ra rayîr ra yê.
Ino ro, ayo dere, no ko, ayo daristan.
Ma binê niganê xo ra kerd.
Û ma binê ereqî de mendê.
Labelê qet çew xem nêkeno.
Hergû yew embaz sey şêrî yo.
Heme kes zano ke xelase û azadî
rehet qezenc nêbena, nêbîya zî.
Azadî xebate wazena, xoverrodayîş wazena.
Çewî azadîya çewî ana xovero, sênîya zerêne de nêdaya.
Azadî heskerdiş wazena, kede wazena.
Ma hema zî rayîr ra yê, hinî sereyê mexrebî yo.
Yew hewayo şîrgerm dano ma ro
û ereq sey lincî ma ra dusfayyo.
Embazî sey qatiranê pîranijan pê dima rêz bîy,
Şeq û teqa jînî ya, zing û zinga jînî.
Ma aşme vera şonê, aşme ma vera.
Istarey rayîr ma nawnenê, aşme çiringena
û şîr-şîrra şîrşorayan a.

Çend aşmî yo, çend serrî yo ma wita yê,
serrî çi rew vîyartî!...
Ez qet poşman nêbiyo, embazî zî!
Labelê ez çi zurî biko, zaf rey maya mi kuwena mi vîrî.
Mayê ma... Dinya de eceba çewî sey jînî zulum dîyo?
Keye de ê, hêga de ê, serewedaritiş de ê,
zîndanan de ê, ceng de ê,
Lîseya Galatasaray ver de ê,
rayîran de ê, peymanan de ê.
Ma zaf deyndarê jînî yê, zaf.
Ma niştê heqê şitê jînî tena zî bidê.
Ey la belkî ayo roj! Ayo roj!
Ayo rojo şewqin û rojê azadî de, belkî!

KOVARA VATEYÎ SER O

Sînan SUTPAK

Qandê her merdimê ke (ki) rîyê nê erdî ser o ciwiyêno, keyfweşîya wenden û nuştêna zîwanê maye (may) bê munaqeşe ya. Hele hele na qandê merdimê kurdî des qatî vêşêrî wina ya.

Mixabin hetanî nê serranê peyênan no ware de (di) xeylê kemaneyê ma estîbî. Ma yê vînenîme ke nê serranê peyênan de wareyê zîwanê şarê ma de xeylê berhemê erjayeyî (ercîyayey) ê yê vijênê. Nê berhemanê erjayeyan ra yew (ju) zî Vate yo.

Seke (zeki) mi Vate wend û ser o hebê fikirîyaya, çîyo ke tewr (en) verî kewt a mi çim û zerrîya mi ser o ronîşt, wareyê na kemanîye (kemaney) de eştena gamênda erjaya û cêravetena çekuyanê (kelîmanê) zîwanê mayê kîrmanckî bi. Na zî bi xebata roşnvîranê şarê ma bî ke serra 1996 ra tepîya (pey) kombîyayîşî (toplantî) viraştê, qandê zîwanê mezbutî xebitîyayê (xeftîyayê), çeku bi çeku ser o vînderdê, goreyê lazîmîya (lazîmeya) ewroyî meylê xo belî kerdê û tîmîyanîya (tîmîyaneya) zîwanê ma ra netîceyênda erjaya veta meydan.

Goreyê vînayen û famkerdena mi, bi eştena na game nê embazan rayênda erjaya wareyê zîwanê netewî de qeyd kerda û ewro ra tepîya gamê ke qandê zîwanê yewbîyayî (jewbîyayî) bierzîyê ci rê ray akerda. Qandê na rayvervîstene bi taybetî nê roşnvîranê şarê ma rê zaf sipas.

Seke yeno zanayene heme hetan ra vervîstînanê şaran de roşnvîrê şaran, averan de verî bi xo xebitîyênê, cefa wenê, qandê ke fikranê xo a kar finê û şarê xo biancê wareyêndo roşn, bedêl (berdêl) danê û goreyê ked û cefaya xo ya zî şarê xo rê hedef û meqsedanê xo danê sirasnayene (şînasnayene).

Fikro raşt û kedênda ke heme hetan ra fikrê raştî rê xîzmet bikero, tim û tim şar roşnvîran dime (dîma) visto a ray. Tarîxî na bi hezaran nîmûneyan (ornagan) a musnaya ma.

Verî esameyê zîwan, kultur û hunerê şarê ma nêwaneyayê. Oyo ke

estbî zî lênanê kergeyê xezebî de helênayê ke ser û bin beyntar (bêntar) ra hewar deyo (hewa nîyo). Bi destpêkerdena cengê xelasiya (rizgarîya) netewî ya kurdan a pîya hem (him) fikrê erjayeyê ke estîbî kewtê têvdayene mîyan hem zî fikrê roşnvîranê şarê ma halênê xo ra perray û mezgê şarê ma ya anîştê, bîy berhemê xeylê erjayeyî.

Kirmanckî de erjayaya serekêne kovara Vateyî ya. Vate bi erjayîye, xorîyîye (xorîyey), giranîye û senînîya xo ya cewabê persê zîwanê ma yo ke do senî aver fîneyo.

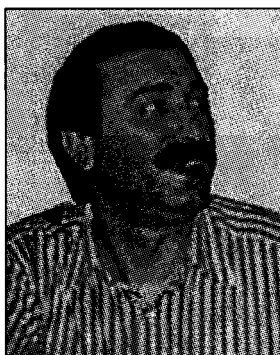
Labelê (laberê) ganî mewcudo ke vijyayo meydan û cayo ke ma xo resnayo, ma bi ey a nivinderîme. Hem kîştâ werdigeyrayena zîwanî ya hem zî kîştâ seroxorîbîyayen a ma ganî çeku bi çeku zîwanê xo yê maye ser o vinderîme û çekuyê ke bi şarê ma deyayê vîrakerdene, vateyê ke zîwanê ma ra tirawîyayê newe (newede) ra kîşkerdene û tesbîtekerdena înan xo rê bikeme vezîfeyo tewr verên. No ware de kovara Vateyî ganî ma rê bibo çimeyê îlhamî. Raştîye ser o wexto ke kes Vateyî waneno, kes hewna vêşî vînenê ke zîwanê maye yo ke kes bi dûrîkan, lawikan, deyîran û lorikanê ey (ci) a bîyo gird, kes şeno bi asanîye (asaney) ya hîssanê xo bido teber (tever) û birînanê (dirbetanê) xo yê nîmiteyan bi asanîye ya bîmusno. Fina (reyna) merdim ancax bi çekuyanê zîwanê xo yê maye ya şeno hîssanê xo goreyê keserane xo resm kero, reng bido înan û tamê zîwanê xo bi mîletanê cîhanî bido sirasnayene.

Naye tewr weş merdimî kurd zano ke fikrê merdimî caran (ti car) bê zîwanê maye zelal nînê îfadekerdene. Çike (çiki) fikr goreyê cûya (heyatê) merdimî virazîyêno. Mixabin ê şarê ma peyanver dayo viraştene. Sakulanê ma -seke qeço (gedeyo) ke nîmçe şit ra bibirîyo-hewna (hema) wexto ke şeş-hewt serre yê benê zîwano xerîb a danê wendene. Peyanverîye (peyanverey) zî tîya ra dest pêkena. Naye ra nîyo ke ma qeçekîye (domanîye) ra zîwanê maye ra birîyênê û nêweşîya şexsîyetêndê tîmîyandemendî ma de peyda bena?

Dermanê (daruyê) na nêweşîya şexsîyetê tîmîyandemendî, dermanê birînanê ma yê xorîyan ê ke kul û kederê înan zerrîya şarê ma de dayo teber, musayene (bander bîyayîş) û musnayena wenden û nuştene zîwanê maye ya.

Bursa, 04.12.2000

XONE Û MERRE

ÇEKO

Xone kuwno re nêçîr dime,
Fetelîno binê hîme bi hîme.
Her ca cemed û kerkele,
Ne goşt vînenî ne qerqe.
Xone tadano herme û doşo,
Durî ra vengêde weş êno goşo.
Xo bi ci gêno, kuwno bi zime,
Ra û dirban erzeno xo dime.
Hên serd beno ke hên vaje.
Vare bîya kurşe û kakije.
Teber ra cemedîno helm,
Bi ci gêreno cayêde germ.
Çito ke kuwno duştê gole,
Fikirîno ke xo bierzî lone (lane).
Tafte beno xîşt û mişte,
Hêdîka xo erzeno kîşte.
Uca ke vînenî lona merrî,
Nîşenê pira bask û perrî.
Xone galê verê lone dano,
Merrî ra nê çekuyan vano:
"Bira merre, min rê rake çêber,
Ez cemedîya, zaf serd o teber."
Çim û burîyan ke werê nano,
Vejîno bi verê sivdere, vano:
"Dişmenê aj û ujê min,
To çito bikerî germin?"

Xone teber ra mîyaw keno,
Berbeno, dano xo ro, vano:
"Hên mevaje lo bira merre,
Mekuwe gazînan û gerre.
Tî min serd ra şevknena,
Ez naye rindîye hesabnena.
Ma ez bîya kore wena to?
Mordemîye hona esta lo!
Fêlo xirab xo zere ra bierze,
Rinde ewro re to bîya ferze.
Nega min to birayî ra na wa:
Ere mîn meke derg nega û lava.
Xo zere de kena germ hebê,
Helbet min rê kî esto kobê."
Merre, nê negayan ra tepîya
Pilêsneno Xoneyî ro kefiya.
Verê tiramî de ke lerzeno,
Hem kuxeno hem zîbeno.
Kerîno ci rê xizmet û azet,
Êno re xo beno adir û bizot.
Ci ra ke kuwna durî pêrîşanîye,
Fekê xo ra şona alîya vêşanîye.

Têy lêseno lew û pîrnosan,
Qipisneno zimêlanê kosan.
Lone de bena qirrî û virrîye,
Qe kes nêreseno hewarîye.
Cêreno re birayê xo Xonî,
Têy nîşanê ci dano nonî.
"Hey çênêvêşaye bira,
Medajne min gonî tira.
Ti yo min biwerê parî parî,
Ma kanê soz û bextê parî?"
Çimên Xoneyî benê tung-tarî,
Merreyî dêm dano dorî-narî.
"Qom ke dişmen bo ma hay
Bira, na yewe de nêbeno kay.
Xo hên meerze we fênda beqa,
Ez çi bikerî? Reyê tasa to req a."
Xonewo saregûv û saretuncik,
Gapura xo keno bi pancik... (*)

* Na mesela min rê dewa Gestemerde ra Besa Kîyayê Mamî qesey kerde. Min kî bi wezn nuşte. (Berlîn, 1993)

HÎRYE LACÎ PADÎŞAHÎ

Arêkerdax: Seyîdxan KURIJ

Cayk benû cayk nibenû, yew welati di yew padîşah û hîrye lacî xwi benî. Padîşah nîweş kuwenû, kuwenû mîyûn cilûn. Wi tehmîn kenû ki (gi) hin mêrg yi bû nîzdî, venda qicûn xwi dînû. Qicûn xwi di qîsê kenû, yûnî wêsiyêt xwi kenû. Vûnû:

-Oxîl, ez zûna mêrg mi bû nîzdî, ez mirena. Ini sebeb ra ez wazena şîma ri wesîyêt xwi vacî. Ini şîma ra waştê mino peyin o. Mi hol gueştari **bikêni**. Eger ez merda şîma gereka her şew yew mezêl mi ser o bipawî.

Padîşah wêsiyêt xwi kenû û mirenû.

Mêrg padîşah a pê hîrye heme biray yenî pye het, qîsê kenî û şewa verîn birawo pîl şînû mezêl pawenû.

Birawo pîl çend seetî mezêl pawenû, henda vînenû ki yew dyeb (dêb) ame û dest ci kerd mezêl pîy yi kend. Lacek tersenû. Tersûn ra xwi kurnê dari di nimnenû hetûn sêrsibay. Sêrsibay dyeb dînû ra şînû, wi zi gêrenû a şînû kîye la çoy ra taway nivûnû.

Şewa bîn birawo bînatîn şînû mezêl pîy xwi pawenû. Şew bena nîme, hûnc eynî dyeb yenû mezêl kenênû. Birawo bînatîn zi tersûn ver şînû kuwenû kurnê dar, xwi kurni di nimnenû hetûn sêrsibay. Sêrsibay wi zi şînû kîye la qet qalê dyêb nikenû.

Şewê hîrin dor yena biray qij. Birawo qij şînû mezêl pîy ser ki çi vînû! Mezel hetûn nîme kende wo. Lacek şaş mûnenû. Wi zi şînû kuwenû kurnê dar, xwi nimnenû û pawenû. Şew xêlyek şîna, dyeb vêcyenû yenû û kendiş mezêl rûmnênû.

Dyeb mezêl kenênû û xwi resnenû tabut padîşah, wazenû ki tabut mezêl ra vecû. A heli di lacek kurnê dar ra vêcyenû û pê kalmî ya dînû dyebi ri, dyêb kenû birîndar. Dyeb darbice-darbice remenû. Dyeb remenû, lac padîşah yi dima şînû. Wi mixaray dyêb ca kenû.

Birawo qij dyêb owca di ca verdenû û yenû kîye. Wi yenû kîye, meselay xwi û dyêb birawûn xwi ra vûnû. Hîrye heme biray nişenî rue û semêd kiştîş dyêb a mişewirye kenî. Yi hîrye heme yew bend derg

gênî û şinî sêr mixaray dyêb. Hê vêr birawo pîl vûnû:

-Ez pîl şima ya, ez şina zerrê mixara.

Wi bênd bestenû xwi mûne wa û vûnû:

-Eke ez qêrraya mi bûncîyeni cuar.

Birawo pîl pa bend a hetûn nîmê mixara şinû la tersenû, qêrrenû, vûnû:

-Lez mi bûncîyeni cuar!

Wir di biray pîl lez û bez yi kaş kenî, ûncenî teber. Na ray birawo bînatîn vûnû:

-Dorê min a, ez şina war.

Yi bênd bestenî mûnê biray bînatîn a û biray bînatîn mixara ri kenî war.

Birawo bînatîn hetûn nîmê şinû war, wi zi qêrrenû, vûnû:

-Şima se kenî, lez mi bûncîyeni cuar!

Wir di biray bênd kaş kenî û biray bînatîn ûncenî cuar.

Pênî di dor yena biray qij. Birawo qij him zaf cesur, zaf xîretin û himi zi yew xuerto zaf pak o. Na ray wi bênd xwi mûne ya girê dûnû û birayûn xwi ra vûnû:

-Ez çiqas biqêrrî zi çiqas gazî bikirî zi şima mi meûncîyeni cuar. Mi verra dyeni ki ez şuerî cyer.

Birawo qij pa bend a xwi mixara ri kenû war. Wi şinû, şinû, resenû bin mixara. Îta di bênd xwi mûne ra kenû a û dûmarê xwi ûnîyenû. Henda vînenû ki hîrye heb kênê hê owca di. Inî hîrye heme kênê zi hend rind î hend rind î, ruej vûnû "ez a", aşm vûna "ez a". Wi ca di aşiq waya qij benû. Waya qij ê wir di wayûn xwi ra zi zaf zaf rind a. Waya qiji zi inî xuêrt ra hes kena. Inî hîrye heme kênê zi xwi şaş kenî. Yi xuêrt xerîb ra vûnî:

-Ti ç' î, çi kes î, ti îta di çi gêrenî? Inkê pîy ma hesîya xwi tu wenû, tu kenû parçe-parçe.

Ti nivûnî inî hîrye heme kênê dyêb ê. Biray qij dyeb kerdibi darbice. Dyeb o qêde birîndar ho mîyûn cilûn di wo. Inî hîrye heme wayî zi wazenî ki îta ra bixelisî û şuerî rîy erd. Inî semed yi lac padişahî ri ardim kenî ki wi pîy yin bikişû û yi zi pîy xwi ra bixelisî.

Kênê lac padişahî ra vûnî:

-Bin berzîn pîy ma di yew kalme est. Ti mûnîk a şue zerre, inî kalmî bigîr û pê kalmî ya sarê dyêb pîrye di. Eger tu yew da dyebî ri dyeb

vûnû "Ti Hûmay kenî yewna kalme mi ri di", la ti vaci "Nye, edêt ma yew darb a, ez qet di darbûn kesî ri nidûna". Eger ti yewna kalme pirye dî, wi benû weş.

Birawo qij mûnîk a şinû wadê dyêb, bin berzîn dyêb ra kalme vecenû û sarê dyêb tira kenû. Wi yenû kênûn het û venda birayûn xwi dûnû, vûnû:

-Gelê birayûn! Mi dyeb kişt, hîrye kênê dyêb hê îta di mi hetî d'ê. Şima pê bênd a ma bûncîyeni cuar.

Wir di biray hê vêr pê bênd a wir di kênûn pîlûn ûncenî cuar, dor yena kênay dyêb a qij û lacî padîşahî. Lacêk xwi bi xwi vûnû "Eke ez hê vêr şuerî bêlka kênek myerû, ez hê vêr kênek bişawî. Kênek zaf rind a; biray mi mi ri qelpê kenî, îta di verdenî". Kênek vûna:

-Hê vêr ti şue.

Lacek vûnû:

-Nye, hê vêr ti şue.

Lacek kênek îqna kenû û kênek şawenû cuar. Kênek hama ki nişîya, giştûnê (engiştûnê) xwi xwi gişt ra vecena, dûna lacêk û lacêk ra vûna:

-Çi benû çi nibenû, eger ti îta di mênd, inî wadûn di di heb kavir pîy mi estî. Inîn ra yew sîya wo yew zi sipî yo. Eger ti paştê kavir sipî nişî, wi tu benû cuar la eger ti xeletê bikîr û paştê kavir sîyay nişî, wi tu benû hot qat bin erd.

Kênek ina vûna û bênd tepîşena şina cuar.

Waxti ki wir di lac padîşah kênay dyêb a qij vînenî, rindê yay vêr xwi dûnî tyemûni ri, benî pelul. Yi wir di zi wazenî ki ina kêna ê yini bo, ini semed ra biray xwi qij mixara di verdenî û kênûn gêni şinî.

Kênek qêrrena, barena la byefayde (bêfayde) wo. Yi kênek verra nidûnî.

Ters lacêk vécîyawû, wi tik-tena zerrê mixara di mendû. Vatê kênek yenû yi vîr, wi wurzenû tek-tek wadûn gêrenû. Bêr yew wadî kenû a ki çi vînû! Pyerê dyesûn a sarê însûnûn hê dardikerdi yê. Wadê didin kenû a ki çi vînû! Her ca ho pirrê zerd, sîm, yaqut û mircûn. Wadê hîrin kenû a, îta di di heb vêşnûn vînenû. Inîn ra yew sîya wo yew zi sipî yo. Wi zûnû ki inî wir di vêşnî vêşnê ki kênek vatibî ay î. Lacek paway heyecûn ra xwi dûnû tyemûni ri, cawo ki binişû vêşn sipî nişenû vêşn sîyay. Vêşn sîya yi benû hot qat bin erd. Îta yew cawo xerîb o, yaz-yabûn o. Wi xêlyek şinû, raşt yew bûn yenû û dûnû beri ri, şinû zerre.

Zerrê kîyî di yew cinîya pîri esta. Wi xwi dîwî sinasnayîş û meselay xwi pîri ri vîwî, pîri ra ardim wazenû ki hêna yi berzû sêr erd. Pîri lac padîşah ra vîna:

-Ma owkê xwîyê şimitîş û semêd buestûnûn xwi, ini rue ra gêni la yew hefte wo ki yew ejderha zerrê ruey di niştû rue, owkê ma pêsnaya, niverdenû owk bîyerû dew. Ejderha her ruej padîşah ma ra yew kênay yi wazenû û vera yew kêna rueji di yew seet owk dîwî ma. Hot kêne padîşah ma bî, her ruej yew kênay xwi day ejderhay ki wi yew seet owk verra dû. Tena yew kênay padîşah ma menda, wi ayayi zi êr şawenû. Eger ti ma ini belay ra bixelisnî bêlka padîşah ma tu ri ardim bikirû.

Ini qisêkerdiş pîri ser lacek cay ejderhay pîri ra musenû û şinû ejderhay het. Wi xwi pê yew kerra ya girdi di nimnenû û pawenû. Hêt şûnd a hend vînenû ki kênek ha yena. Kênek şina ejderhay het. Ejderha yenû ki kênek bûrû, lacek kalmê xwi ûncenû we, ejderhay kişenû. A heli di kênek dêst xwi dîwa guînê (gonîyê) ejderhay a û sawena paştê lacêk ra. Owkê ruey verra dîyena; dewij kêf kenî, govend gêni, rêqisîyênî. Padîşah fermûn dîwî wendiş, vîwî "Ini merdimo ki ejderha kişt û ma ini bela ra xelisnay wa vécîyû werte, çi waştê yi esta ez ûna ca!"

Ina fermûnê padîşah ser, zaf xuerti şinî padîşah het vîni "Ejderha mi kişt", la kênay padîşah vîna "Ez ê merdimo ki ejderha kişt sinasnena, çimkî mi dax da paştê yi ri".

Çend ruej cuwa pê kê pîri di lacêk vînenî. Padîşah lacêk ûnû huzur xwi û ti ra vîwî:

-De vac, miraz tu çi wo, ti çi wazenî?

Lacek vîwî:

-Ez wazena şuerî sêr erd, şuerî welat xwi.

Padîşah vîwî ez zaf wazena tu ri ardim bikirî la çi fayde mi dest ra taway nînû. Filûn ca di bin yew kerrî di yew legleg esta, ina legleg her serr lihîrûn ûna dîwa la yew mar yenû lihîrûn yay wenû. Ti ê mar bikişî bêlka ya bieşkû tu ri ardim bikirû.

Lacek byeçare kueşkê padîşah terk kenû û hêt legleg a şinû. Qêdo ki padîşah ci ri salix cay dabi, wi guerê ini salixûn şinû, halîn legleg vînenû. Huma wi û mar pîya resenî halîn legleg. Mar kenû ki lihîrûn legleg bûrû, wi mari kenû parçe-parçe û parçûn yi bin dari di erzenû pyeser. Lihîr legleg zaf benî şa ki mar ra xelisayî. Lihîr lacêk ra vîni:

-Bîye xwi bin pelûn ma di binimni, nûn nîye may ma yena tu wena!

Lacek kuwenû bin pelûn lîhîrûn û legleg pawenû. Legleg yena, vînena ki mar bû parçe-parçe û parçe yi hê bin dari di pyesereşte yê. Ya zaf şa bena, zaf kêf kena, vûna:

-Kûm ini mar kişto, wa vécîyû werte, wi mi ra çi biwazû ez waştê yi ûna ca.

Lîhîr legleg lacêk bin pelûn xwi ra vecenî û may xwi ra vûnî:

-O egîti ko mar kişt ini xuert o.

Legleg lacêk ra vûna:

-De waştê xwi vac. Ti çi wazenî?

Lacek vûnû:

-Ez wazena şuerî sêr erd, şuerî welat xwi.

Legleg lacêk vecena sêr erd û lacêk ra xatir wazena, têpiya gêrena a, yena lîhîrûn xwi het.

* * *

Bînate ra xêlyek zemûn vîyertû ra, her ca bedilyawû. Lacek çu cay nisinasnenû. Wi xwi ser, texmînî binê şinû, raşt yew bûn yenû. Dûnû pirye şinû zerre ki hûnc îta yew pîri esta. Lacek pîri ra vûnû:

-Xalê ti qê îta di tena mûnena, çodê tu çin o?

Pîri vûna:

-Ez cinî padîşah inî welatî biya. Myerdê mi merd. Hîrye lac mi bî. Yi çend sêr cuwa ver şî mixaray yew dyêb. Wir di lac mi pîl gêray a amê û herkes xwi ri yew kêna tê ard. Yi ê kênûn a zewicîyay, inkê miqatê mi nibenî. Lac mino qij anigêra, ez lac xwi zaf meraq kena, nizûna wi se bi.

Sinî ki lacek pîri gueştari kenû, zûnû ina pîri may yi ya. La qet xwi eşkira nikenû, ca di kênay dyêb a qij persenû. Pîri vûna:

-Biko, zengîn inî welat, rind û pak inî welat çu cay nimend amê kênek waşt la ya çoy qowil (qebul) nikena. Sinî ki ameya nye wena nye şimena, tim û tim bermena. Ez her ruej ci ri yew tasê şit bena, rueji di tena yew tasê şit şimena.

Lacek sinî ki eşnawenû ki kênek huma nizewicîyaya, zaf benû şa. Wi ê giştûnî ki kênek mixara di dabi yi, dûnû pîri û pîri ra vûnû:

-Pîrê, ti inî giştûnî berzi mîyûn tasê şit, ber bidi kênek. Eger yay şit nişimit, wa giştê xwi mîyûn şitî di biçarnû.

Pîri giştûnî kena mîyûn şit û şit bena dûna kênek. Kênek kena rik, şit nişimena. Pîri vûna:

-Kênay mi, ti ŗit niŗimena, qe nî giŗtê xwi mîyûn ŗitî di biçarn.

Kênek mîyûn tasi di giŗtê xwi çarnena, giŗtûnê xwi vînena. Kêfûn ra xwi dûna tyemûni ri, vûna:

-Xalê, wahar inî giŗtûnî ho ça d' o? Lez mi ra vac!

Pîri vûna:

-Wahar inî giŗtûnî ho kê mi d' o.

Pîri kênek bena kê xwi. Serrûn ra pê, kênay dyêb a qij û rind û lac padîŗahî yo qij û pak pîya zewicîyênî. Yi çores ruej çores ŗew def û zurna cinenî, govend gêni, vêvê xwi kenî; resenî mirad xwi, benî ŗa.

* Na sanike (estaneke) tayê dewanê Çewligî de vajîyêna.

FIRAT ÇELKERÎ RA ŞÎÎRÎ

TERS

Koyî ma rê nas bî
Dewî ma rê nas bî
Derê ma rê nas bî
Zerrê ma de ters bî
Çimanê ma ver de pewraz bî
Merdena ma rê kuras bî
Terskiştene
ma rê xelas bî.
Terso ke zerreyê ma de
Raverî nêşonîme
vindenîme ca de
Ters ke kîşt zerrê xo de
se raverî şonîme, nîyade.
Heşê ma ame serê ma
Tersê zerrê ma wo duşmenê ma
Hetano ke ti meurzê linganê xo ser
to rê çîn o raya raştî,
çêwerê tewer.
Çiyê nêzanitene dişmenê însanî
Aye ra ma nêşonê raverî.
Yew teyna çiyê nîyo
çend sedî kenê hazar
Nêzanitene ra ters vecîno
mordem çiyê nêkeno başar.
Xirabîye ra xo pak bike
Xo buşîye bike robar
Bêre xo bike hewar

Urze linganê xo ser
Zulmo zamet to ser beno xedar.
Awe bibo çem
çem bibo derya
Peynîya tengîne xilasî ya
Her çî to de xelesîno
Teynabûne çiyê nîya
urze xo ser
Ze yew dare nê
zê birr be.

PARA MI RÊ TEYNABÛNE KEWTE

Ez nîya feqîr, nîya pejmurde
Sewda yare zerrê mi de
To ra ke êno xebere ci de
Para mi rê teynabûne kewte
Serê koyan mij-duman o
Halê ma çî yaman o
Yew na wo îta veng dano
Para mi rê teynabûne kewte
Pê koyan de esto ware
Sênê mi to rê zê gilê dare
Nêna antene sewda, bê yare
Para mi rê teynabûne kewte
Verg mijî ra hes keno
Mordem xo ra terseno
Yewo ke çîye bikero, xo nêpesneno
Para mi rê teynabûne kewte

ŞARTÊ PAŞAY

Arêkerdox: Huseyin GUNDUZ

Ju (yew) mordemeko zaf feqîr beno. Bê kar û bê gure beno. Bese nêkeno ke kar bikero. Mordemek rozê xeberê hesneno: Paşa keynaya xo zewejneno, feqet şartê Paşay estê. Paşa hîrê persa (persan) perseno, kam ke cewabê persa raşt bido, Paşa keynaya xo dano ey. Feqet eke cewab nêda, serê ey dano piro.

Keylê kes şono, feqet kes cewabanê Paşay nêdano. Paşa sereyê têdîne (pêrine) dano piro. Lese (leşe) erzeno ju quye (bîr, xempek), sere kî (zî) erzeno ju quye. Eke quya juye de juna sere, quya bîne de kî juna lese bibo, quyî benê pîrr. Feqîr kewto raye, vato "Ez şona, va Paşa serê mi kî piro do, quyî pîrr bê".

Feqîr şîyo verê qonaxê Paşay, xizmetkarî ci ra persayî:

-Ti çayê ama?

Feqîrî vato:

-Ez keynaya Paşay rê talib o, ez cewabanê persanê Paşay dana.

Xizmetkarî şîyê mesele Paşay rê qesey kerdo, Paşay vato:

-Ey bîyarê huzurê mi!

Mordemek ardo. Paşa perso:

-Ti şartê mi zana?

Mordemekî vato:

-Heya, ez zana.

Hîrê mayînî ardê verê keyberî. Hîrêmîna hetê neqîş û les û rengî ra sey zumînî (yewbînî) bîyê. Paşa feqîrî ra perso:

-Nîna ra kamecîye ma ya, kamecîye keyna ya, kamecîye torn a?

Mordemekî hîrê rozî musade waşt. Emir do xizmetkara û vato "Nî (nê) mayîna gome kerê. Hîrê rozî simer ci dê, sole ci dê feqet awe ci medê".

Hîrê roza ra tepîya mordemek şîyo, veng do Paşay, vato "Bê, ez cewabê persanê to dana". Waxto ke Paşa amo, mordemekî emir do û xizmetkara ê hîrê mayînî vetê teber. Hefsarê mayîna vile ra veto û

raya ênî (înî, yenî) ro kerdê rast. Mayînî kotê raye. Mordemek cêro (agêro) hetê Paşay, vato.

-Paşayê mi, aya ke ver der a may a, aya ke werte der a keyna ya û aya peynîye torn a.

Paşay vato:

-Rast a.

Paşa persa didine perso:

-Na (ina) suke de bigeyre (bifetelîye), mi rê çewres zurkerî (zurekerî) kom bike.

Mordemekî rozê musade waştö, Paşay qebl kerdo. Mordemek şîyo suke ra çewres mordem kom kerdo û ardo verê qonaxê Paşay de kerdo sire. Ê çewresmîna kî wayîrê seate (saete) biyê. Bazuyê her juyî (yewî) de ju seate eştbîya (estbîya). Mordemekî veng do Paşay, vato:

-Bê, ez cewabê persa to ya didine dana.

Paşa amo û vato:

-Mordemê to nî yê?

Feqîrî vato:

-Heya.

Vato:

-Ez çitur (se) bizanî ke nî zurker ê?

Mordemekî vato:

-Pêrine ra seate biperse.

Paşa ê verênî ra perso hetta ê peyênî. Seata kesî zumînî nêgirewto. Mordemeko feqîr cêro ra (agêrayo) vato:

-Hi Paşayê mi, to rê çewres zurker.

Paşay vato:

-Rast a.

Paşa persa hîrêyîne perso:

-Heq (Homa) cor ra çi kar keno?

Mordemekî di rozî musade waştö. Şîyo suke ra çewres mordemo bom (xînt, delu) kom kerdo. Ju kelezeyo (kelceyo) herdîşin, ju kî herode qîr (boz) peyda kerdo. Nîştö herî û çewres mordemê bomî ebi kelezeyê herdîşinî ya girewtê berdê verê qonaxê Paşay. Emir do boma vato "Keyber û penceranê qonaxî bişikine!" Boma dest pêkerdo û her çi şikito. Paşa amo pencere ke mordemeko feqîr herî ser o yo û کنار de ju kelezeyo herdîşin esto. Bomî kî her ca ra vila biyê, keyber û pencerey

şikitê. Paşa perso:

-Mîyanê şima de qe mordemo kamil û rîsipî çînê yo?

Mordemekî destê xo fito (visto) tukê (muyê) herî ra û vato:

-Mordemo kamil no yo.

Paşa defayêna perso:

-Mîyanê şima de qe mordemo herdîşin û rozveynaye çînê yo?

Mordemekî dest fito herdîşa kelezî ra û vato:

-No yo.

Feqîrî boma ra vato "Vinderê", bomî vindetê. Feqîr cêro ra hetê Paşay, vato:

-Paşayê mi, ez ama cewabê persa to ya hîrêyine dana.

Paşay vato:

-Cewabê to çik o?

Vato:

-Ti bê herî ser o ronîşe, ez kî bêrî pencere, o waxt ez cewabê to dana.

Paşa amo cayê mordemekî, mordemek kî şîyo cayê Paşay; mordemekî vato:

-Persa xo tekrar bike!

Paşay vato:

-Heq cor ra çi kar keno?

Mordemekî vato:

-Paşayê mi, ti tukanê herî bimore (bihûmare), ez cewabê to dana.

Paşay destê xo nata fito tukê herî ra bota fito tukê herî ra, nêşikîyo bimore; vato:

-Nêyeno (nîno) mordene!

Mordemekî vato:

-Ti ju Paşa ya û pîlê suk a, ti nêşikîna muyanê ju herî bimora, ezo feqîr çi zana ke Heq cor ra çi kar keno?

Paşay vato "Rast o", qebul kerdo û vato:

-Ez keynaya xo dana to.

Mordemeko feqîr keynaya Paşay de zewejîyo. Çewres roze û çewres şewe veyve kerdo. Mordemek reştî (resayo) miradê xo.

M. SABRÎ AYTEKÎNÎ RA ŞÎÎRÎ

WERZÊ

Yew (jew) textê min û bextê mi
Kamî ra derdê xo vajî?
Kes nêzano û fam nêkeno
Bêrê derdan mi ra vajê
Rojê rindî qe nînê mi vîrî
Ê do çi mihal bêrê mi vîrî?
No awa do soyin di se bo?
Yew textê min û bextê mi
Zerya ma tim û tim awayêna veşena
No çi bext o Homay dayo bi ma?
Bêrê bextan mi ra vajê
Yew textê min û bextê mi
Hawar bes o, werzê da!
Heto çi mihal binê bextî ya
Ma do senî werzim pay o?
Yew textê min û bextê mi

Kîev

DEWRAN

Bes o fina mebermê
Bewnê asin ê heliyenê
Finê jî bêrê ma ra pers kirê
No çi wext o ma yê tede?
Ez weş o, ez nêmerdo
Bewnê ez fina amewane
Zulmê dişmenî ra
Şima do mi jî bisinasnê
Tim û tim ezo qîrenane
Vengê mi nîno bi şima
Bewnê, goştarîni bidê
Vengê azadî yo yeno
Bêrê ma kurdan ra pers kirê
Ma çi nêweşîni dîya
Derdandê dişmenî ra
Ewro asin ê heliyenê
Mayê kurdan bermenê
No çiçî yo yeno seredê ma?
Bewnê tij a durî ra akena
Koyandê welatê mi de

Parîs

RÎWEŞA MI

Rîweşa mi bê mi hete
Zerya mi taynekî weş ke
Bewnî awki bîya lêli
Rîweşa mi bê mi hete
Neqera cenyena, bilûri vana
Dewij ê yenê, koçer ê şinê
Kêberan ake, bê mi hete
Rîweşa mi, dîlbera mi
Bewnê nê haldê mi ra
Hesranê çiman birijne
Veng (veyn) de, vaje "Ezo yena,
Dîlbera to ya yena
Wesarê to wesar kiro".
Rîweşa mi, dîlbera mi
Bewnî nan o pewjîyeno
Dildarê to veyşan o
Rîweşa mi bê mi hete
Wa awki zelali bo
Rîweşa mi bê mi hete

Odesa

HERA HERRÎNE

Arêkerdax: M. LICOKIC

Tîya bî û çinê bî, pîrêke û hebêke keynay xo bî. Rocêke keynay pîre şina mîyanê hevalanê xo, înan dir kay kena, hevalanê cay ra hebêke tirre kena. Tûtî heme sond wanenê vanê "Ma tirre nêkerda", jo vana:

-Bi sere bê wir dî biranê min, min tirre nêkerda!

A bîne vana:

-Bi sere bê her çar biranê min, min tirre nêkerda.

Keynay pîre zî vana:

-Bi sere bê golikê min ê çarî, min tirre nêkerda.

Tûtê bînî vanê:

-Çi rê ma heminan bi sere bê biranê xo sond wend, çi rê ti bi sere bê golikê xo yê çarî sond wanena?

A vana:

-Ê şima biray şima bî, şima bi sere bê biranê xo sond wend.

Tûtê bînî vanê:

-Qey ti nêzana hîrê hebî biray to estê, hanîk ê pey hewt koyan de?

Keyneke vazdana şina keye, vana:

-Dayê, rast a hîrê hebî biray min estê, pey hewt koyan de yê?

Dadê cay vana:

-E keynay min, wele hîrê hebî biray to estê, hanîk ê pey hewt koyan de.

Keyneke vana:

-Dayê, ez şina verê biranê xo.

Dadî vana:

-Keynay min, ê dûrî yê, ti go (ko, do) seyîn şorê ewca resê?

Keyneke vana:

-Ez o şinî.

Dadî kena nêkena destê keynay xo de nêqedênena, vana:

-Keynay min, ez o to rê herêka herrîne virazî, ti espare be, vace "ço, ço, ço", heta ti şorê ewca. La ti rahî ra nêvacê "hoş", eger ti vacê "hoş", go herê towa herrîne raşeyo.

Keyneke vana:

-Nê, nê, ez nê vana "hoş".

Dadî ci rê herêka herrîne virazena. Keyneke kena espare û keyneke vana "ço", herê cay kona rahî. Keyneke vana "ço, ço, ço"; cayke hebêke mûra 'erd o vînena, vana "hooşş", hende vînena herê cay şeyena ra.

Keyneke yena keye vana:

-Dayê, herê min şeya ra!

Dadî vana:

-La min to ra nêva "Ti nêvacê hoş"?

Keyneke vana:

-Min hebêke mûra 'erd o dî, min kerd xo vîr a, min va "hoş" û herê min şeya ra.

Dadî ana reyna ci rê hera herrîne virazena, kena espare, vana:

-Na rey ti nêvacê "hoş"!

Keyneke vana "ço", herê cay kona rahî. Vana "ço, ço, ço" şîna, cayke hebêke toq 'erd o vînena, reyna kena xo vîr a; vana "hooşş", herê cay reyna şeyena ra. Yena keye vana:

-Dayê, reyna herê min şeya ra!

Dadî ana reyna ci rê herêka herrîne virazena, vana:

-Ena rey reya peyîn a. Ti reyna raşanê hendî ez to rê nêvirazena!

Keyneke bena espare şîna, resena pey hewt koyan. Hanêna (hawnêna) keyeykew pîl hanî yo ewca û jo tede çînê yo. Şîna zerre, hanêna cay hîrê hebî keleşan raviste y' û jo ewca çînk o. Wirzena ê can rona, kena pak; werê hîrê keleşan virazena, kena hedre, ewca nana ro û şîna xo limnena.

Şan de birayke vernî de yeno ku şamî hedre kero, hanêno joy ê cay kerdê pak, werê înan kerdê hedre. Vano "Gelo kamî enî cay kerdê pak û şamê ma viraştê?" Biray bînfî yenê keye, înan ra vano hal û hewal ana bî, ez hamîya werê ma hedre bî û enî cay pakkerde bî.

A şewî konê ra, meşde (serê sibay) wirzenê we, birayê pîlî ra vanê:

-Ti etîya xo bilimne, hela banî kam o yeno şamê ma keno hedrî.

Birawo pîl nişeno ro, boyke vindeno, hewnê cê yeno û şîno hewn a. Keyneke cay xo ra vecêna, ê can kena tê, rona, kena pak û şamê înan virazena; reyna şîna xo kena cay xo, xo limnena. Şan de biray bînfî nêçîr ra yenê, biray pîlî ra vanê:

-To çîke nêdî?

Ew vano:

-Nê. Ez şîbîya hewn a, heta ez wišta we, ez hanyawa hanî yo joy enî cay kerdê pak û şamê ma zî virašta.

Roca dima coy birawo mîyanîn keye de maneno, nobete gêno (gîno) la ew zî şîno hewn a. Reyna keyneke wirzena der û dor kena pak, şamê înan virazena û şîna cay xo de xo limnena.

Biray bînî şan de yenê, vanê:

-To çîke nêdî?

Ew zî vano:

-Wele ez şîbîya hewn a, heta ez wišta we, ez hanîyawa enî cay rite û şamî zî hedrî ya.

Biray nişenê ro, şamê xo wenê. Roca dima coy birawo qic vano:

-Ena rey dorê min a, ezo keye de bî ka kam yeno şamê ma keno hedrî û der û berê ma rono.

Birawo qic nişeno ro, boyke vindeno, hanêno hewnê ê zî yeno; ano gîştê xo qeleşneno, henî sole keno ci û xo nano ro hewn. Hanêno keynayke pey kuwarîyan ra vecîya hamî, ê cay kerdê pak, şamê înan viraşte û reyna şî kewte pey kuwarîyan. Hema ca de wirzeno we, şîno verê keyneke û vano:

-Tî kam a?

A vana "Ez way şîma wa", hal û hewalê min û hevalanê min anakî bî. Inan bi sere bê biranê xo sond wend, min va "Bi sere bê golikê minê çarî". Inan va "Çi rê ma heme bi sere bê biranê xo sond wanenê, ti bi sere bê golikê xo yê çarî sond wanena?" Min va "Bi qey ku biray min çînîk ê, min zî bi sere bê golikê xo yê çarî sond wend". Inan va "Qey ti nêzana hîrê hebî biray to estê, hanîk ê pey hewt koyan de yê?" Ez hamîya keye, dayê ra persawa, dayê va "Rast a". Min va "Dayê, ez wazena şîrê verê biranê xo". Dayê va "Biray to dûrî yê, ti nêşkena biresê înan". Min zehf dayê rê lavay kerdî, dayê min rê hebêke hera herrîne viraşte û ez pê hamîya. Di rey herê min şeya ra, reya hîrinan ez bi zor resawa etîya.

Axirkî meselay xo sera-bin (ser ra heta bin) biray xo rê vana. Nizdo ku biray bînî bêrê, birawo qic vano:

-De şo reyna xo bilimne, heta ez mijdîyanê to biranê bînan ra bigîrî hema ti xo eşkera bike.

A şîna reyna xo limnena. Biray bînî yenê nişenê ro, nanê xo wenê; nata-weta xo rê xeberî danê, birawo qic ê bînan ra perseno vano:

-Eger hebêke way ma bibayne, şima ga çi bidê ci?

Jo vano:

-Eza fistan ci rê bigîrî.

Jo vano:

-Eza mircanan ci rê bigîrî.

Birawo qic zî vano:

-Ez a kardê xo û pisînge xo bidî ci.

Birawo qic ven deno vano:

-Way min, vecî teber!

Way yena teber, a û birayê bînî zî jobînî nas kenê; persê dadî kenê, nata-weta xebêrî danê. A şewî konê ra û serê sibay biray wirzenê ku şorê nêçîr, birawo qic vano:

-Wakê, min ena pisînge dawa to la nêbo nêbo ti çike bê pisînge borê, ya nê go 'ecêbêke bîyaro serey to.

Way vana:

-Nê bira, ez çike bê pisînge nêwena.

Biray şinê, way wirzena ê can kena pak; hebêke eşkice 'erd o vîna, ven dena pisînge vana:

-Pişê, pişê!

Pisînge çinê ya, nat "pişê" wet "pişe", pisînge nêvîna. Gêna eşkice erzena fekê xo, vana "De pisînge hamî eşkicî zehf ê, wa a zî xo rê boro". Pisînge binê kuwarî ra vecêna, vana:

-To bê min eşkice werda!

Keyneke vana:

-Min zehf ven da, ti çinê bîya, min zî girote eşte fekê xo; de çîwalê eşkican hanîk o ewca, ti çîqa wena bore!

Pisînge vana:

-Nê, to çi rê bê min werda?

Neyse, karê xo qedênenê, agirê (hagirê) xo temarnenê û şinê serê banî, mircanan kenê pa. Keyneke vana:

-Pişê, hela banî, agirê ma nêtefiyo!

Pisînge şina mîzî verdena agir, agirî tefênena, hebêke mûrawa sûre ser o nana ro û şina serê banî, verê keyneke. Pisînge û keyneke xo vereroc kenê, keyneke persena vana:

-Pişê, agirê ma nêtefiyo!

Pisînge vana:

-Serê locine ro banî, agirê ma pispisêno.

Keyneke hanêna, hanî yo çîke sûr keno, vana qey agir o. Yere beno, keyneke vana:

-Pişê, ma wirzin şamî hedre kerin, heta biray mi nêçir ra bêrê.

Wirzenê şinê war. Gava keyneke hanêna agir teffyawo û mûra şûnê agirî de sûr kena, vana:

-Pişê, to çî rê ana kerd?

Pişe vana:

-To çî rê bê min eşkice werde?

Keyneke nata şina weta yena, agir çinê yo û go biray bêrê, înan rê şamî nêkerda hedrî. Hanêna cayke dû wirzeno we. Xo ro dû gêna û şina. Şina, şina, hanêna lênêkew çarçenbil serê agirî de wo; gewdey îsan an tede yê û pîrêka hîrêserî hanî ya kewta ra, hergû serey xo serê çokê keynaykey xo de nawo ro, keynay serey cay sehnenê.

Keynay çim ginenê ro keyneke, hêdî serey dadê xo 'erd o nanê ro û şinê vernî keyneke, vanê:

-Heyfê to keyneka delale, wele dadê ma bi to bihesîyo go to boro.

Keyneke înan ra agir wazena. Ê anê sersoteyke agir, jo şerbikêke aw, jo şane, jo zî hîlo (ku zê sabûnî yo) danê keyneke; vanê:

-Eger dadê ma bi xo bihesîyo go vaco "Hurm û gurm! Boy îsanê xerîbî yena!" Ma go vacin "Nê, jo çinê bîyo". La go a înan nêkero û go boy banco, ra to dima ko. Gava nîzdîkî ro to kerd, şerbikê aw berze. Go aw bibo çem û golî, go bibo derya. Heta înan ra bixelesîyo, ti go henî şorê. Reyna nîzdîkî ro to bikero, hîlo (hîro, îro) berze. Hîlo go bibo şequetok, go bibo çamûr, go dadê ma bişequetîyo, 'erd o gino. Çîqa hêz bido xo, go reyna 'erd o gino. Heta ê çamûr û çelxemî ra bixelesîyo, ti go henî zî şorê. Reya peyîne şane berze, şane go bibo dirrik û dirristan, go bibo dar û daristan, go bibo şax û şafil. Heta ê ra zî bixelesîyo, ti go şorê, bixelesnê.

Keyneke şerbik, hîlo, şane, sersoteyê agirî gêna û şina. A şina, boyke bado coy pîra merdimwere bi xo hesêna, vana:

-Hurm û gurm! Boy îsanê xerîbî yena!

Keynay vanê:

-Heyran, jowo xerîb ça ra bêro? Teyr bi teyrîtî xo tersanê to ver nêftareno tîya ro şoro.

Kenê nêkenê pîra merdimwere vana:

-Nê, hurm û gurm! Boy îsanê xerîbî yena!

Pîredêwe wirzena kona ra keyneke dima. Ha tîya ha **haca**, nîzdîkî ro keyneke kena. Keyneke şerbîkê aw erzena; aw bena çem, bena gol, bena derya. Pîredêwe geh (ge) ginena 'erd ro geh wirzena we, geh şîna binê aw geh kona serê aw, werhasil heta tera xelesêna.

Keyneke henî tera kona dûrî, pîredêwe reyna kona ra dima. Ha tîya ha **haca**, reyna nîzdîkî ro ci kena. Keyneke hîlo erzena. Hîlo beno şeqetok, beno çamûr. Pîredêwe kona mîyan, geh ginena 'erd ro geh wirzena we, heta ê ra zî xelesêna.

Keyneke gelêke ca şîna, pîredêwe reyna kona ra dima. Ha tîya ha **haca**, nîzdîkî ro ci kena. Keyneke şane erzena. Şane beno şax û şafil, beno dirrik û dirristan, beno dar û daristan. Pîredêwe kona mîyan, heta mîyanê ê ra zî xelesêna.

Reyna pey ra kona ra keyneke dima. Nîzdîkî ro ci kena, keyneke resena keye, kona zerre û berya ro xo gêna. Pîredêwe yena fekê beryay ku berya girote wo, vana:

-Berya ake!

Keyneke berya nêkena a. Pîredêwe vana:

-Yan ti go gîştê xo qeleşê beryay ro rakerê, ezo bimisnî (bimilosna) yan zî ezo tîrrêke ro berya verdî, bêrî to borî.

Keyneke tersan ver gîştê xo kena qeleşê beryay, pîredêwe misnena, heta keyneke xo ra şîna û pey beryay de kona 'erd. Pîredêwe dana pero şîna.

Hendî pîredêwe hergû roc yena vana:

-Yan gîştê xo bide ez bimisnî yan zî ezo tîrrêke ro berya verdî û bêrî to borî.

Keyneke zî tersan ver zey ay kena. Rocêke-di rocî, şamê cay kona herey. Biray tera persenê vanê:

-Çi ra şamê to kona herey?

Kenê nêkenê nêvana. Birawo pîl vano:

-Eyro ez keye de manena, ka ez banî eno çi teba wo.

Birawo pîl keye de maneno. Boyke nişeno ro, hewnê cê yeno, xirrû şîno hewn a. Pîredêwe yena gîştê keyneke misnena, heta keyneke xo ra şîna, hema dana pero şîna.

Şan de biray bînî yenê, vanê:

-To çîke nêdî?

Ew vano:

-Nê, hewnê min hame, ez şîya hewn a.

Roca dima coy birawo mîyanîn vano:

-Dorê min a.

A roce ew keye de maneno. Boyke nişeno ro, hewn zor şano ci, ew zî xirrû şino hewn a. Reyna pîredêwe yena, gîştê cay misnena, heta reyna keyneke xo ra şîna. Pîredêwe ay ewca verdena û şîna.

Şan de biray yenê vanê:

-To çike nêdî bira?

Ew vano:

-Nê, ez zî şîya hewn a.

Roca dima coy birawo qic vano:

-Eyro ez keye de manena.

Birawo qic nişeno ro, hanêno hewnê cê hame, wirzeno gîştê xo qeleşneno, henî sole keno ci û nişeno ro. Hanêno bî hurme-hurmê pîredêwe. Way vazdana ku berya bigîro, bira vano:

-Tê mede, wa berya akerde bo.

Pîredêwe yena ku berya akerde wo. Vana:

-Eyro şamê minê **nîmerocî** hedrî ya?

Yena zerre, bira şîrpû tîrokevanêke nano pa. Pîredêwe qelebêna ra, vana:

-Hebêna zî pane, destî zergûnî bê!

Ew vano:

-Nê, ma kê Joderban ra y!

Eger hebêna zî pano, pîredêwe bena saxe. A jo ra tenî hebêke nano pa, kişeno.

Şan de biray bînî yenê, way vana:

-Min hebêke eşkice eşte fekê xo, pisînge mîzî verda agir, tefêna. Ez şîya agir bîyarî, ena pîredêwe û hîrê hebî keynay xo ewca bî. Keynan agir da min, şerbîkê aw, hîlo, şane day min va "Pê xo bixelesne". Min zî ê çî dimay xo eştî, bi zor ez xelesîyawa la pîredêwe hameyne gîştê min misnayne, heta ez xo ra şîne. Hal û hewalê ma ana bî.

Biray vanê:

-De haydê ma şin, kê pîredêwe ma mocne.

Way şana vernî, bena keye mocnena înan. Biray her hîrê keynan gêne anê. Keynawa pîle biray pîlî rê, keynawa mîyanîne biray mîyanîni

rê, keynawa qice biray qicî rê. Way zî kenê sermîyane.

Rocêke nîmeroc o, bergîrî konê mîyanê tenî. Way şîna ku bergîran mîyanê tenî ra veco, her hîrê keynay pîredêwe xo rê şêwr kenê, vanê:

-Enay çi ard serey ma? Dadê ma da kiştîş û bîya sermîyanê ma zî.

Wirzenê şînê lehîrêkey marî qefelnenê, anê kenê zerrey şerbikî (kidûnikî). Heta a bergîran mîyanê tenî ra vecena, teşnê ver behcêna.

Yena vana:

-Hela min rê aw bîyarê!

Ê vanê:

-Şerbikê aw hanî yo ewca, bike qirikê xo de.

A zî hema şerbik gêna û kena qirikê xo de, lehîrê marî cor de qirikê cay ro şîno war. A vana:

-Çi awêka sik û sare şî serê zerrê min, zey tîremare!

Ê vanê:

-Ha ha! Tîremare ça ra hamî?

Maneno, çendeyke derbas beno, mar pîzey keyneke de beno pîl û keyneke bena xîşne. Ê zî hergû jo mêrdey xo ra vanê:

-Way şîma nêweşê tûtî ya.

Mêrdey înan vanê:

-Heyran, eno kow xirr û xalî, nê îns û nê cîns, way ma ça ra bî nêweşê tûtî?

Pîrekê înan vanê:

-Way şîma nêweş a.

Biray vanê:

-Wele ma zanê way ma nêweşê tûtî nîya zî la ma go bicerebnin.

Birawo qic vano:

-Wakê, ma şîn xo rê bigeyrin!

Şînê boyke geyrenê, bira way xo beno verê çemî. Çemêkew pîl o, buhur tede çînik o. Way bena rincane, nişenê ro, boy xo danê. Way vana:

-Wele bira hewnê min yeno.

Bira vano:

-Hema serey xo serê 'ebay biray xo de rone.

A serey xo serê 'eba de nana ro, kona ra. Bira hema hestî 'eba binê serey cay de tera keno û yeno, ew û wir dî biray bînî xo bedelnenê ku way înan nas nêkero. Şînê hîrê hebî qeyikan gênê û verê çemî de vîndenê.

Way bi xo hesêna, hanêna koykew xirr û xalî yo. Nê bira wo nê kes o, vana:

-Biray min pê se bî, kamî kişt, se ra berd?

Dana xo ro, "bavo, birawo" bermena, ver bi çem yena. "Hewar-hewar"ê ca ya, biray xo rê bermena. Yena verê çemî, hanêna qeyîkêke hanî ya ewca, merdimêke hanî yo tede, vana:

-Keko.

Ew vano:

-Ha.

Vana:

-Namey to çi yo?

Vano:

-Namey min 'Emer o.

Vana:

-Çimê min vecîyay, namey jo kekê min zî 'Emer bî.

Û Vana:

-'Emero ha 'Emero!

Qeyikê bîne bero,

Qeyikê bîne bero.

Bidim te zêrê zero.

Ew vano:

-Zîzanê ha Zîzanê!

Bide min ramîsanê,

Bide min ramîsanê.

Te (bi)bim mala bavanê.

A vana:

-Bi serê bavan û kekan,

(Bi)kevim golê girênekan,

(Bi)kevim golê girênekan.

Tu car nakim van yekan.

Şina hanêna hebêna qeyikçi hanî yo ewca, vana:

-Keko qayikçîyo!

Ew vano:

-Ha.

A vana:

-Namey to çi yo?

Ew vano:

-Namey min Derwêş o.

Vana:

-Roşnay min rişiyay, namey jo kekê min zî Derwêş bî.

Û vana:

-Derwêşo ha Derwêşo!

Qeyikê bîne pêşo,

Qeyikê bîne pêşo.

Bidim te topê qumêşo.

Ew vano:

-Zîzanê ha Zîzanê!

Bide min ramîsanê,

Bide min ramîsanê.

Te bim mala bavanê.

A vana:

-Bi serê bavan û kekan,

Kevim golê girênekan,

Kevim golê girênekan.

Tu car nakim van yekan.

Ver û verê çemî şina, hanêna hebêna qeyikçî hanî yo ewca, vana:

-Keko, namey to çi yo?

Ew vano:

-Namey min 'Elî yo.

Vana:

-Roşnay min rişiyay, namey jo biray min zî 'Elî bî.

Û vana:

-'Elî yo ha 'Elî yo!

Qeyikê bîne pîyo,

Qeyikê bîne pîyo.

Bidim te zêrê osmalî yo.

Ew vano:

-Zîzanê ha Zîzanê!

Bide min ramîsanê,

Bide min ramîsanê.

Te bim mala bavanê.

A vana:

-Bi serê bavan û kekan,

Kevim golê girênekan,

Kevim golê girênekan.

Tu car nakim van yekan.

Û vana gurrû xo erzena mîyanê aw. Ê vanê:

-Nê, nê!

A kona mîyanê çemî. Heta ê resenê ci, a xeneqêna.

Way xo anê teber, vanê "Hela ma biqeleşnin". Gava qeleşnenê, hanênê mar tede wo. Marî kişenê.

Şinê keye, her hîrê cênîyanê xo zî kişenê. La çi feyde, way şî*.

* Na sanike (fistanike) tayê dewanê Licê de yena vatiş.

HEYDO KEÇANICÎ RA ŞÎÎRÎ

QEMÊ MA (*)

Qemê ma, Qemê ma
Bîyo wekîlê ma
Qem şîyo Anqara
Veto fermanê ma
Kewto re Erbakanî
Birnenno soyê ma
Qemê ma, Qemê ma
Dişmenê şarê ma
Hardê Qemî kaşo kîl o
Qem biyo hevalê Çîlo
Emir gêno (cêno), gonî lêno
Qem xo vînenno pîlo
Qemî sond werd bi telaqan
Dîncîyan kuya, eşt filaqan
Sondê Qemî wîjdanê tirkan
Vecîyayî vergî ewro amayî
Qem tey r' o, teber ra zurayî
Teng û bengê xo şidênayî
Qem cîsnê Xîzir Paşayî

* Qem, yew mebusê Dêrsimî (Tunceli) yo.

ÇÎLE (*)

Çîlê Çîlê çêna Necî
Ti baqan a qanun vece
Dewlete pêro bike hecî
Çîlê Çîlê çêna Necî
Çîlê ti ma de dişmen a
Nimaj çik o ti nêzana
Modeyê çarşeve ti ana
Çîlê Çîlê çêna Necî
Kincê Çîle kincê qolî
Destê Çîle safî gonî
Çimê Çîle zê na golî
Çîlê Çîlê çêna Necî
Çîle zur kena: "Ez îslam a"
Cizdan de ti amêrîkan a
Necî ti xapnena
Çîlê Çîlê çêna Necî

LAJÊ MI

Vare varê, duman o, dayê serd o.
Amayî ewro varê mi berdo.
Pî berba, heybetan ra ca de merdo.
Amayî ewro varê mi berdo.
Şan ame, roj şîyo awa.
Bêsuc o bexê mi, gurete ceza.
Ewro gureto lajê mi mi ra,
Vengê çuyan êno mêratê hepisî ra.
Perseno: "Dayê, kanê pîyê mi?
Seke ewro nêamo dîyarê mi."
Caxan ser de nîyadênê,
bidîyêne rîyê mi.
Weş bo, êndî mekero meraqê mi.

* Çîle, Tansu Çiller a.

Ripelê Fiqrayan:

RIZO EMBAR

Arêkerdax: Tahsîn ERÎŞ

Nameyê mi Rizo yo. Mi ra vanê (vûnê) Rizo Embar. Wexto ke "Embar" mevajîyo kes mi nas nêkeno. Eger şima vajî "No (ino) name ça ra vejîya?", o wext ez şima rê meseleya ey vaja (vajî) ke şima bizanên Hakim Beg. Rojêk dewa ma ra yew embar zexîre gerek bişînê dewa bîne. Yew camêrdî xo rê erînabî. Embar texte ra bî. Lê (la) rayerê (raya) mabênê dewa ma û dewa mêrikî, bi şîyayîşê lingan (nîngûn) hîre seatî antênê (ontênê). Mêrik yewo bari bî û serrê ey zî resaybî pancas. O semed ra nêşkaynî bierzxo xo **şele**, bero dewa xo. Ez sereyê şima zaf medejîn, kilm vaja.

Hakimî va:

-Leze vaje, ti çi vanî vaje, leze! Gureyê ma esto.

-Gureyê şima çi yo Hakim Beg? Karê şima no nîyo? Bê ney (înê) çi karê şima esto?

Hakim hêrs bî û qarîya:

-Karê ma to kewto (koto)? Ti çi vanî vaje!

-Hêrs mebi Hakim Beg, ez derdê xo vaja ke ti bieşkî hol (hewl) edalet vila bikirî. Camêrdê dewa ma ameyê pêser. Her sere ra yew veng vejîyêno. Çew (kes) nêzano kam vano se. Yewî va "Yew camêrd nêşkeno ney (inî) bî (pê) şalage bero heya dewa bîne?" Yewna camêrdî va "La-law çi esto? Ez eşkena bera lê karê mi esto. Ganî (gerek) ez şêra (şorî) gureyê xo". Yewnayî va "Errik! To ancî (honcî) eşt ha! Ti bê nê (inî) embarî bere dewa bîne, karê toyê hîrê rojan ez kena!" Mêriko verên şermaya û vengê xo birna. Ez vejîyaya meydan, mi va:

-Ez eşkena nê embarî bera heya dewa bîne. (Rizayî tîya de destê xo da sîneyê xo ro û vengê xo berz kerd.) Dewijê ma pêro pê mi wuyay (huyay). Mi hema hêrsan ra embar eşt xo şele û ez kewta rayer. Mi embar berd dewa bîne û ez agêraya dewa xo, hê roj nêşibî awan. Nameyê mi uca ra pey bîyo Rizo Embar.

Hakimî va:

-To hol kerd. Dest û lingê to medejî. Nika (înkey) bê meseleya esasi

ser.

-Hakim Beg, ez sereyê to dejnena, ti qusurê mi ra meewnî (moyne). Dewa ma de tûyerî (darê tûyan) zaf ê. Baxçeyê ma zaf ê. Her ca hêşînayî yo. Awa kaşanê ma xuşena. Tûyera nê ma ra her yew ez vaja ha-ha di qasê na (ina) bîna ya, ti bawer bikere. Kokê înan (înê) zî qalîn ê. Gilê înan benê hîra (hera). Dendikê tûyanê ma hendê na engîştâ (bêçika) min ê. (Rîza engîştâ xo musneno.) Ma serê payîzî de tûyanê xo danê arê, dekenê lêyanê (lênanê) girdan û girênenê. Badê (barcî) dekenê parzenan. Şîreyê (awa) înan hîna girênenê, o wext şîre beno hest û beno aqît. Tirkî memleketê ma de estê, ê vanê "pekmez". Ma vanê "aqît". Hinkî (tayê) zî vanê "qutê". Ma emser çar meşkî aqît vet. Mi şan de cinîya xo ra va:

-Cinîke (cîneke), ez sîba şîna (şona) suke. Di hebî meşkanê aqît bena roşena.

Cinîke zî va:

-Hol beno. Suke ra ma rê hinek (tikê) çî lazîm o, înan zî bîyare. Keyeyê ma de çî nê mendo.

Mi va:

-Cinîke, şalwara nê mi ra biewnî (boyne), şilabendê (şilamunda) înan bîyo sist. Yewna şilabendî pa ke wa şalwarê mi pît (pêt) bê.

Cinîke va:

-Xora şilabendê to key pît bîyo ke? Tîm û tîm sist o! Ez nêşkena (nêşîna) her roje şilabendê to pît bikera!

Ez hêrs bîya, mi çend hebî lapatî (lekmatî) day cinîke ro. Serê sibay mi di hebî meşkê aqît girewtî (gurettî) û ez nîştâ (wenîştâ) ereba, ameya suke. Mi her yew meşke bi yew destê xo tepîştê (girewte) û mi vernîya xo day cayê bazarî. Varîş zî hurdî-hurdî vareno. Ez hema nêresêya bazar şilabendê mi qerîfîya û şalwarê mi ameyî war, kewtî mîyanê (monê) linganê mi. Talîh o yo ya, mi zî a roje ecele ra tîmanê xo pay nêkerdîbî. Tenê pîrêno tenîk mi ra bî.

Fekê meşkanê mi akerde bî, mi fekê înan tepîşt. Ez nêşkena meşkan erd (hard) de rona. Ez şermayaya û rîyê mi bî sur. O wext cinîka mi amê mi vîrî. Mi zereyê xo de nengî (lengî) çînay. Şîlîye zî varena, çarşî bêveng o. Yew camêrd ame pey mi de vindert (vînet) û va:

-Ya qutê ya q...!

Mi va:

-Wela hewle wela quwwete illa billahî eliyîl ezîm!

Ez hêrs bîya, qarîyaya û mi va:

-Bicehennemî tîya (îta) ra şo, pîso heram!

Mêrikî hîna (reyna) va:

-Ya qutê ya q...!

Ez bîya sur, areqê (ereqê) kewto mîyanê çimanê mi. Awa serdine laşê (leşê) mi ra sey laserî şona. Ez kewta yew dame (dûm), nêeşkêna şêra (şorî) cayekî. Şalwarî kewtê mîyanê linganê mi, ez nêeşkêna game bierza.

Çend hebî polisî ewnîyay (onîyay) ma ra. Ê zî pêro desta (hetê) ê mêrikî gênê. O mêrik merdimê (mordemê) înan bî. Ez fikirîyaya mi va "Qutê şêro, rizqê qijanê (qizanê) mi şono; q... şêro, namusê mi şono, o wext ez nêeşkêna biewnîya (boynî) rîyê kesî ra. Ez pê dejena lê çareyê mi zî çîn o. Mi qerar da û va:

-Han (hûn) to rê qutê!

Mi qutê da ey û q... xelesnay.

Mêrikî di meşkê aqîta xo girewtî û uca ra şî. Ez areq de menda. Mi şalwarê xo kaş kerdî, şilabendê xo ant (ont), ez kewta rayer. O hêrs ra ez şîya dewe, şîya keyeyê xo. Mi lenguç şana qirrika cinîke û mi va:

-Mi to ra nêva "Şilabendê mi pît bike"? Kênaya bênamusî! To ez kerda rezîl! Di meşkî aqît şî, tay (tanî) mend namusê mi zî şêro.

Wexto ke hêrsê mi vindert, mi dî ke cinîka mi ginaya hard û bîya sey şema ...

Hakimî va:

-Binuse. Nameyê ey Rizo Embar. Cinîka ey şilabendê ey pît nêkerd, ey zî lenguç şana qirrika cinîka xo; cinîka ey ...

GAZ ESTO?

Arêkerdox: Daîmî BEKTAŞ

Rojê (rozê) cinîkê nêweş bena û şona doktorî het. Doktor cinîke mua-yene (mîyane) keno û ci ra perseno vano:

-Xalikê, gaz esto gaz?

Cinîke vana:

-Gaz qedîyo. Tenê binê çila de mendo.

Doktor huyîno (wîyêno), vano:

-Xalikê, o gaz nê nê. Yanî ti fisan kena?

Cinîke hêrs bena vana:

-Ti çitur persan pers kena? Maya to fisan bikero! Pirika to fisan bikero!

ŞERTÊ MISILMANÎYE

Arêkerdox: Daîmî BEKTAŞ

Dêrsim ra di merdimî (mordemî) pîya yew (ju) ca de esker benê. Rojê (rozê) çawiş eskeran (eskerû) ra pers keno vano:

-Şertê misilmanîye çend tene yê?

Eskeran ra qe yew cewabê (cavê) çawişî rast nêdano. Coka kî (zî) çawiş yewe (juye) dano her eskerî ro. Eke sira yena dêrsimijan ra yewî (juyî), o vano:

-Şertê misilmanîye şeştî (sest) tene yê.

Çawiş di tenan (tenû) dano ney ro. Cîranê xo pers keno, vano:

-Bira, nê yê bînan yewe (jukeke) dê (day) piro, çira di teneyî day to ro?

Dêrsimij vano:

-Ez wina zana (hen zonen) ke mi şenik (tay) vatî. Ti tenêna (tikêna) zêde vaje.

Sira ke yena ey (deyî) o kî vano:

-Şertê misilmanîye heştay tene yê. Çawiş qarîno (hêrs beno), vano:

-Ney berê falaqa şanê!

ÇEWLÎGÎ RA HÎRÊ DEYÎRÎ (KILAMÎ)

Arêkerdox : Seyîdxan KURIJ

XUBÊ

Rîyê Çewlîgî berz o
Deştê yi pîyeri rez o
Ez bîyêrî tû biwazî
Bayk tû nidawo suezo

Oy Xubê, Xubê, Xubê
Mîr têyo dîna ver tenurê
Dinya-alem zewicîya
Ti menda wecaxkorê

Ez ha şîna xurbeto
Ti mi ra mereq meko
Zewac min û tû zehmet o
Alla bikiro rehet o

Oy Xubê, Xubê, Xubê
Mîr têyo dîna ver tenurê
Dinya-alem zewicîya
Ti menda wecaxkorê (*).

(*) Na deyîre der û domarê Çewlîgî di vacîyena.

NÎNAYÊ

Nîni bi nînê, nînayê, ha nînayê, ha nînayê
Nîni bi nînê, nînayê, dewrano, dinyayê
Nîni bi nînê kaşûn a, ha nînayê, ha nînayê
Puş-palaxê vaşûn a, dewrano, dinyayê
Kar û gurê kêûn a, ha nînayê, ha nînayê
Xem-xiyalê xuertûn a, dewrano, dinyayê
Nîna hûnî ya cyer di yena, ha nînayê, ha nînayê
Bejna barî tadûna, dewrano, dinyayê
Desmalê serî destûn a, ha nînayê, ha nînayê
Çilay çimûnê xuertûn a, dewrano dinyayê
Nîni bi nînê, nînayê, ha nînayê, ha nînayê
Nîni bi nînê, nînayê, dewrano, dinyayê ⁽¹⁾.

HORA WÛ PAKA

Hora wû paka astare yî
Sêr ina Kur ⁽²⁾ a mêrat pîyer qîşle yî
Tu zerrê mi pîyer kerda qulik û pencireyî.
Koy ma nîyo kaş î, kuş î
Ez û ti ma ti ra gêrenî sê çawişî
Waxti go ez tu het ra perraya
Mi va "Ez xinçiyer bigîrî, xwi bikişî".
Nover kend o, wiver kend o
Hekî û marî tyever o wendo
Marî perray, heke mendo ⁽³⁾.

-
1. Na deyîre der û domarê Çewligî di vacîyena.
 2. Kur: Nameyê yew dewa Çewligî yo.
 3. Na deyîre der û domarê Çewligî di vacîyena.

KARÊ ZIWAN Û KULTURÊ MA DE GAMEDA NEWIYE: IKK

Ez wina (hen) texmîn ken ke roja ewroyêne de halê xirab ê ziwana û kulturê ma ser o çîyêde zêde nustiş lazim nîyo. Her çî vera çîman o. Têsrê asîmîlasyonî ey ser o giran o. No sebeb ra kî (zî) estenê ma yê tarîxî û kulturî, bi vatenêda bîne lawikê ma, kayê ma, sanikê ma, vatenê pî û kalikanê ma, duayê ma, ûsul û edetê ma roje bi roje vileşînê ro, benê vîndî. Formê ziwane ma vurîno (bedilîyêno), beno xirabe.

Münzûr ÇEM

Heto bîn ra, hem mîyanê şarê ma de hem kî mîyanê pêşeyan de tayê estê ke derheqa ziwana, kultur û tarîxê ma de ge bi zanayîş ge kî nezaniya xo ver texrîbatanê girdan virazenê. Vajîme ke derheqa ziwani de xebat û zanayîşê xo çîn o, ziwani ser o teorîyan îcad kenê, goreyê keyfê xo alfabeyan virazenê. Roja yewe de êno ra vîrî ke kirmancî estê, roja bîne ma rê tarîx nusenê, bav û kalanê ma ser o qisayanê şaşan kenê.

Seba mîyanrawedardişê nê halê xirabî, yanî seba şikitişê tesîrê asîmîlasyonî û halkerdişê problemanê ziwana û kulturî kî bêguman kar lazim o. Hem kî mîletê ma ganî na rewşe sey alarmî qebul bikero. Kesê ke nê karî rê elaqedar benê, ganî goreyê na rastîye bixebitîyê, bi zanayîş, bi plan-program karî aver berêne. Bêguman nê karî de dezgeh û sazgehî rolêde zaf muhîm kay kenê. Bê dezgeh û sazgehan serkewtiş mumkun nîyo.

No sebeb ra kî tayê kurdê ke paytextê Almanya Berlîn der ê, 15.11.2000 de qerar da ci û dezgehê saz kerd. Nameyê nê dezgehî "Institutê Ziwana û Kulturê Kirmancî (Zazayî)-IKK" yo. IKK, dezgeho verên o ke na çarçewa de amo sazkerdene. Amanc û prensîbanê IKK yî

ser o noca de çîyo zêde vatiş îcab nêkeno. Haydariya ke bi destê Komiteya Rayerberdişî ama vilakerdene de nê estê.

IKK, gamêda newî ya. O, seba xizmeta ziwan û kulturê ma amo sazkerdene. Serkewtena ey girêdayîyê (pabesteyê) di çîyanê bingeyîyan a: Yew, IKK ganî prensîbanê xo rê wayîr vejîyo û kar ra tepîya (apey) nêmano. Di, şarê ma ganî nê dezgehê xo rê wayîr vejîyo, piştî bido ey.

HAYDARIYE

Çitur ke êno zanayene, ziwan û kulturê ma ewro bertengêde zaf xirav û çetin ra derbaz beno. Dewleta Tirkî bi plan û program, bi dek û dolaban, politîka xoya asîmîlasyonî (rovîlêşnayîşî) ramena; seba vîndkerdişê ziwan û kulturê ma, çî ke destebere ra êno, peyser nêdana, kena. IKK, nê asîmîlasyon û talankerdişî red û mehkum keno.

Xora mîletê ma kî naye qebul nêkeno, duşt de xover dano. O, roje bi roje ziwan û kulturê xo rê zafêr wayîr vejîno. Bi taybetî kî nê dades serranê peyênan de no het ra xêlê kar amo kerdene, xêlê gamê giranbihayî ameyî eştene û ewro kî erzîyînê. Vajîme ke kovarê pirtiyodîk û pirtukî ênê çapkerdiş, kaset û CDyê muzîkî vejînê û şewê kulturî amade kerînê.

Bêguman no kar karêde hêca û fîraz o, labelê bes nîyo. Seba şeveknayîş û raverberdişê ziwan û kulturê ma ganî bi plan-program û zanyarî tewr zêde kar bikerîyo, gamê neweyî bêrê eştene. Eşkera yo ke no kî teyna bi destê sazgeh û dezgehan beno.

No sebeb ra, ma komê kesê ke dor-berê kovara Vateyî de ca gêntîme (cênîme) û tayê kesanê bînan ra pîya, serrê ra zêde yo ke sazkerdişê dezgehêde neteweyî (mîlî) kerdo rojeva xo. Ma seba nê karî, bi taybetî kî Alma-

nya de xêlê kesan de qesey kerd, kombîyayîşt virastî û nameyî (mektube) ruşnayî. Bado (peyê co) ma dî ke sazgehêde nîyanên gerek o û şarê ma kî çîyêde nîyanên rê xo amade vînen. Nê karê derg û dilayî ra dime, ma Berlîn de roja 15.11.00 de bi nameyê "Înstitûtê Ziwan û Kulturê Kirmancî (Zazayî) -IKK" dezgehê saz kerd.

IKK, sazgehêde politîk nîyo; demokratîk û akademîk o. Mîyanê IKK û sazgehêde bînî de, têkiliyêda organîke çîn a, o xoser o. Amancê ey, ziwan, kultur, tarîx, dîn û zanyariya komşariya (cemat) kirmancan ser o kar û gureyo îlmî kerdiş o. O cigêrayîş û wekinitîşan virazeno, konferansan amade keno, weşanan çap keno, seba domanan pul pergalanê (materyal) perwerdeyî û banderîye û ê b amade keno.

Heto bîn ra eşkera yo ke şertanê ewroyî de sazgeh û dezgehêde nîyanên, teyna bi piştdariya mîletî raver şono, karê xo beno sere. Hevîya ma a ya ke şarê ma no kar û gure de ma teyna nêverdano, sazgehê xo rê wayîr vejîno, ey raver beno. Fikrê xo yo şîyasî, netewe (mîlet) û dinê xo çî beno bibo, keso ke wazeno ziwan, kultur û tarîxî ser o biguriyo, kêberê (çêverê) IKKî înan rê kî rakerde yo. IKK, sazgehanê demokratîk, kulturî û zanyariyan dost qebul keno, sey (zê, fênda) prensîbî edî çarçeweya desturnameyê (tuzuk) xo de, înan de pîyakarkerdişî xo rê wezîfe vînen.

Dest bide yewbînî, ziwan û kulturê xo rê wayîr bivejîye!

Dest bide IKKî, ey raver bere!

Berlîn, 14.12.00

Komîteya Rayeraberdişî

WENDOXAN RA

Wendoxanê cêrînan ra teber Azîz Akşahîni (Hepîsxaneyê Girewteyê Tîpa E, Semsûr) zî ma rê mektubêk (bi tirkî) nuşt. Ma hemîni rê sipas kenê.

Vate

Hepîsxaneyê Sagmalcîlar,
17. 10. 2000

Xebatkarê hêcayê Vateyî,

Ma tayê embazî mabênê xo de kîrmanckî (zazakî) ser o xebetînîme. Serê na serre de kovara Vateyî kewte ma dest. Ma siftinî Vate da wendene. Alîkarîya Vateyî ma rê xeylê bîye.

Yew (ju) tengasîya (qissweta) ma esta: Derheqa rastnustena kîrmanckî (zazakî) de destê ma de çimeyî (materyalî) çînê yê. Heti bîn ra kî, ma zîndan der îme û nêşikînîme ke tayê çimeyê ke ebi standard amê hazirkerdene înan temîn bikerîme. Raste a ya ke, çimeyê nîyanênî kî çînê yê. Ma Derheqê Kîrmanckî de Kombîyayîşanê Stokholmî ra xeberdar îme.

Şima rê, tayê xebata ke ma mabênê xo de kerda înan ra di-hîrê nimûneyan (sanik û novelan) rusnenîme. Wastena ma a ya ke, Kombîyayîşanê Stokholmî de qerarê ke derheqa rastnustena kîrmanckî de amê guretene, eger şima rîsaleyanê (broşuranê) înan ma rê birusnerê, ma zaf benîme şad.

Kar û gureyê şima de şima rê weşîye wazenîme.

Murat Kit û A. Rîza Bîlgîlî

Karkerdoxê kovara Vateyî yê erjayeyî,

Şima rê hezar finî (reyî) silamî.

En verî ez şima rê silametî û ganweşî wazena. Na xebata şimaya dimilkî (zazakî) ser o, xebatêda bol rind a, lazim a û erjaya ya. Heta nika (neka) kovara ma Vate mi dest nêkewtbî (nêkewtvî). Adresa şima nê nezdîyan ra kewti mi dest. Mi şima rê mektubê rişt, şima hem kovara Vateyî hem jî kitabê Malmîsanijî (Folklorê Ma ra Çend Numûney) (*) mi rê rişt. Ez bol (zaf) şad bîya, bol keyfê mi ame.

Ez o dimilkî jew roman nusena. Qandê coy nê kovarî û kitabo ke (ki) şima mi rê riştî, mi rê vêşî vêşî rind bî. Ez şima rê bol sipas kena.

Ney ra tepya ez o tim şima rê mektuban birîşî û mektubandê xo ya pîya meseleyanê şarî, şîranê xo, fikrê xo binusî, şima rê birîşî. Waştena mi a ya ke mektubê mi şima resê.

Ez fina şima karkerdoxanê kovara ma Vateyî hemini rê silam û hurmetê xo rişena û xebati di şima rê serkewtene wazena.

Ez mektubanê şima jî pawena.

Weşî di bimanê.

Doxanê Çêrmûge

(*)Tayê zewtê ke dewanê Çêrmûge de vajîyênê nê kitabê Malmîsanijî de çinê bî. Ez tîya de nînan nusena. Beno ke çapêda newa de îlawe biko.

Çimê to mi ardews (lept) kewê.

Nan awreş bo ti tazî bê, ci nêresê vazdê nêvazdê.

Qafil qeda ya şîrê ti boka./Boka ti Qafil qeda ya şîrê.

Qafil qedayê wayîrdê dinî to koyo.

Qir keydê to kewo.

Ti bê ti bê, ti qirfegan bê.

Ti kerreyê Ellay a şîrê.

Ti kerreyê Ellayî bin di bimanê.

Ti kor û ker û lal bê (vê).

Ti mirdî nêwrê.

Ti ocaxkor bimanê.

Ti ocaxkor şîrê.

Ti virodê Ellay a şîrê.

To zîncî ra bêro./Boka to zîncî ra bêro.

Viroyê Ellay bêro to ro.

Nördlingen (Almanya), 01.10.2000

Embazê Vateyî,

Ez en verî silamanê xo vanane.

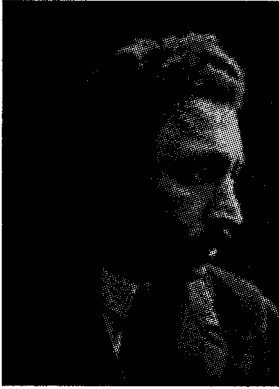
Ez şima rê çend şîranê xo rişenane. Na gami mi dest ra bol yardım nîno ki ez bi şima dî. Şima na kêmasiya mi ef kirê û qusûrê mi meewnê. Qandê xebata zîwanî ya hewna wexto derg ma ver o esto. Meselanê teknîkîyan biqedînî, ma do bişim pîya bol wext bixebitim.

Soyin di ez rêz û silamanê xo hemi embazanê Vateyî rê rişenane.

Mehmet Sabrî Aytekîn

DICTIONNAIRE KURDE (KURMANDJI)-FRANÇAIS* -XIII

Ferhenga Kurdî (Kurmanctî)-Frenstî-XIII

Celadet Ali BEDIRXAN

*Abréviations

cf. (confér.): comparez

etc. : et caetera (et cetera)

f. : féminin

fig.: figuré

intr. : intransitif

m. : masculin

pl. : pluriel

tr. : transitif

Suffixes

-ce : suffixe féminin (ex. doux, douce)

-che : suffixe féminin (ex. frais, fraîche)

-e : suffixe féminin (ex. court, courte)

-eille : suffixe féminin (ex. vieux, vieille)

-ère : suffixe féminin (ex. prisonnier, prisonnière)

-euse : suffixe féminin (ex. joueur, joueuse)

-ève : suffixe féminin (ex. bref, brève)

-le : suffixe féminin (ex. corporel, corporelle)

-ne : suffixe féminin (ex. bon, bonne)

-se : suffixe féminin (ex. délicieux, délicieuse)

-sse : suffixe féminin (ex. roux, rousse)

-te : suffixe féminin (ex. muet, muette)

-trice : suffixe féminin (ex. interrogateur, interrogatrice)

-ve : suffixe féminin (ex. hâtif, hâtive)

teytok, f. : alouette, f.
 teyz, f. : étirement, m.
 tezandin (bitezine) : (xwe) planer
 tezene : plectre, m.
 tezi, f. : cf. teyz
 teztin, f. : crampe, f.
 teztin (biteze) : avoir une crampe
 tê : contraction de "di wi"
 têgil : trouble, m.
 têj, m. : cf. taytj
 têjik, m. : petit, m.
 têk : contraction de "di yek"
 têk re çûn : entrer en collision
 têkil : mêlé, -e
 têkil : cf. têk
 têkil bûn : se mêler à
 têkilê hev bûn : se mêler
 têkilê hev kirin : mêler, mélanger
 têkre : serré, -e
 têl, f. : fil, m.; câble, m.
 têlûke, f. : cf. tehlûke
 têr : rassasié, -e; plein, -e; suffisant, -e
 têr bûn : être rassasier
 têr kirin : rassasier, suffir
 têr xwarin : se rassasier
 têr, f. : bissac, m.; sacoché, f.
 têrabt : compétant, -e
 têrav : 1) juteux, -se 2) humide (terrain)
 têrbal : tranquille
 têrbaran : pluvieux, -se
 têrber : fécond, -e
 têrbez : gras, -se; obèse
 têrdilîn : sentimental, -e
 têrdon : gras, -se (mets)
 têrduhn : cf. têrdon
 têrêş : souffrant, -e
 têrgoşt : charnu, -e
 têrheşmet : grave, imposant, -e

têrhing û ding : cf. têrheşmet
 têrhing : cf. têrhing û ding
 têrmeraq : soucieux, -se
 têrseltenet : pompeux, -se
 têrsêlak : sablonneux, -se
 têrşewet : sensuel, -le
 têrştî : populeux, -se
 têrtentene : somptueux, -se
 têrxelk : populeux, -se
 têrxiyal : imaginatif, -ve
 têrxwarin, f. : abondance
 têrxwîn : sanguin, -e
 têstr, f. : cf. tehstr
 têxistin (têxe) : introduire
 têz, m. : pulvérin, m.
 tibilk, f. : jeu kurde
 ticar, m. : marchand, m.; commerçant, m.
 ticaret, f. : commerce, m.
 ticaretxane, f. : maison de commerce
 tif, f. : crachat, m.
 tif kirin : cracher
 tîfaf, f. : courte distance
 tîfaq, f. : accord, m.
 tîfing, f. : fusil, m.
 tîfingçî, m. : armurier, m.
 tîfû : fil
 tîhêl, f. : 1) rate, f. 2) montant, m.
 tîhin : assoiffé, -e; altéré, -e
 tîhnav, f. : végétal
 tîhnt, f. : soif, f.
 tîhnoyt : cf. tîhna
 tîhor, f. : circoncision, f.
 tîhor kirin : circoncire
 tîktikandin : picoter
 til, m. : tertre, m.; colline, f.; butte, f.
 tîlih, f. : cf. tîlt
 tîlik, f. : doigt, m.; grain allongé
 tîlingî : abandonné, -e

tîlî, f. : doigt, m.

tîliya beranekê : pouce, m.

tîliya gizrê : pouce, m.

tîliya girdê : pouce, m.

tîliya babilîçik : annulaire

tîliya berkiliçik : annulaire

tîliya navîn : majeur, m.

tîliya navçar : majeur, m.

tîliya qiliçikê : auriculaire

tîliya qereqûçik : auriculaire

tîliya şehdê : index

tîliya dalastokê : index

tîliya hilavêjkê : index

tîlike, f. : jeu kurde

tîlîlandin (bitîlîline) : faire du bruit en se passant le doigt sur les lèvres

tîlîlî, f. : nom d'action de "tîlîlandin"

tîlotek, m. : grappe, f.

tîlotêzik, f. : poudrière, f.

tîlp, m. : radis, m.

tîlt, m. : meule de moulin

tîlunc : gelé, -e

tîm : toujours

tîm û tîm : sans cesse

tîma : cf. **tema**

tîmamî : cf. **temam**

tîmtêl, f. : stature, f.; mise, f.; allure, f.

tînawîr : vivant, -e; animé, -e

tînaz : raillerie, f.; moquerie

tînaz pê kirin : railler

tînetî, f. : solitude, f.

tîneyî, f. : cf. **tînetî**

tînê : cf. **tenê**

tînd, m. : dur, -e

tîng, m. : tas d'ordures

tîngetîng, f. : tic tac

tîok, f. : arbre

tîpên, f. : coup, m.

tîpîlk, m. : tambourin, m.

tîr, f. : pet, m.

tîr kirin : péter

tîrad, f. : caracolade, f.

ketin tîradê : caracoler

tîrad, m. : braise, f.

tîrakî, f. : arbre

tîral : paresseux, -se

tîralî, f. : paresse, f.

tîrar, f. : sébile, f.

tîraştin (bitîrêşe) : tailler

tîrb, f. : tombe, f.

tîrbêt, m. : relation, f.; connaissance, f.

tîrbûs, f. : humidité, f.

tîrhe, f. : pincés, f.

tîrihan (bitîrihe) : se filtrer, déborder

tîrihandin (bitîrihîne) : filtrer, faire déborder

tîrihanok, f. : filtre, m.

tîrik, m. : cornichon, m.

tîrikandin (bitîrikîne) : fendre

tîrikî : fendu, -e

tîrikîn (bitîrike) : se fendre

tîrişandin (bitîrişîne) : faire glisser

tîrişîn (bitîrişe) : glisser

tîrî, m. : raisin, m.

tîrîj, f. : rayon, m.

tîrikişîn, m. : vendangeur, m.

tîrişong, f. : patinoire, f.

tîrk : turc, turque

tîrkor : péteux, -se

tîrkewîn, m. : pédéraste, m.

tîrkîk, f. : arbuste, m.

Tîrkiye, f. : Turquie, f.

tîrlî, m. : oiseau

tîrme, f. : turban de soie

tîrole, m. : lait caillé

tîrozî, m. : concombre, m.

tîrs, f. : crainte, f.; peur, f.

Tirsa min heye. : Je crains.	tivira spt : radis blanc
Tirs gihaye te. : Tu as peur.	tivira sûr ^(?) :
tirsandin (bitirstine) : effrayer	tivilk , f. : oiseau
tirsiyar : craintif, -ve; peureux, -se	tivtrk : cf. tivilk
tirstn (bitirse) : craindre, avoir peur	tixwtb , m. : limite, f.
tirsok : lâche, poltron, -ne	tixwtbnîşa , m. : borne, f.
tirsonek : cf. tirso	tiyare , f. : avion, m.
tirsoyt : cf. tirso	tiyatro , f. : théâtre, m.
tirş : aigre	tt : assoiffé, -e
tirş bûn : s'aigrir	tt , m. : beau-frère (frère du mari)
tirş kirin : aigrir	ttj : aigu, -e; aiguisé, -e
tirşik , f. : ragout, m.	ttj kirin : aiguiser
tirşt , m. : 1) vinaigre, m. 2) tout ce qui est conservé dans du vinaigre	ttjav , f. : torrent, m.
tirşkirt : levé, -e (pain)	ttjik , f. : cresson, m.
tirşo , m. : végétal	ttjik , m. : petit, m.
tirşok , m. : végétal	ttjkew , m. : petit perdreau
tirtêzik , f. : poudrière, f.	tlk : debout
tirtire : gigantesque, colossal, -e	tlkar , m. : mur, m.
tirxan : libre de langage	tl ^(?) :
tirxan kirin : excepter	tlam ^(?) :
tirxant , f. : liberté de langage	tile , f. : frange, f.
tist : sec (pain)	ttmar , f. : soin, m.
tişbe : comme si	ttmar kirin : panser, soigner
tişt , m. : chose, f.	ttm : tiède
tiştên ... xwarinê : aliments	ttnt , f. : tièdeur, f.
tişt û mişt : effets, m. pl.	ttp , m. : 1) escadron, m. 2) type, m.
tiştanok , f. : énigme, f.	ttp , f. : caractère, m.; lettre, f.
tişttr , f. : chèvre de deux ans	tttr , f. : 1) flèche, f. 2) élanement, m.
titin , f. : tabac, m.	Ttr bi birtna min dikeve. : Ma blessure m'élance.
tivir , f. : radis, m.	ttr : épais, -se
tivira dirêj ^(?) :	ttraje , f. : arc-en-cirol, m.
tivira reş : radis noir	ttrêj , f. : rayon, m.
tivira sor : radis rouge	ttrik , f. : 1) rouleau à pâte 2) tuyau, m.

1. Celadet Bedirxanî menaya na kelîme nênuşt.
2. Biewnîre (nîyade) notê 1.
3. Biewnîre (nîyade) notê 1.
4. Biewnîre (nîyade) notê 1.

tîrmar, m. : sorte de couleuvre

tîrmeh, f. : juillet, m.

tîrtîrik, f. : cigale, f.

tîş, f. : cf. **tayîj**

tîtalik, f. : sommet, m.; faîte, m.

tîtelask : en boule

tîtik, f. : ovaire, m.

tîtik, m. : alouette, f.

tîtil, m. : alouette, f.

tîti, m. : alouette, f.

tîtû, m. : rave, f.

to, m. : crème, f.

tobe, f. : repentir, m.; pénitence, f.;

tobe kirin : se repentir, faire pénitence

tof, f. : parti, m.; groupe, m.

tof bûn : se rassembler

tof kirin : rassembler

tok, m. : cf. **to**, m.

tol : tendre, délicat, -e

tol, f. : vengeance, f.

tola xwe rakirin : se venger

tola xwe vekirin : se venger

tolaş, m. : pelure, f.

tolaz : dissipé, -e

tolazî, f. : dissipation, f.

tole, m. : petit chien

tolevask, f. : gambade, f.

tolik, f. : oseille, f.

toltazi : corneau, m.

tomandin (bitomine) : cf. **tehimandin**

tomet, f. : accusation, f.

bi tirs û tomet : dangereux

top, f. : 1) canon, m. 2) groupe, m.

top bûn : se rassembler

top kirin : rassembler

topçî, m. : canonier, m.; artilleur, m.

topiz : robuste

toq, f. : 1) collier, m. 2) aigrette, f.

tor, f. : filet, m.

tora ezmên : voie lactée

tor : vif, -ve; rétif, -ve

toraq, m. : sorte de fromage

torandin (bitorine) : expulser

torim, m. : chamelon, m.

torin : noble

torinî, f. : noblesse, f.

tori, m. : chacal

tortan, m. : oiseau

tortere : vagabond, -e

tortori, m. : variété de raisin

tot, m. : hibou, m.

totak : pitoyable

totak, f. : cf. **tot**

totik, f. : cf. **tot**

totik (°) :

li ser totika rûniştin : s'accroupir

totî, m. : perroquet, m.

tov, m. : grain, m.; semence, f.

tov avêtin : semer

tov kirin : semer

tov reşandin : semer

tovil, m. : écorce, f.

toxme, f. (°) :

toz, f. : poussière, f.

tozek, f. : étrille, f.

traşin (bitrêse) : cf. **tiraştin**

traşker, m. : tailleur de pierres

trompêl, f. : automobile, f.

tu : tu, toi

tu : rien

tu cara : jamais

tu kes : personne

5. Biewnîre (nîyade) notê 1.

6. Biewnîre (nîyade) notê 1.

tu ne : il n'y a pas
tuhmet, f. : soupçon, m.
tuhmet kirin : soupçonner
tuhmetdar : suspect
tukes : personne
tul, m. : tulle, m.
timbaqî : éternel, -le
tuncik, m. : toupet, m.; houppe, f.
turtêzk, f. : poudrière, f.
turturok, m. : oesophage, m.
turtûr, m. : chenille, f.
turumpe, f. : pompe, f.
tutuxandîn (bitutuxîne) : briser
tutuxîn (bitutuxe) : se briser
tuxt, m. : unité de mesure équivalant à 50 dirhem
tû, m. : mûre, f.
tûyê qesp : mûre blanche
tûyê reş : mûre noire
tûyê şembî : mûre rouge
tûyê xemrî : mûre rouge
tûb, f. : volume, m.
tûhişk, m. : mûre sèche

tûj : cf. **tîj**
rûjik, m. : cf. **tîjik**
tûl, m. : rocher lisse
tûlî, m. : chameau velu
tûm, f. : tertre
tûmar, f. : pantalon, m.
tûnc, m. : bronze, m.
tûr, f. : tige rampante
tûr, m. : brissac, m.; havresac, m.
tûre : nerveux, -se
tûre, m. : sarment, m.
tûreşk, m. : mûre noire
tûrik, m. : 1) sac, m. 2) musette, f.
tûş, f. : direction, f.
tûşembî, m. : mûre rouge
tûşî (?)
tûşî ... bûn : se mêler des affaires de quelqu'un
tûşte, f. : jeu kurde
tûtik, f. : arbre
tûtik : vermillon
tûtya, f. : zinc, m.
tûzik, m. : cresson, m.

ALFABE

	Kirmanckî (Zazakî)	Tirkî
A a	adir, asin, Almanya	adam, at
B b	bira, ban, Bidlîs	büyük, bir
C c	ca, cêr, cor	can, cadde
Ç ç	çim, Çewlîg, Çemişgezek	çocuk, çöp
D d	dest, Diyarbekir, Dêrsim	dal, dayı
E e	ez, Erzingan, Erzirom	el, eldiven
Ê ê	êrxat, êlçî, êqbal	-
F f	fek, fariskî, Fransa	fare, fıstık
G g	ga, giran, Gingim	göl, güven
H h	her, heş, Hollanda	hemen, hava
I i	bin, kirmanc, solin	ısırmak, ışıık
Î î	îsot, İran, İtalya	iş, it
J j	jêhat, jan, Japonya	jandarma, jimnastik
K k	kitab, kar, Kurdîstan	kalkan, küçük
L l	lal, lazut, Licê	limon, leke
M m	ma, mase, Mûş	mavi, maya
N n	nan, newe	ne, neden
O o	of, oda, ordu	olmak, odun
P p	payîz, Pîran, Pali	parmak, pınar
Q q	qeleme, qumaş, Qibris	-
R r	rind, radyo, Riha	resim, rüzgar
S s	sipî, simer, Sêwregi	serin, sarı, süs
Ş ş	şima, şeş, şaş	şişirmek, şişman
T t	ti, tarîx, Tirkîya	tatlı, tavşan
U u	utî, uca, ucret	ütü, ücret
Û û	ûsul, Ûrris, Ûrrim	uzak, unutmak
V v	verg, velg, vate	var, ver
W w	wisar, weş, welat	-
X x	xirab, Xarpêt, xurbet	-
Y y	yaban, yar, yadîgar	yayla, yol
Z z	zaf, zerd, zaza	zeybek, zavallı

Dersim